

**T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ
ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ BAKIMINDAN
BİRSEN EKİM ÖZEN'İN ÇOCUK KİTAPLARININ
İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Selma GÜMÜŞTEPE**

**Danışman
Doç. Dr. Yasin Mahmut YAKAR**

Haziran 2023, ERZİNCAN

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Selma GÜMÜŞTEPE

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Ana Bilim Dalı :Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi
Program Adı :Tezli Yüksek Lisans
Tez Başlığı :Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bakımından Birsene Ekim
Özen'in Çocuk Kitaplarının İncelenmesi

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 73 sayfalık kısmına ilişkin 14/06/2023 tarihinde **Turnitin** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı: %2'dir.

Filtrelemeye **alıntılar dahil** edilmiştir. Filtrelemede **yedi (7) kelimedenden daha az** örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 14/06/2023

Danışman: Doç. Dr. Yasin Mahmut YAKAR

Öğrenci: Selma GÜMÜŞTEPE

KILAVUZA UYGUNLUK

“Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bakımından Birsen Ekim Özen’in Çocuk Kitaplarının İncelenmesi” başlıklı Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Selma GÜMÜŞTEPE

Danışman

Doç. Dr. Yasin Mahmut YAKAR

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Doç. Dr. Yasin Mahmut YAKAR danışmanlığında **Selma GÜMÜŞTEPE** tarafından hazırlanan “**Toplumsal Cinsiyet Rollerı Bakımından Birsen Ekim Özen’in Çocuk Kitaplarının İncelenmesi**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü **Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi** Ana Bilim Dalı **Türkçe Eğitimi** Bilim Dalı’nda **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

14/06/2023

JÜRİ:

Danışman	: Doç. Dr. Yasin Mahmut YAKAR	İmza
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi B. Ferhat KARADAĞ	İmza
Üye	: Doç. Dr. Servet TİKEN	İmza

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun /.../... tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

..... /...../

Prof. Dr. Necdet TOZLU

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları insanın varoluşuyla birlikte ortaya çıkmış modern toplumsal yapıya geçişle birlikte bir sorun olarak kendini göstermeye başlamıştır. Modern toplumsal yapının gereği olarak kadın ve erkeğe yüklenen sorumluluklar farklılaşmış bu durum ise bu kalıp yargıların değişimiyle ilgili eleştirel yaklaşımların doğmasına sebebiyet vermiştir. Bu çalışmada çocuk edebiyatı alanında önemli eserlere sahip bir yazar olan Birsen Ekim Özen'in çocuk kitaplarındaki toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin iletileri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde çalışmanın elde edilecek olan verilere sağlam bir dayanak oluşturmak adına problem durumuna, çalışmanın amacı ve önemine yer verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde ise toplumsal cinsiyet kavramının daha somut halde ele alınabilmesini sağlamak ve çalışmanın daha anlaşılır hale gelmesine vesile olmak amacıyla toplumsal cinsiyet rolleri ve kalıp yargılar açıklanarak toplumsal cinsiyet kuramlarından olan sosyal öğrenme kuramıyla ilgili bilgiler verilmiş ve toplumsal cinsiyet kavramının bireyler üzerindeki etkisine değinilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise çalışmaya ışık tutacak verilere ulaşmak için kullanılan yöntemler, veri toplama ve analiz süreçleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmanın dördüncü bölümünde Birsen Ekim Özen'e ait olan ve çalışmada kullanılmak üzere seçilen çocuk kitaplarından elde edilen veriler bulgular ve yorumlar başlığı altında sunulmuştur.

Çalışmanın son bölümü olan tartışma ve sonuçta ise araştırmadan elde edilen veriler ortaya konulmuş. Ardından öneriler sıralanarak kaynakça listesi ile sonlandırılmıştır.

Eğitim hayatım boyunca her anımda yanımda olan canım anneme, babama ve kardeşlerime, tecrübeleriyle yoluma ışık tutan, değerli zamanını çalışmama ayıran ve süreç boyunca beni destekleyen değerli danışman hocam Doç. Dr. Yasin Mahmut YAKAR' a teşekkürü bir borç bilirim.

Selma GÜMÜŞTEPE, Erzincan, 2023

TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ BAKIMINDAN BİRSEN EKİM ÖZEN'İN ÇOCUK KİTAPLARININ İNCELENMESİ

Selma GÜMÜŞTEPE

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi,

Sosyal Bilimler Enstitüsü,

Yüksek Lisans Tezi, Haziran 2023

Danışman: Doç. Dr. Yasin Mahmut YAKAR

ÖZET

Okul öncesi dönemden itibaren kitaplarla etkileşim halinde olan çocuklarda toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin doğru bir algı oluşturmak için kitaplarda yer alan karakterlere biçilen rollerin kişilik haklarına saygıyı ön plana alan, eşitliği savunan ve demokratik bir tutum sergileyen bir çizgide ortaya konulması önem arz etmektedir. Bu nedenle çalışmamızda Birsen Ekim Özen'in seçilen çocuk kitaplarında yer alan toplumsal cinsiyet rollerini ortaya koyması bakımından incelenmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemi ve doküman analizi deseni kullanılmıştır. Çalışmada Birsen Ekim Özen'in Aura, Katpatuka, Cam Kafes, Mühürler Sandığı Sümer, Mühürler Sandığı Mısır, Mühürler Sandığı Olimpiyatlar ve Mühürler Sandığı Roma isimli 7 kitabı incelenmiştir. Elde edilen verilere bakıldığında kitaplardaki her karakterin toplumsal cinsiyet rolleri bakımından geleneksel kalıp yargılara sahip olduğunu söylemek mümkünken giderek modernleşen bir toplumsal yapıya geçişle birlikte çoğu kalıbın dışına çıkıldığını ve artık her iki cinse ait rollerin eşit düzlemde bir seyirde olduğunu, rollerin giderek birbirine yaklaştığını söylemek mümkündür. Yani kitaplarda toplumsal cinsiyet rolleri bakımından olumsuz iletilere rastlamak mümkünken genele bakıldığında toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını yıkan ve roller anlamında olumlu iletiler veren kaynaklar olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Birsen Ekim Özen, Çocuk Kitapları, Toplumsal Cinsiyet.

AN EXAMINATION OF BIRSEN EKİM ÖZEN'S CHILDREN'S BOOKS IN TERMS OF GENDER ROLES

Selma GÜMÜŞTEPE

Erzincan Binali Yıldırım University,

Graduate School of Social Sciences,

Master's Thesis, June 2023

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Yasin Mahmut YAKAR

ABSTRACT

In order to create a correct perception of gender roles in children who have been interacting with books since the pre-school period, it is important that the roles assigned to the characters in the books are put forward in a line that emphasizes respect for personal rights, advocates equality and displays a democratic attitude. For this reason, in our study, Birsen Ekim Özen was examined in terms of revealing the gender roles in the selected children's books. The document analysis design, which is one of the qualitative research methods, was used in the study. In the study, 7 books of Birsen Ekim Özen named Aura, Katpatuka, Cam Kafes, Mühürler Sandığı Sümer, Mühürler Sandığı Mısır, Mühürler Sandığı Olimpiyatlar ve Mühürler Sandığı Roma were examined. When we look at the data, it is possible to say that every character in the books has traditional stereotypes in terms of gender roles, but with the transition to an increasingly modern social structure, it is possible to say that most of the stereotypes have been broken and that the roles of both sexes are on an equal course, and the roles are getting closer to each other. In other words, while it is possible to come across negative messages in terms of gender roles in the books, it can be said that there are sources that break down gender stereotypes and give positive messages in terms of roles.

Keywords: Birsen Ekim Özen, Children's Books, Gender

İÇİNDEKİLER

TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ BAKIMINDAN BİRSEN EKİM ÖZEN'İN ÇOCUK KİTAPLARININ İNCELENMESİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI.....	ii
KILAVUZA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	iv
ÖN SÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ	x
TABLolar LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Toplumsal Cinsiyet ve Toplumun, Toplumsal Cinsiyet Üzerindeki Rolü	9
1.2. Toplumsal Cinsiyet Roller ve Kalıp Yargılar.....	11
1.3. Sosyal Öğrenme Kuramı	12
1.4. Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Edebiyatı Ürünlerinde Toplumsal Cinsiyet Roller 14	
1.5. İlgili Çalışmalar	15
1.6. Birsen Ekim Özen'in Hayatı	18

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Deseni	20
2.2. İncelenen Dokümanlar.....	20
2.3.Verilerin Toplanması.....	20
2.4.Verilerin Analizi	21

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR, YORUM VE TARTIŞMA

3.1. Çocuk Karakterler ile İlgili Toplumsal Cinsiyet Rol İletileri.....	22
3.1.1.Kız Çocuk Karakteri Üzerinden Verilen Toplumsal Cinsiyet Rol İletileri.....	22
3.1.2. Erkek Çocuk Karakteri Üzerinden Verilen Toplumsal Cinsiyet Rol İletileri...	36
3.2 Yetişkin Karakterler Üzerinden Verilen Toplumsal Cinsiyet Roller 45	
3.2.1 Anne Karakteri Üzerinden Verilen Toplumsal Rol İletileri	45
3.2.2 Baba Karakteri Üzerinden Verilen Toplumsal Rol İletileri.....	52
3.2.3 Kadın Karakter Üzerinden Verilen Toplumsal Rol İletileri	58
3.2.4 Erkek Karakter Üzerinden Verilen Toplumsal Rol İletileri.....	62

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. Sonuçlar	66
4.2. Öneriler.....	69
KAYNAKÇA.....	71
ETİK KURUL ONAYI	74
ÖZ GEÇMİŞ	75

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

A : Aura

K : Katpatuka

CK : Cam Kafes

MSS : Mühürler Sandığı Sümer

MSM : Mühürler Sandığı Mısır

MSR : Mühürler Sandığı Roma

MSO : Mühürler Sandığı Olimpiyatlar

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 3.1: Birsen Ekim Özen'in Çocuk Kitaplarında Yer Alan Kız Çocuk Karakterlerine İlişkin Toplumsal Cinsiyet Rol İletileri.....	24
Tablo 3.2: Birsen Ekim Özen'in Çocuk Kitaplarında Yer Alan Erkek Çocuk Karakterlerine İlişkin Toplumsal Cinsiyet Rol İletileri.....	36
Tablo 3.3: Birsen Ekim Özen'in Çocuk Kitaplarında Yer Alan Anne Karakterine İlişkin Toplumsal Cinsiyet Rol İletileri	45
Tablo 3.4: Birsen Ekim Özen'in Çocuk Kitaplarında Yer Alan Baba Karakterine İlişkin Toplumsal Cinsiyet Rol İletileri	53
Tablo 3.5: Birsen Ekim Özen'in Çocuk Kitaplarında Yer Alan Kadın Karakterine İlişkin Toplumsal Cinsiyet Rol İletileri	58
Tablo 3.6: Birsen Ekim Özen'in Çocuk Kitaplarında Yer Alan Erkek Karakterine İlişkin Toplumsal Cinsiyet Rol İletileri	62

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1: Kitaplarda Kız Çocukların Birbirini Kışkandığını Gösteren Resim.....	27
Şekil 3.2: Kız ve Erkek Çocukların İyi Anlaştığını Gösteren Resimler	28
Şekil 3.3: Kız Çocukların Hayvansever Olduklarını Gösteren Resim	29
Şekil 3.4: Kız Çocukların Birbirlerine Karşı Olumsuz Tavırlar Sergilediklerini Gösteren Bir Resim.....	30
Şekil 3.5: Kız Çocukların Spor Yaptığını Gösteren Bir Resim	33
Şekil 3.6: Kız Çocuklarının Dış Görünüşlerine Önem Verdiklerini Gösteren Resimler	34
Şekil 3.7: Kız Çocuklarının Sağlıksız Yiyecekler Tükettiğini Gösteren Bir Resim	35
Şekil 3.8: Erkek ve Kız Çocukların Birlikte Vakit Geçirdiklerini Gösteren Resimler ..	39
Şekil 3.9: Alp'in File Şiddet Uygulayan Adamlara Kızdığı Resim.....	42
Şekil 3.10: Erkek Çocukların Araştırmayı Sevdiklerine Dair Resimler	43
Şekil 3.11: Anne Karakterinin Ev İş Yaptığını Gösteren Bir Resim	47
Şekil 3.12: Anne Karakterinin Çocuklarına Sarıldığı Bir Resim.....	48
Şekil 3.13: Annenin Kızının Öğretmeniyle Görüştüğü Bir Resim	49
Şekil 3.14: Annenin Çocuklara Ceza Vermesine Sebep Olan Sahneler	50
Şekil 3.15: Annenin Kızının Sağlığına İyi Geleceğini Düşündüğü Siyah Perdeleri Taktığı Resim	51
Şekil 3.16: Baba Karakterinin Ev İşlerine Yardım Ettiğini Gösteren Resimler	56
Şekil 3.17: Babanın Eşiyle Vakit Geçirdiği Bir Resim.....	57
Şekil 3.18: Öğrencisiyle İlgilenen Bir Öğretmene Ait Resim.....	59
Şekil 3.19: Eşi Tarafından Şiddet Gören Serpil Hoca ve Eşine Ait Bir Resim	61
Şekil 3.20: Kadın Karakterlerin Dış Görünüşlerine Önem Verdiklerini Gösteren Bir Resim.....	62
Şekil 3.21: Erkeklerin Tehditkâr Davrandıklarını Gösteren Bir Resim.....	63
Şekil 3.22: Güçlü Olduğu Belirtilen Bir Erkek Resmi.....	64

Şekil 3.23: Nazif Bey'in Temizlik Konusunda Hassas Olduğunu Anlatan Bir Resim .. 65

GİRİŞ

Toplu halde yaşayan canlılar olarak insanların toplumda yer edinebilmesi için girdikleri çeşitli toplumsal yapılara uygun rolleri yerine getirmesi gerekir. Çünkü bireyler yaşadıkları çevreden, içinde bulundukları kültürden ayrı düşünülemez. Hayatları boyunca var olma çabası içerisinde bulunan bireyler örf ve adetlerin, gelenek ve göreneklerin, toplumdaki diğer bireylerin etkisi altında kalırlar. Sıralanan tüm bu etkenlerin etkisi ile de çeşitli tutum ve davranışlar sergilerler.

Anne karnında oluşumunu tamamlamaya çalışan her bireyin daha dünyaya gelmeden belli bir cinsiyete ait olduğu öğrenilir: dişi veya erkek. Cinsiyet, bireye üreme işinde ayrı bir yol veren ve erkekle dişiye ayırt ettiren yaratılış özelliğine denir (Tdk, 2021). Bu cinsiyete ait bedensel donanımlarla dünyaya gelen bireyler içinde yaşayacakları toplum tarafından cinsiyetlerine uygun bazı hazırlıklarla karşılanırlar. Daha yaşamlarının ilk anlarında bir cinsiyet ayırımına tabi tutulan bu bireyler yaşamlarının ilerleyen her aşamasında kendilerinden beklenen birtakım davranışları sergilemeye çalışırlar. Doğuştan getirdikleri cinsiyetlerinin farkına varan bireyler etraflarına baktıklarında dişi ve erkek olarak farklı özelliklere sahip iki grubun olduğunu anlar ve kendilerine verilmiş cinsiyetlerine uygun olan gruba özgü tavır ve davranışları geliştirmeye başlarlar. Erkek çocuklar babalarıyla birlikte araba kullanmaya özenme, futbol maçı izleme vb. davranışları sergilemeye başlarken kız çocukları ise annelerinin topuklu ayakkabılarını giymek isteme, oyuncak pişirme gereçleriyle yemek pişirme vb. davranışlar ortaya koyarlar. Onların cinsiyetlerine uygun olarak geliştirdikleri bu davranışlar başta aileleri olmak üzere içinde yaşadıkları bütün çevre tarafından olumlu tepkilerle karşılanır. Çevresi tarafından olumlu dönütlerle karşılanan bireylerde bu davranışlar pekişir. Birey cinsiyetine uygun sergilediği her davranışın toplum tarafından onaylandığını anlayınca toplum tarafından kabul görmek ve mutlu bir yaşam sürebilmek için cinsiyetine uygun olarak yerine getirmesi gereken birtakım rollerin olduğunu anlar (Ünlü, 2017).

Doğuştan getirilen dişilik ve erkeklik özellikleri bireylerin doğumdan ölüme kadar geçirecekleri süre zarfında onların hayatlarını ne şekilde yaşayacaklarına yön verir. Birey hayata gözlerini açtığı andan itibaren çevresinin cinsiyetine uygun gördüğü davranışlara yönlendirilir. Çevresinde etkileşime girdiği her nesne bireyin cinsiyetini

temsil eden uyarıcılarla donatılmıştır ve birey kendi cinsiyetine uygun olana yönelir. Okula yeni başlayan erkek bireyler bu süreçte toplum tarafından daha göz önünde kuvvet yönünden daha ön planda kabul edilirken kadınlar ise arka planda sessiz pasif olarak kabul edilir. Her iki cins oluşturulan bu algı etrafında toplumun bir parçası olmaya başlar (Gümüšoğlu, 2014).

Kendini tanımaya başlama süreci ilk olarak yakın çevrede başlar. Okula başlayan bireyde bu süreç hız kesmeden devam eder ve yaşamı sonlanıncaya kadar birey kendine yeni şeyler katar. Kadın ve erkek her iki cinsten doğumlarından ölümlerine kadar her evrede farklı rollere girerek bu rollerin gerektirdiği davranışları ortaya koymaya çalışır. Farklı cinsiyet özelliklerine sahip olarak dünyaya gelen bireyler toplumun kadın ve erkek cinsine uygun gördüğü davranış kalıplarını kendisinde toplamaya çalışır. Böylece birey kendi cinsiyetine uygun davranışları sergilerken toplumsallaşma sürecine dâhil olur (Vatandaş, 2007). Bireyler cinsiyetlerine uygun karakter özellikleriyle çevrelenmeye başladıklarında edebiyat kitaplarıyla birlikte birçok etken de devreye girmeye başlar. Kadın ve erkek karakterlerin ortaya konulduğu çocuk kitaplarında, ders kitaplarında, çizgi filmlerde ve reklamlarda bu karakterlerin eşitlikçi bir çizgide verilmesi toplumda demokratik bir ortamın oluşmasını sağlamaktadır (Yılmaz & Yakar, 2016).

Doğumla birlikte kendisini diğer cinsten ayıran pek çok özelliğe sahip olan birey toplumsallaşma süreciyle birlikte gerek tutum ve davranış gerek kılık kıyafet gerekse hayata bakış açısı vb. gibi çeşitli özellikler bakımından karşı cinsten farklı olduğunu kabul eder ve bunu içselleştirmeye başlar (Yüksel, 1999). Yaradılış itibari kendine tanımlanan genetik yapıyla dünyaya gelen insan doğumdan sonraki süreçte yaşına göre büründüğü dış görünüşle beraber çeşitli ruhsal özelliklerle de donanır ve bu süreç toplumsal cinsiyet olarak ortaya çıkan kavramın tanımını oluşturur (Bingöl, 2014). Bu kavram her iki cinse ait davranış modellerini, sorumlulukları ve özellikleri ortaya koymayı hedeflemektedir (Yogev, 2016). Yaradılıştan getirilen tüm özelliklerin ötesinde toplum tarafından ortaya konulan ve çeşitli değişimlere uğrayan bu yapı içinde varlık bulmaya çalışan bu kavram dini inanışlar, değişen kültürel yapılarla birlikte bireylere atfedilen çeşitli görevlerle varlık göstermeye başlamıştır (Ostergaard, 1992).

Toplumsal cinsiyet kavramının kişilere biçtiği roller zaman içerisinde o toplum içerisinde yaşayan bireyler tarafından kendiliğinden gelişen doğal süreç etrafında benimsenir. (Seçgin & Tural, 2011). Mesela anaokulu öğretmenliği, hosteslik ve hemşirelik kadınlara atfedilen meslekler olarak kabul görürken; pilotluk ve cerrahlık erkeklerin yapması uygun görülen meslekler olarak kabul görmüştür (Bhasin, 2003). Öte yandan toplumdaki genel kabul kadınların yemek yapması, çocuk bakması, temizlik yapması olarak ortaya konurken; erkeklerden ise daha çok güce dayalı bahçe işlerini yapmaları, evin lideri olarak evin geçimini sağlamaları vb. davranışlar sergilemeleri beklenmektedir (Şafak, Çopur, & Özkan, 2006). Zamanla toplum tarafından kabul gören bu görevler kadın ve erkekler arasında bir eşitsizliğin doğmasına sebep olmuştur. Tüm bu süreçler kadının ikinci sınıf bir varlık olarak kabul görmesine sebebiyet verirken bunun tam tersi olarak da erkeğin ön planda olmasına, lider vasıflar sergilemesine yol açmış, kadın ve erkek arasındaki eşitsizlik git gide toplum tarafından doğal kabul edilmiştir (Bingöl, 2014).

Toplumun değişen şartları itibarıyla kadın zaman içerisinde çalışma hayatında kendine yer edinmiş bu durumun toplumun kadına biçtiği geleneksel rolleri bitirmesi beklenirken aksi bir durumun ortaya çıktığı görülmüştür. Kadın hem dışarda çalışırken hem de evde yapması gereken görevlere devam etmiştir. Bu durum ise kadının iş yükünün artmasına sebebiyet vermiştir (Ersoy, 2009). Öte yandan toplum tarafından uygun görülen kadın modeli modern çağa ayak uydursa da yine de evdeki sorumluluklarını yerine getirmesi ve evdeki görevlerini aksatmaması beklenir (Güzel, 2014). Geleneksel yaşamdan modern yaşama doğru çevrilen toplumun tüm mekanizmalarında çeşitli değişimler görülürken kadın için ortaya konulan değişimin her ne kadar olumlu yönde olduğu söylene de kadının üstlendiği sorumlulukların arttığı görülmüş evin dışında da çalışmaya başlayan kadın evin içindeki görevlerinde yine tek başına mücadele vermiştir (Özçatal, 2011). Değişen ve gelişen toplum yapısına uygun olarak cinsiyetler arasındaki eşitsizliği ortadan kaldırmak demokrasinin gereklerinden biridir (Balkır, 2013). Modern yaşama geçiş süreciyle birlikte kadınların omuzlarındaki yükün artması durumunun izlerini edebi eserlerde de görmek mümkündür (Yılmaz & Yakar, 2016). Türk Silahlı Kuvvetleri'nde görev alan kadınlarla ilgili yapılan bir araştırmada kadınların ordudaki görevleriyle birlikte evdeki sorumluluklarını da yerine getirdikleri ortaya konulmuş ve her açıdan bakıldığında kadınların iş yükünün

erkeklerden fazla olduğu belirtilmiştir (Eken, 2006). Yaşadığı çevre içerisinde kadına biçilen rollerin değişmesi, kadına daha özgürlükçü, demokratik ve eşitlikçi bir şekilde yaklaşılması için ailenin, arkadaş çevresinin tutumu, kitle iletişim araçlarının konuya yaklaşımı, okul ve ders kitaplarının her iki cins üzerine yaptığı vurgulamalar önem arz etmektedir (Greenhaus & Powell, 2010). Çalışmada günümüzün önde gelen çocuk edebiyatı yazarlarından Birsen Ekim Özen'in ilkökul seviyesine uygun olarak seçilen çocuk kitaplarındaki karakterler toplumsal cinsiyet rolleri bakımından incelenmeye çalışılmıştır.

Küçük yaşlardan itibaren “çocuğun duygu ve düşüncelerine yön veren, onların hayata bakış açılarını (Sever, 2010)” ortaya çıkarmak maksadıyla yazılmış çocuk kitaplarındaki önemli unsurlardan biri de çocuğa rol-model olan karakterdir (Püsküllüoğlu, 1994). Çocuğun kişilik geliştirmesindeki süreçte bu karakterler ona eşlik eder (Karatay, 2011). Zamanla kitapta yer alan karakterler çocuğun arkadaşı haline gelir (Erdem, 2011). Karakterlerle kendini özdeşleştiren çocuğun (Baş, 2011) hayatındaki tüm alanlarda bu karakterler kendini göstermeye başlar. Kullandığı eşyalardan başlayarak davranışlarına varana kadar nüfuz eder (Zivtçi, 2006). Yani diyebiliriz ki çocuğa yaşamının her alanında etki etme gücüne sahip olan bu karakterler oluşturulurken eşitlikçi bir yaklaşımla ele alınmalıdır ki çocuğun hayatına yansması doğru olsun. Fakat genel itibarıyla kitaplardaki kadın karakter oranı erkek karakter oranına nazaran azdır ve bu da kız çocuklarının benliklerini bulmalarında, doğru kişilik oluşturmalarında engel teşkil etmektedir (Vannicopoulou, 2004). Doğru bir şekilde ve eşitlikçi bir yaklaşımla verilmeyen kadın karakterler çocuklar üzerinde olumsuz etkiler bırakmıştır (Gooden & Gooden, 2001).

Modern anlayışa geçişte toplumsal cinsiyet rollerine yüklenen olumsuz birçok duruma rağmen bu konuyla ilgili yapılan çalışmalarda toplumsal cinsiyet rollerinin eşitlikçi bir tavırla ele alındığı savunulmuştur.

Toplumsal cinsiyet açısından Türk atasözlerinin ve deyimlerinin incelendiği çalışmada toplum olarak kadından evin içerisindeki sorumluluklarını yerine getiren, eşine ve çocuklarına karşı şefkatli, fedakâr bir tutum sergilemesi gereken kadın ve anne profili görülmektedir. Yani bu çalışmada kadının geleneksel normlardan ayrı düşünülemediği ve yansıtılamadığı ortaya konulmuştur (Ersöz, 2010). Aynı doğrultuda

sonuçlar ortaya koyan bir başka çalışmada ise yine Türk atasözlerinde toplumsal cinsiyetin nasıl algılandığı ortaya konulmaya çalışılmış ve yine kadından iyi bir anne ve eş olmasının beklenildiğı sonucuna ulaşılmıştır. Fakat burada dikkat çeken bir diğerkonuda şu olmuştur: Ailenin temel yapı taşı olarak anne görülmüş, kadın erkekten bu konuda üstün tutulmuştur (Akbalık, 2013).zkan ve Gündoğdu(2011) ise atasözleri ve deyimleri toplumsal cinsiyet bağlamında ele almış iki cins arasında eşitlikçi yaklaşım açısından olumsuz farklılıkların olduğunu savunmuşlardır. Kız çocuklarının geleneksel olarak erkeğin egemenliği altında olma, ev içindeki sorumluluklarını yerine getirme vb. konularla bağdaştırılarak yetiştirildiğı ortaya konulmuştur. Erkekler yine ön planda tutulmuş, statü, g ve egemenlik alanı bakımından kadınlardan üstün grlmştir.

Öte yandan reklamlardaki toplumsal cinsiyet rollerini inceleyen çalışmalar ortaya konulmuş, erkek karaktere biçilen baba rolü ön plana çıkarılmış, anne evin içinde ocuk bakımı ve mutfakla ilgilenen bir birey olarak yansıtılmıştır (zdemir, 2010). Toplumsal cinsiyet ve medya konulu bir başka çalışmada ise kadın zeksıyla değil dış görünüşüyle yansıtılmış, kadının görselliği ön plana çıkarılarak zeksı geri plana itilmiştir (Güzel, 2014). Toplumsal cinsiyet alanında yapılan çalışmalar çizgi filmleri ve bilgisayar oyunlarını konu alarak yapılmaya devam etmiştir. Pepe isimli çizgi filmin incelendiği araştırmada daha eşitlikçi bir bakış açısının sergilendiği görülse de kadın yine yemek yapma, iek sulama gibi rutin ev işleriyle verilmiş, erkeğe ise araba sürme, bisiklet sürme vb. işler yaptırılmıştır (Kalaycı, 2015). Çalışma boyunca kadın ve erkek arasındaki cinsiyet eşitsizliği gözler önüne serilmiştir. Kan(2012) bilgisayar oyunlarıla ilgili yaptığı çalışmasında erkeklerin ön planda tutulduğunu belirtirken, kadınların geri plana itildiğini savunmaktadır.

Okul ağına gelen çocuklar için toplumsal cinsiyet rolleri bakımından daha büyük önem arz eden ders kitapları konuyla ilgili gizil ve açık birçok iletiyi okuyucuları olan öğrencilere sunmaktadır (Tietz, 2007). Aynı düzlemde bir çalışmayı ortaya koyan zkan(2013) kitaplarda yer alan resimlerde cinsiyet ayrımcılığının açık bir şekilde ortaya konulduğunu vurgulamaktadır. Aynı sonuca ulaşan bir diğerkalışma ise Kılıç ve Eyüp(2011) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada da geleneksel toplumsal cinsiyet algısından uzaklaşılmadığı kadınların ev içinde resmedildiği, erkeklerin gücüne vurgu yapıldığı ve her iki cinsin meslek alanındaki çalışma sahasına bakıldığında erkeklerin çalışma alanının kadınlara oranla daha geniş olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yukarıda belirttiğimiz toplumsal cinsiyet alanında yapılan çalışmalardaki tüm olumsuz durumlar çocuk kitaplarında da kendini göstermiştir. Resimli çocuk kitaplarında kadın karakterin incelendiği çalışmada kadın adeta evde çocuk bakımından sorumlu bir bakıcı ya da evin temizliğinde görevli bir hizmetçi olarak lanse edilmiştir. Yani kadın dış dünyayla bağlantısı zayıf olan yaşam alanı ev ile sınırlı bir birey olarak verilmiştir (Vannicopoulou, 2004). Hamilton ve diğerleri (2006) de çalışmalarında kadının anne rolüne vurgu yapmış, kadının aktif olarak rol aldığı tek yerin ev olduğu ve çocukların yetiştirilmesinde daha ön planda tutulduğu kanısına vardıklarını belirtmiştir. Bunun yanında kadınlar mesleki alanda yok denecek kadar azdır. Yani resimli çocuk kitaplarında da toplumsal cinsiyet alanındaki eşitsizliğin sürdüğü bu çalışmalarla ortaya konulmuştur.

Gooden ve Gooden (2001) yaptıkları çalışmalarında değişen zamanla birlikte yıldan yıla kitaplardaki kadın karakter sayısının arttığını fakat rollerin yine gelenekçi anlayıştan uzaklaşmadan devam ettiğini belirtmişlerdir. Yapılan bir başka çalışmada ise resimli çocuk kitaplarındaki hayvan karakterlerin cinsiyetlerine vurgu yapılmış, bu karakterlerin taşıdıkları cinsiyete göre farklı davranış şekilleri ve rollerle okuyucuya sunulduğu dikkat çekmiştir (Brugilles, Cromer, & Cromer, 2002).

Problem Durumu

Bireylerin okul çağından önce kitaplarla başlayan serüvenleri okul çağına girmeleriyle birlikte yoğunlaşarak artar. Bireyler eğitim çağına girmeleriyle birlikte yaş gruplarına uygun olarak sürekli bir şekilde kitaplarla etkileşime geçerler. Kitaplar çocukluktan itibaren başlayarak bireylerin çevrelerini anlamaları ve anlamlandırmaları, kendilerini tanımaları konularında bireylere yol gösterici olurlar. Bu nedenle çalışmada günümüzün önde gelen çocuk edebiyatı yazarlarından Birsen Ekim Özen'in ilkökul seviyesine uygun olarak seçilen çocuk kitaplarındaki karakterler toplumsal cinsiyet rolleri bakımından incelenmeye çalışılmıştır ve "Gelişen yaşam koşulları çerçevesinde bireylerin toplumsal cinsiyet rollerinin belirlenmesinde çocuk kitaplarının ne derece etkilidir?" sorusuna cevap aranmıştır. Birsen Ekim Özen'in çocuk kitaplarıyla ilgili olarak yapılan bir çalışmaya rastlanmaması ve Birsen Ekim Özen'in kitaplarının çok okunan çocuk kitapları arasında yer alması çalışma konusunu belirlemede etkili olmuştur.

Araştırmanın Amacı

Toplumsal cinsiyet rolleri açısından Birsen Ekim Özen'in ilkökul seviyesindeki kitaplarını inceleyen bu çalışmanın amacı, ele alınan 7 çocuk kitabındaki toplumsal cinsiyet rollerini ortaya çıkarmaktır

Araştırmanın Önemi

Doğuştan getirdiği özelliklere uygun olarak toplum içinde yer edinmeye çalışan bireyin bu davranış özellikleri toplumsal cinsiyet rolleri olarak adlandırılmaktadır. Birey toplumun ona biçtiği bu rolleri çoğu zaman çevresiyle sürdürdüğü etkileşimler vasıtasıyla yani model alma yoluyla edinmektedir. İnsanoğlu var oluşundan beri erkeğe güçlü olma, evin reisliğini üstlenme, evi maddi anlamda geçindirme rollerini yüklerken; kadından çocuk doğurma ve onların bakım ve sorumluluğunu üstlenme, ev işlerini yapma, olaylara daha duygusal yaklaşma vb. rolleri vermiştir.

Geleneksel toplumlarda erkek evin dışında, kadın ise evin içinde aktif rol alan bireyler olarak toplumun karşısına çıkmıştır. Fakat bu durum yaşanan sosyal ve teknolojik gelişmeler sayesinde zaman içerisinde farklı bir boyut kazanmıştır. Modern toplumsal yapıya geçiş yaşayan bireyler kadın ve erkeğin rollerinin zaman içerisinde iç içe geçtiğini, bireyler arasındaki rol paylaşımında keskin sınırların ortadan kalktığını görmüştür.

Okul çağına girmeden önce bireylerin çocuk kitaplarıyla etkileşimi başlamış ve okul çağına giren çocuğun bu süreçteki etkileşimi giderek artmıştır. Kitaplardaki karakterleri rol model alan çocukların toplumsal cinsiyet rolleri edinmelerinde kitaplar önemli bir etken olmuştur. Çocuk kitaplarındaki bireylerle kendini özdeşleştirmeye çalışan çocuklara doğru iletilerin verilmesi ve toplumsal cinsiyet rollerinin kazandırılması açısından önem arz eden çocuk kitapları bu bakımdan önemli bir unsur olarak görülmektedir. Eşitlikçi, adaletli, birini diğerinden üstün görmeyen bir cinsiyet anlayışının çocuk kitaplarında yer edinmesi ve bunlara dikkat edilerek bu konuların çocuklara verilmesi doğru toplumsal cinsiyet rollerinin kazandırılması bakımından önem arz etmektedir. Aksi bir durumda çocukların kitaplardaki karakterlerden olumsuz etkilenmeleri ve uygun olmayan davranış şekilleri oluşturmaları muhtemeldir.

Yaptığımız çalışma Birsen Ekim Özen'in ilkökul çağına hitap eden 7 çocuk kitabındaki her iki cinse ait bütün rolleri ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmanın

örneklemini Birsen Ekim Özen'in 7 çocuk kitabı oluşturmaktadır. Çalışmanın çocuklar tarafından oldukça tercih edilen bir yazar olan Birsen Ekim Özen'in çocuk kitaplarındaki karakterlerin toplumsal cinsiyet rolleri ilgili olması önemini arttırmaktadır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışma Birsen Ekim Özen'in Aura, Katpatuka, Cam Kafes, Mühürler Sandığı Sümer, Mühürler Sandığı Mısır, Mühürler Sandığı Olimpiyatlar ve Mühürler Sandığı Roma adlı çocuk kitaplarıyla sınırlıdır.

Tanımlar

Cinsiyet: İnsanların doğuştan getirmiş oldukları fiziksel, anatomik ve biyolojik farklılıklarını belirtir ve insanları erkek ve kadın şeklinde iki cinse ayırır (Yener, 2020).

Toplumsal Cinsiyet: Kadın ve erkek olmanın biyolojik farklılıklarının dışında, kadın ve erkeğe toplumun kültürün yüklediği anlam ve beklentilerin tamamına toplumsal cinsiyet denir (Ökten,2009).

Cinsiyet Rolü: Bireyin kendi kimliğini kadın veya erkek olarak algılayıp cinsiyetinin gerektirdiği davranışları göstermesidir (Özgüven, 2010).

Toplumsal Cinsiyet Kalıp Yargıları: Kadınlardan ve erkeklerden toplumun yargılarına göre beklenen davranış ve özelliklerdir (Dökmen, 2015).

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Toplumsal Cinsiyet ve Toplumun, Toplumsal Cinsiyet Üzerindeki Rolü

Cinsiyet bireyin doğuştan getirdiği dişi ya da erkek olma özelliklerini ifade ederken toplumsal cinsiyet ise bireyin içinde yaşadığı topluma göre toplumun kendisinden beklediği yaşamı boyunca sergilemeye çalıştığı davranışları ifade etmektedir. Kadın ve erkek kelimeleri bir yandan bireylerin sahip olduğu fiziksel özellikleri tanımlarken öte yandan her iki türün bulunduğu çevrede toplumun kendisinden beklediği davranış kalıplarına göre hareket etme özelliklerini yansıtmada kullanılmaktadır. Bize yaratıcı tarafından verilen cinsiyet özellikleri ile toplumsal cinsiyet birbirinden farklı anlamları içermektedir. Doğuştan verilen cinsiyet kendi seçimimiz olmadan kazandığımız bir olguyu ifade ederken; toplumsal cinsiyet daha çok içinde bulunduğumuz coğrafya, kültür ve daha pek çok olgunun bizdeki yansımasıdır (Vatandaş, 2007). Öte yandan toplumsal cinsiyet ibaresi toplumun dişi ya da erkek her iki cinsin çeşitli özellikleri bünyesinde toplamasını, toplumun bireyi kadın ya da erkek olarak nitelemesi için gerekli değerleri içinde barındırmasını vurgulamaktadır. Her çevrede, her yaşam alanında dişi ve erkekte beklenen davranış kalıpları farklıdır ve coğrafyadan coğrafyaya değişen bu kalıplar toplumsal cinsiyetin anlamını ortaya koymaktadır (Çeçen, 2015). Toplumsal cinsiyet denildiğinde akla gelmesi gereken sadece bireyin fiziksel olarak barındırdığı cinsiyet özellikleri değil hayata bakışı açısı, kıyafetleri, olaylara verdiği tepkiler, beslenme tarzı gibi birçok faktörü içine almaktadır (Yüksel, 1999).

Kadın ya da erkeğe biçilen değer, onlardan beklenen davranışların farklılaşmasındaki en büyük etken kültür olarak gösterilmektedir. Farklı kültürde yetişen kadın ya da erkekte beklenen toplumsal cinsiyet rolleri değişebilmektedir

(Bingöl, 2014).Nasıl ki cinsiyet doğuştan getirilen özellikler için kullanılıyorsa toplumsal cinsiyet ise sonradan kazanılan davranışlar ve özellikler için kullanılır. Yani cinsiyet verilmiş, toplumsal cinsiyet ise kazanılmış özellikleri ifade eder. Ebeveynlerin kız ya da erkek olarak dünyaya gelecek çocukları için hazırladıkları kıyafetler, bu kıyafetlerin rengi ve biçimi onların toplumsal cinsiyetinin başlangıç aşamasını oluşturmaktadır (Yılmaz, 2018).

Farklı kültürlerde ve coğrafyalarda dünyaya gelen kadın ve erkeklerden farklı toplumsal cinsiyet rolleri beklenmekle beraber bazı cinsiyet rollerinin ise dünyanın her yerinde aynı olduğu gözlemlenmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri bireylerin yaşam tarzları, kıyafetleri, kişilik özellikleri, yaptıkları işler ve seçtikleri meslekler, sevdikleri yemekler, renkler vb. birçok konun üzerinde etkilidir. Bu bağlamda kadınlar sürekli evin içinde temizlik, yemek, çamaşır, bulaşık, çocuk doğurma ve bakımı gibi işlerle bağdaştırılırken; erkekler ise para kazanma, ailenin maddi anlamda bakımını üstlenme, beden olarak güçlü olduğu için ailesini koruma gibi rollerle bağdaştırılmıştır (Pınar Seden Meral, 2008).

Toplumdan topluma farklı şekilde karşımıza çıkan ve en çok etkilendiği unsurların başında kültür ve coğrafya gelen toplumsal cinsiyet rollerinin siyasi ve ekonomik şartlara göre de şekillendiği söylenebilir (Ökten, 2009).İlk çağlardan itibaren bakıldığında cinsiyet ayrımında iki temel etken göze çarpmıştır. Bunlar: üretme ve üretimdir. Bu iki kavram etrafında şekillenen işler dışı ya da erkek fark etmeksizin her iki cinsin de toplumdaki rollerini ve statüsünü belirlemiştir. Bu alanlarda aktif şekilde faaliyet gösteren cinsler toplum tarafından diğerlerinden üstün olarak nitelendirilmiştir (Erol, 2008).Kadın ve erkeğin arasındaki farklılıklar ortaya konulduktan sonra erkeğin yaratılış olarak güçlü olduğu ortaya çıkmış savaşlarda gösterdikleri başarılar toplum tarafından yüceltilmelerine sebebiyet vermiştir. Toplum tarafından ön plana çıkarılan erkek ise kendi istekleri doğrultusunda kadının toplumsal rollerini belirlemiştir (Çetin & Mangır, 2021).

İlk çağlardan günümüze doğru kadın ve erkeğin toplumsal rollerine bakıldığında modernleşmeyle birlikte toplumsal rollerde büyük değişimlerin yaşandığı gözlemlenmiştir. İlk dönemlerde erkeğin gölgesinde kalan kadının üretim faaliyetine katılmasıyla birlikte sadece ev içindeki işlerle bağdaştırılması ortadan kalkmış,

toplumun kadına bakış açısı değişmiştir. Artık kadınların da erkeklerle aynı rol ve statülere sahip olabileceği toplum tarafından kabul görmüştür (Kılıçoğlu, 2016).

1.2. Toplumsal Cinsiyet Roller ve Kalıp Yargılar

Kadın ve erkek her iki cinsten dünyaya gözlerini açtıkları kültür içinde yoğrulmuş biçim alırlar. Bu süreç bireylerin toplumla etkileşim halinde olduğu yani toplumsallaştığı bir süreci ifade eder (Çınar, 2013).

Toplumsallaşmaya başlamadan önce birey doğumu takip eden yıllarla beraber kendisinin iki cinsten hangisine mensup olduğunun bilincine varır ve böylece kişiliğini nasıl şekillendirmesi gerektiğini fark eder. Böylece toplum içerisinde görüp algıladığı cinsiyet özelliklerini edinmeye başlar (Özdemir, 2018). Bu kimlik edinme rollere bürünme süreci bireyin hayata gözlerini açmasından önce ebeveynlerin bebek için yaptığı hazırlıklarda bile kendini gösterir. Bireyin cinsiyeti öğrenildiği andan itibaren alınan kıyafetler, bu kıyafetlerde yer alan figürler, renkler şekillenmeye başlar. Bu ilerde bireyden beklenecek cinsiyet rollerinin başlangıç aşaması olarak kabul edilir. İlerleyen süreçte de bireyden kadınsa narin, duygusal, olaylara daha hassas yaklaşan, korunmaya muhtaç bir yapı oluşturması beklenirken erkekten ise daha akılcı, sağlam duruşu olan ve korumacı bir tavır sergilemesi beklenir. Aslında tüm bunlar toplumların ortaya koyduğu özelliklerdir ve işte bu özellikler zamanla toplumsal cinsiyet rollerini oluşturmuştur (Kapkıner, 2019).

Toplumun bireyden beklediği davranış kalıpları toplum tarafından oluşturulmuş olmasına rağmen bunlar zaman geçtikçe içselleştirilmiş ve artık bunların her iki cinsin doğuştan getirdiği özellikler olduğu kanısına varılmıştır. Böylece erkekler evin dışındaki işlerden sorumlu tutulurken kadınlar ise ev ile ilgili her şeyle özdeşleştirilmiştir (Gümüsoğlu, 2014). Bu görevler farklı toplumlara göre değişebilse de asıl olan bireylerin içinde yaşadığı toplumun kendisine dayattığı rollerin ne kadarını yapıp yapmadığı ve toplumsallaşma sürecinde ne kadar başarılı olduğudur. Toplumların büyük çoğunluğunda erkek hep dışarı da betimlenirken kadın ise hep evde kendine yer bulmuştur (Kapkıner, 2019). Herkesin benimsediği anne karakteri hamur yoğurur, sofraya kurar, çamaşır yıkar, dikiş diker, yemek yapar (Yılmaz & Yakar, 2016). Kadının asli görevi çocuk bakmakmış erkek sadece dışarıdaki işleri yapabilir çocukla ilgilenmesi doğal bir davranış olarak karşılanmaz algısı uzun bir süre toplumda kendini göstermiştir

(Güder, Ay, Saray, & Kılıç, 2017). Modern toplumların meydana gelmesiyle birlikte bu ayrım yavaş yavaş ortadan kalkmaya yüz tutarak ev dışında görünmeyen kadın artık yaptığı işlerle ve üstlendiği rollerle ilk çağlardaki anlayışı yıkarak farklı kimliklere bürünmüştür. Tarih boyunca kadının sadece ev içinde rol alacağı anlayışı böylece yıkılmış ve yeni bir toplumsal cinsiyet rolleri edinme sürecine girilmiştir (Bora, 2011). Artık anne sadece ev işleri ve çocukla ilgili bir karakter olmaktan çıkmıştır (Yılmaz & Yakar, 2016).

Toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili araştırmalar daha çok kadının toplum içindeki yeri üzerine kurulmuştur. Çünkü erkeklerden fiziki olarak güçsüz görülen kadınlar sadece yaşadıkları ortamda roller üstlenmiş ve bu geleneksel yapılanmanın bir sonucu olarak uzun yıllar devam etmiştir. Modern toplumsal yapının kurulmasıyla birlikte kadınlar adeta kozalarından çıkarak her alanda söz sahibi olabileceklerini göstermişlerdir. Kadını doğurma özelliğinden ve fiziksel güçsüzlüğünden dolayı arka plana iten toplum anlayışından çıkılarak kadının da erkek gibi her alanda rol üstlenebileceği bir toplum yapısına adım atılmıştır (Ünlü, 2017). Öte yandan aynı durumlar erkekler içinde söz konusu olmuştur. Geleneksel toplum yapısının yönlendirmesine göre oluşan sert, korumacı, güçlü erkek rolünden zaafı ve zayıflıkları olan, duygularıyla da hareket edebilen bir erkek rolü ortaya çıkmıştır. Böylece her iki cinsin toplumsal cinsiyet rolleri bakımından eş değer olduğu erkeğin yapabileceği her işi kadınında yapabileceği ya da kadının yapabileceği her işte erkeğin de başarılı olabileceği algısı toplumlarda yerleşmeye başlamıştır. Sadece erkeğe atfedilen ya da sadece kadına atfedilen meslek dallarında kadın erkek ayrımına gidilmeden her iki cinsten görev almaya başlamıştır. Nitekim ev içindeki rollerde artık kadın kadar erkekte sorumluluklarını bilir ve yerine getirir hale gelmiştir.

1.3. Sosyal Öğrenme Kuramı

İnsanların yeni davranışlar kazanırken bu davranışları çevrelerini inceleyerek edindiklerini ortaya koyan ilk söylemler Aristo ve Platon'a aittir. Aristo ve Platon çocukların eğitilmelerinde en iyi yolun onlara örnek olabilecek modellerle etkileşime geçmeleri şeklinde olabileceğini savunmuştur (Senemoğlu, 2005). Fakat sosyal öğrenme ile alakalı olarak ilk dikkate alınabilecek düşünceler John Dewey tarafından ortaya konulmuştur. Ona göre insanlar sosyal varlıklardır ve kendileri hem çevreyi etkilerken

hem de çevreden etkilenecek davranış edinme yoluna gitmişlerdir. Tüm bu süreçler sonucunda ortaya konulan sosyal öğrenme kavramını kuram olarak ortaya atan kişi ise Julian Rotter'dir. Rotter'dan sonra bu konuyla kapsamlı olarak ilgilenen ve sosyal öğrenme kuramının genel hatlarını belirleyen ise Albert Bandura olmuştur (Bayrakçı, 2007). Bandura yaptığı araştırmalar sonucunda bireylerin bir davranışı taklit etme, model alma yoluyla öğrendiğini savunmuş, kişilerin çevre tarafından takdir edilen davranışı yaparken yine çevre tarafından onaylanmayan davranıştan kaçındığını ortaya koymuştur. Yani bireylerin çocukluktan itibaren iletişim kurduğu kişilerden ve çevreden etkilenecek bir davranışlar örüntüsü sergilemeye çalışıldığı davranışların buna göre oluşturulduğunu savunmuştur (Seçer & SARI, 2006).

Sosyal öğrenme kuramının ortaya koyduğu sava göre kişiler yaşadıkları çevreden etkilenecek davranış kazanırlar ve kendilerine olumlu dönütler verilen, yarar sağlayan davranışları yapmaya yönelirken kendilerini cezaya götüren davranışları yapmamaya özen gösterirler (Gökalp, 2009). Bandura'ya göre sosyal öğrenme iki şekilde gerçekleşmektedir. Bunlar edimsel koşullanma, model alma ve taklittir. Buna göre sosyal öğrenmede kişiler doğuştan sahip oldukları cinsiyete uygun rolleri sergilediklerinde çevreleri tarafından olumlu dönütler almakta, aksi bir durum olduğunda ise toplum tarafından dışlanmaktadır. Bu süreç edimsel koşullanma olarak adlandırılırken; kişinin içerisinde yaşadığı toplumun bireylerini örnek alarak onların davranışlarını benimsemesi ve bunları yapmaya çalışması model alma ve taklit etme sürecini anlatmaktadır (Dökmen, 2021).

Bandura'nın sosyal öğrenme kuramında dikkat çeken kavramlar şunlardır:

1. Dolaylı Pekiştirme: Davranışları örnek alınan bireylerin yaptıkları davranışlar ne kadar olumlu dönüt alırsa kişinin model aldığı bireyin davranışlarını yapma olasılığı o denli artar.

2. Dolaylı Ceza: Davranışları örnek alınan bireyin sergilediği davranış olumsuz tepkilerle karşılanırsa kişi model aldığı kişinin bu davranışını sergilemekten uzak durur.

3. Dolaylı Güdülenme: Güdülenme bir şeyi yapmaya karşı istek duyma şeklinde açıklanabilir. Kişi model aldığı bireyin davranışının sonuçlarına bakarak o davranışı yapmaya ya da yapmama yolunda istek duyar.

4.Dolaylı Duygu: Kişi kendi yaşamasa bile bazı olaylara karşı nasıl hissetmesi gerektiğini model alma yoluyla öğrenebilir.

5.Model Özellikleri: Kişi etrafında gördüğü herkesi model almaz. Model alınırken model alınacak kişinin davranışları, statüsü, dış görünüşü vb. etkili olmaktadır (Senemoğlu, 2005).

Çocuklar model alma, taklit etme ve gözlemlene yetilerini kullanarak davranış edinmeye yakın çevredeki ebeveynlerinden başlarlar. Böylece çocuk kendi cinsiyetine uygun rolleri edinme sürecine başlar ve etrafındakileri model alarak bu çevreyi genişletir. Gerçek hayattaki modellerden yola çıkarak kitap, dergi, televizyon vb. kanallar aracılığıyla da davranış edinme sürecine girer (Özalp, 2007).

1.4. Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Edebiyatı Ürünlerinde Toplumsal Cinsiyet Rollerini

“Olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatına” edebiyat denir (Tdk, 2021).Edebiyat yüzyıllar boyunca insanlara estetik haz anlamında doyum yaşatırken bunun yanında birçok gizli ve açık mesaj da vermiştir. Bireylerin yaşamları boyunca her olayı deneyimleyerek öğrenmesi mümkün değildir ya da her bireye aynı şeyleri anlatmak mümkün olamamıştır. Fakat edebiyat aracılığıyla bu işlevler daha kolay yerine getirilmiştir. Toplumun her ferdi üzerine düşen görevleri, üstlenmesi gereken toplumsal cinsiyet rollerini edebi metinler aracılığıyla öğrenmiştir. Fakat bir zaman sonra yetişkinler için hazırlanan edebi eserlerin çocukların ilgi ve ihtiyaçlarına cevap vermediği anlaşılmış böylece çocuk edebiyatı ortaya çıkmıştır.

Çocuk edebiyatı merkezine çocuğu alarak çocuğa görelilik ilkesinden hareketle çocuğun ihtiyaçlarına uygun olarak hazırlanmış edebiyattır. Çocuk edebiyatı kavramı çocukların her açıdan büyüklerden farklı olduğunun anlaşılması ve bunun kabul edilmesiyle birlikte edebiyat alanında varlık göstermeye başlamıştır. Çocuk edebiyatı ürünleri çocukların kişilik gelişiminde, toplumsal yaşam içerisinde yer edinmesinde ve gelecekte üstleneceği roller hakkında bilgi edinmesinde önemli birer kaynak olmuştur (Şirin, 2016). Geleceğe bırakılacak en büyük miras olan çocuklar milletlerin ideolojilerine göre yetiştirilirken üstlenmeleri gereken rolleri bazen gizli bazen de açık

mesajlar olarak onlara sunan kaynaklar, çocuk edebiyatı ürünleri olarak karşımıza çıkar (Kurt & Ayaz, 2018).

Çocuk toplumsal cinsiyet rollerinin kazanılmasında birçok araçla karşılaşmakta ve bunların verdiği mesajları bazen isteyerek bazen istemeden de olsa almaktadır. İşte bu araçlardan bir tanesi de çocuk kitaplarıdır. Okul çağına gelen ve okuma yazma öğrenen çocuk kendi yaşına uygun kitaplarla karşılaşmakta ve artık kitaplar aracılığıyla verilen mesajları doğrudan algılayabilmektedir (Batmaz, 2021). Okul öncesi dönemde doğuştan getirdiği cinsel kimliğinin farkına varan çocuk kendisi için hazırlanan kitaplar aracılığıyla da toplumsal cinsiyet rollerini öğrenmektedir.

Okuduğu kitaplarda karşılaştığı karakterlerle kendini özdeşleştiren birey bu süreçte birçok rol-modelle karşılaşır. İyi ya da kötü ayrımı yapmadan kendi cinsiyetine uygun olan birçok kahramanla karşı karşıya kalır ve bu karakterlerin ilettiği rollere bürünür. Bu açıdan bakıldığında çocuk kitapları toplumsal cinsiyet rolleri bakımından önem arz eder.

Literatüre baktığımızda toplumsal cinsiyet alanında birçok çalışmanın yapıldığı fakat Birsen Ekim Özen'in kitaplarıyla ilgili bu şekilde yapılmış bir çalışmanın olmadığı görülmektedir. Bu sebeple Birsen Ekim Özen'in ele alınan 7 kitabı üzerinde bir çalışma yapılmıştır.

Bu araştırmada Birsen Ekim Özen'in Aura, Katpatuka, Cam Kafes, Mühürler Sandığı Sümer, Mühürler Sandığı Mısır, Mühürler Sandığı Olimpiyatlar ve Mühürler Sandığı Roma adlı çocuk kitaplarındaki karakterlerin toplumsal cinsiyet rolleri bakımından incelenmesi amaçlanmıştır.

1.5. İlgili Çalışmalar

Modern aile hayatına geçişle birlikte dikkat çeken bir kavram haline gelen toplumsal cinsiyet rolleri alanında son yıllarda yoğun çalışmalar yapılmaktadır. Köşeler (2009) tarafından yapılan araştırmada okul öncesi öykü ve masal kitaplarında toplumsal cinsiyet rollerini incelenmiş ve araştırmada toplumsal cinsiyet rollerinin geleneksel şekilde kitaplarda resmedildiği ortaya konulmuştur. Akbalık (2012) Anadolu sahasından derlediği Türk halk hikâyelerinde kadınların toplumsal cinsiyet rollerini irdelemiş toplum hayatında yaşanan gelişmelere paralel olarak kadının toplumdaki rollerinin değiştiği sonucunu elde etmiştir. Kitiş Çınar (2013) yine bu doğrultuda ortaokul Türkçe

ders kitaplarında yer alan kadın, erkek ve çocuk karakterlerin toplumsal cinsiyet rollerini incelemiş ders kitaplarında yer alan karakterlerin geleneksel anlayışa uygun olarak öğrencilere sunulduğunu ortaya koymuştur. Çalışmaya göre kitapta erkek çocuk karakterler geleneksel kalıplara uygun olarak babayla daha çok resmedilirken kız çocuk karakterler ise cinsiyetine uygun olarak anne ile resmedilmiştir. Bu alanda yapılan benzer bir çalışma ise Yeşil (2014) tarafından ortaya konulmuştur. Yeşil'in (2014) yaptığı çalışmada ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki cinsiyet ifadeleri ve toplumsal cinsiyet rolleri irdelenmiş, kitapların 2005 yılından önce işlenen ders kitaplarına oranla cinsiyet rolleri bakımından modern anlamda bir ivme kazandığı savunulmuştur.

Bu alanda yapılan bir başka çalışma ise Kılıçoğlu'nun (2016) Ayla Kutlu'ya ait çocuk kitaplarıyla ilgili yaptığı çalışmadır. Bu çalışmada yazara ait bazı kitaplarda ataerkil toplum yapısının devam ettiği görülürken bazılarında ise kadınlarla erkeklerin toplumsal cinsiyet rolleri bakımından eşit koşullarda verildiği gözlenmiştir. Toplumsal cinsiyet alanında yapılan bir diğer çalışma ise ödüllü çocuk romanlarıyla ilgili olarak Ünelöz'ün (2017) yaptığı çalışmadır. Çalışmada kitapların ana karakterlerinin erkekler olduğu ve cinsiyet kalıp yargılarının her kitapta kendini gösterdiği savunulmaktadır. Öte yandan toplumsal cinsiyet rollerinin değişmesi konusunda maddi özgürlüğün önemli bir konu olduğu belirtilmiştir. Kaynak (2017) ise Kösele'sin (2009) yaptığı çalışmaya benzer bir çalışma ile farklı yazarların okul öncesi hikâye ve masal kitaplarındaki toplumsal cinsiyet rollerini irdelenmiştir. Çalışma sonucunda kitapların anne ile çocuk arasındaki ilişkiler üzerine yoğunlaştığı bu sebepten ötürü ise anne karakterine erkek karakterlerden daha fazla yer verildiği sonucu belirtilirken erkek ve kız çocuk konusunda erkek çocukların kızlardan üstün tutulduğu noktası vurgulanmıştır. Tarık Dursun K.'nin hikâyelerinde toplumsal cinsiyet rollerini irdelenen İlbeyi'ne (2018) göre Tarık Dursun K. geleneksel aile yapılarına yer verdiği hikâyelerinde her defasında geleneksel anlayışı yıkarak karakterleri toplumun dayattığı rollerin dışına itmeyi başarmıştır. Özellikle hikâyelerinde hayat kadınlarına yer vermiş toplum tarafından itilen bu karakterlerin aslında birey olarak ve farklı rollerde değerli olduğunu savunmuştur. Özkanca (2018) yapılan çalışmalardan farklı olarak çocuk dergilerine değinmiş ve dergilerdeki toplumsal cinsiyet rollerine dikkat çekmeye çalışmıştır. Çalışmada diğer çalışmalara benzer sonuçlar elde edilmiş yine toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının geleneksel olarak devam ettiği görülmüş kız ve erkek çocuk karakterlerin

toplumsal cinsiyet rolleri bakımından eşitlikçi anlamda yansıtıldığı ortaya konulurken söz konusu yetişkin kadın ve erkekler olunca gelenekçi anlayışın devam ettiği savunulmuştur. Öte yandan bu dergileri okuyan çocuklarda yanlış cinsiyet algılarının oluşabileceği üzerinde durulmuştur. Tarık Dursun K.'nın eserleriyle ilgili Metin (2018) tarafından yapılan bu çalışmada yazarın romanları toplumsal cinsiyet rolleri bakımından incelenmiş hikâyeleriyle ilgili olarak yapılan çalışmayla benzer sonuçlar elde edilmiştir. Romanlarda da kadınlardan geri planda kalması, evdeki rollerde aktif olması, fedakârlık yapması beklenirken erkeklerden ise güçlü olması evin reisliğini üstlenmesi beklenmiştir. Öte yandan cinsiyetçi söylemlerin belirgin bir şekilde yer alması kadınlar hakkında gerici düşüncelerin varlığını ortaya koymuştur. Bunun yanında cinsiyetlere ait kıyafetler, tercih edilen renkler vb. çalışmada üzerinde durulan diğer konular olmuştur.

Kapkıner (2019) yaptığı çalışmasında Sevim Ak'ın çocuk kitaplarında toplumsal cinsiyet rollerine bakılmıştır. Toplumsal gerçeklik algısına vurgu yapan Sevim Ak çocuk kitaplarında da bu konuyu göz önünde bulundurmuş, bu göz önünde bulundurularak yapılan çalışmada da yazarın gerçek hayattaki toplumsal cinsiyet rollerini dikkate alarak eserlerini oluşturduğu görülmüştür. Yani yazar içinde yaşadığı gelenekçi, ataerkil yapıdan etkilenmiş kadını evin içinde ev işleriyle verirken erkeği ev dışındaki işlerde verdiği ortaya konulmuştur. Bu alanda kadın karakterlerin ön planda olduğu bir çalışma Uca (2019) tarafından ortaya konulmuştur. Çalışmada kadınların ve kız çocuklarının sorunlarını ortaya koyan yazarın toplumsal cinsiyet konusunda gelenekçi anlayıştan vazgeçemediği kadın ve erkeğe buna uygun roller biçtiği savunulmuştur. Özdemir (2019) ortaokul Türkçe ders kitaplarını toplumsal cinsiyet rolleri göndermeleri açısından irdelemiş çalışmada erkek karakterlere kadın karakterlerden çok yer verildiği fakat bu çalışmada geleneksel rollerin dışına çıkılarak kadına ev dışında da yer verildiği böylece modern anlayışa uygun rollerin sergilendiği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Kaya (2020) yaptığı çalışmada Türk ve İngiliz masallarındaki cinsiyet rollerini irdelemiş her iki topluma ait masallarda da kadın karakter oranlarının fazla olduğu görülmüş fakat baskın karakterlerin erkekler olduğu söylenilmiştir. Erkekler güçlü, cesur krallar, padişahlar vb. olarak verilirken kadınlar ise pasif karakterler olarak ortaya konulmuştur. Çelik Sarı (2020) ortaokul öğrencilerine okutulmak üzere önerilen öykü kitaplarındaki toplumsal cinsiyet rollerini incelemiş kitapta yer alan metinlerde kadınlara karşı kullanılan birçok aşağılayıcı söyleme

rastlanmış bu durumun öğrencilerde yanlış rol algısının oluşturacağı savunulmuş yine bu çalışmada da geleneksel anlayışın dışavurumları saptanmıştır. Taşçı'nın (2021) yaptığı çalışma da bir önceki yıllarda yapılan çalışmalarla neredeyse aynı sonuçları vermektedir. Naki Tezel'in Türk Masalları kitabının toplumsal cinsiyet rolleri ve kadın erkek ilişkisi yönünden incelendiği çalışmadan elde edilen sonuçlar yine geleneksel yapıdaki toplumsal cinsiyet rollerinin ve kalıp yargıların sürdürüldüğü yönündedir. Bu alanda yapılmış yeni çalışmalardan sayılabilecek bu çalışmada Ceylan (2022) Oya Baydar'ın kitaplarını toplumsal cinsiyet bakımından incelemiş kadın karakterleri ön planda tuttuğu yer yer geleneksel cinsiyet kalıplarına yer verilmekte iken yer yer de modern toplumsal rollerin yansıması karakterlerde görülmektedir. Temellioğlu'nun (2022) çalışması da çocuk kitaplarındaki toplumsal cinsiyet rollerine yöneliktir. Daha önce yapılan tüm çalışmalarla paralel sonuçlara ulaşılan çalışmada da kadınların ev içi rollerde kız çocuklarıyla birlikte verildiği görülürken erkeklerin ise erkek çocuklarla birlikte dışardaki işlerde verildiği saptanmıştır. Öte yandan kitaplarda erkek karakterlerin kadın karakterlere oranla sayı bakımından üstün olduğu vurgulanmaktadır.

Yapılan çalışmalara bakıldığında çeşitli yazarlardan her eğitim seviyesine uygun hikâye, masal, roman ve ders kitaplarının toplumsal cinsiyet rolleri bakımından incelendiği görülmüş fakat çocuk edebiyatının önemli isimlerinden olan Birsen Ekim Özen ile ilgili bir çalışmanın yapılmadığı saptanarak literatürdeki bu boşluğun doldurulacağı düşünülerek yazarın kitaplarıyla ilgili olarak bu çalışma yapılmaya çalışılmıştır. Çocukların toplumsal cinsiyet rollerini doğru bir şekilde öğrenmeleri bakımından çocuk kitapları önemli araçlar olarak görülmüştür.

1.6. Birsen Ekim Özen'in Hayatı

Birsen Ekim Özen 1 Ocak 1969 tarihinde İstanbul' da doğmuştur. Babasının kendisine anlatmış olduğu hikâyelerle çocukluğunu geçirmiştir. Onda tutku haline gelen okuma zamanla yerini yazma tutkusuna bırakmıştır. Hayal gücünü, babasının hikâye anlatma teknikleriyle birleştirence ortaya kendi hikâyeleri çıkmıştır.

Öğrenim hayatına 1980 yılında Fındıkzade İlkokulunda başlayan Özen, liseyi Büyükçekmece Lisesi' nde tamamlayarak 1990 yılında ise Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi' nden mezun olmuştur. Bir süre bankalarda görev yapan Özen, daha sonra ise öğretmenlik yapmıştır. Öğretmenliğe ara veren Özen bir yayın evinde genel

yayın yönetmenliği yaptıktan sonra 2009 yılında tekrar öğretmenliğe geri dönmüştür. 6 yıl öğretmenliğin ardından görevinden istifa eden yazar evli ve iki çocuk annesidir. Şuan da İstanbul’ da ailesiyle yaşamaktadır.

Birsen Ekim Özen, kaleme aldığı eserlerde hikaye ve roman türünü tercih ederek olay ağırlıklı bir anlatım biçimi ortaya koymuştur. Eserlerinde hem 8-11 hem de 12-15 yaş grubu okurlara hitap etmiştir. Çocuk kitaplarında karakter kurgunun önemli bir ögesi haline gelirken çocuk okur kitaplarda yer alan ve kendine yakın hissettiği karakterleri örnek almıştır. Özen karakter oluşturmada oldukça başarılı olmuştur. Bugün 80’ in üzerinde hikayesi vardır. Ve daha yazacağı çok hikayesi olduğunu belirtmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Deseni

Çalışmada Birsen Ekim ÖZEN'in Aura, Katpatuka, Cam Kafes, Mühürler Sandığı Sümer, Mühürler Sandığı Mısır, Mühürler Sandığı Olimpiyatlar ve Mühürler Sandığı Roma isimli 7 kitabı toplumsal cinsiyet rolleri bakımından incelenmiştir. Çalışma nitel gelenekten faydalanarak yapılmış bir doküman analizidir. Doküman analizi deseni araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi içeren materyallerin analizini kapsar. Doküman analizi hem zaman hem maliyet yönünden daha avantajlıyken daha ayrıntılı inceleme yapabilme imkânı sunması bakımından kullanışlıdır (A.Bowen, 2009).

2.2. İncelenen Dokümanlar

Araştırmada Birsen Ekim Özen'in Aura, Katpatuka, Cam Kafes, Mühürler Sandığı Sümer, Mühürler Sandığı Mısır, Mühürler Sandığı Olimpiyatlar ve Mühürler Sandığı Roma isimli çocuk kitapları veri kaynağı olarak kullanılmıştır. Kitapların tercih edilmesinde yazarın sınıf öğretmeni oluşu yani çocuklarla iç içe olan bir yazarın çocukları daha iyi gözlemleyeceğinin düşünülmesi, kitaptaki karakterlerin sosyal ortamları içinde yansıtılıyor olması etkili olmuştur. Yukarıda ismi zikredilen çocuk kitapları seçilirken yaş gruplarına uygunluğu hakkında kitapların yazarı Birsen Ekim Özen'in bilgisine başvurulmuş bu doğrultuda seçilen kitaplarla ilgili çalışma sürdürülmüştür.

2.3. Verilerin Toplanması

Çalışmaya başlayabilmek için ilk olarak incelenmek üzere seçilen Aura, Katpatuka, Cam Kafes, Mühürler Sandığı Sümer, Mühürler Sandığı Mısır, Mühürler Sandığı Olimpiyatlar ve Mühürler Sandığı Roma kitapları internetten sipariş edilerek

temin edilmiştir. Daha sonra toplumsal cinsiyetle ilgili olarak yapılan çalışmalar örnek teşkil etmesi bakımından incelenmiştir.

Çalışmaya konu olan eserler araştırmacı tarafından herhangi bir kayıt tutulmadan üçer defa okunmuş daha sonra kitap üzerine notlar alınarak detaylı incelemeye başlanmıştır. Daha sonra verilerin daha düzenli kaydedilmesi bakımından isimlere yönelik oluşturulan formlar aracılığıyla karakterlerin özellikleri kayıt altına alınmıştır. İnceleme sırasında her kitabın detaylı okunmasına bir hafta ayrılmış ve gerekli görüldüğü yerlerde geri dönüşler yapılarak daha sağlıklı veriler toplanmaya çalışılmıştır.

2.4.Verilerin Analizi

Çalışma için toplanan veriler öncelikle yalnızca cinsiyet ekseninde incelenilmiş karakterler kız çocuk, erkek çocuk, yetişkin erkek ve kadın olarak ayrılmıştır. Daha sonra isimlere yönelik formlar aracılığıyla karakterlerin cinsiyet özelliklerine bakılmaya başlanmıştır. Bu aşamadan sonra veriler toplumsal cinsiyet ekseninde betimsel analize tabi tutulmuş ardından ortaya çıkan yeni bilgiler ve veriler ışığında içerik analizi yapılmıştır. Yıldırım ve Şimşek'e (2018:227) göre, betimsel analizde özetlenen ve yorumlanan veriler içerik analizinde daha derin bir işleme tabi tutulur ve betimsel bir yaklaşımla fark edilemeyen kavram ve temalar bu analiz sonucu keşfedilebilir. İçerik analizi sırasında anne, baba, erkek çocuk, kız çocuk, yetişkin erkek, yetişkin kadın ve nineye dair iletiler elde edilmiştir. Bu veriler ışığında toplumsal cinsiyete dair iletiler tespit edilmiş ve açıklanmaya çalışılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR, YORUM VE TARTIŞMA

3.1. Çocuk Karakterler ile İlgili Toplumsal Cinsiyet Rol İletileri

3.1.1.Kız Çocuk Karakteri Üzerinden Verilen Toplumsal Cinsiyet Rol İletileri

İncelenen 8 adet çocuk kitabında toplam 78 karakter bulunmaktadır. Bu karakterlerden 22 tanesinin kız çocuk karakteri olduğu görülmektedir. Eda, Fatoş, Alin, Zeynep, Ceyda, Irmak, Yankı, Ayşegül, Eylem, Mine, Merve, Defne, Pelin Doğa, Başak, Tülay, Ayla, Nazlı, Ayça, Ayşe, Fatma ve Sinem ilk ve ortaokul çağlarında kız çocuk karakterlerdir.

Aura isimli çocuk kitabında yer alan kız çocuk karakterler Beril, Alin, Zeynep Ceyda, Irmak, Yankı ve Ayşegül'dür. Burada yer alan kız çocuk karakterlerden Beril'in kitabın ana karakteri olduğu görülmektedir. Kitap boyunca yaşanan olaylarda Beril'in evde ailesiyle ve okulda arkadaşlarıyla yaşadığı olaylar verilmiştir. Cam Kafes çocuk kitabında Eda ve Fatoş kız çocuk karakterler olarak verilirken kitabın ana karakterlerinin de bu iki kız çocuğu olduğu görülmektedir. Kitapta kız çocuklar aileleriyle birlikte verilirken öğretmenlerinin verdiği bir ödevi araştırırken tesadüfen ele geçirdikleri notlar onları farklı maceralara sürüklemiş ve kitapta kız çocukların yaptıkları araştırmalar neticesinde ulaştıkları sonuçların verildiği görülmüştür. Katpatuka adlı çocuk kitabında Eylem, Mine ve Merve kız çocuk karakterler olarak verilmiş, Eylem ve Mine'nin Teoman isimli erkek çocuk karakterle kitabın ana karakterleri olma rolünü üstlendiği görülmüştür. Bu kitapta ise aileleriyle ilgili çeşitli sorunlar yaşayan ve yatılı okulda kalan çocukların başlarından geçen olaylar ve aileleriyle aralarındaki olayların olumlu bir şekilde neticelendirilmesi gözler önüne serilmiştir. Çelebi Zinciri çocuk kitabında Defne; Pelin ve Doğa ile birlikte kız çocuk

rolüne ait toplumsal cinsiyete ait iletileri verirken kitabın ana karakteri olma rolünü Defne'nin erkek çocuk karakterlerden Teoman ile paylaştığı görülmüştür. Bu iki karakterin kitapta ana karakter olarak yer almasında yine bir ödev etkili olmuş ve ödevleriyle ilgili araştırma yapan Defne ve Teoman'ın başından geçen olaylar kitabın konusunu oluşturmuştur. İncelediğimiz 8 kitaptan 4'ü Mühürler Sandığı Serisidir. Bu kitaplarda ortak karakterler yer almakla birlikte her kitapta farklı karakterlerin olduğu ve bu karakterler üzerinden toplumsal cinsiyetler rollerine ait çeşitli mesajların verildiği görülmektedir. Bu dört kitapta yer alan kız çocuk karakterler Başak, Tülay, Ayla, Nazlı, Ayça, Ayşe, Fatma ve Sinem'dir. Mühürler Sandığı Sümer ve Mühürler Sandığı Mısırlar kitaplarında Başak, Tülay, Ayla, Nazlı, Ayça ve Ayşe kız çocuk karakterler olarak verilirken; Mühürler Sandığı Olimpiyatlar ve Mühürler Sandığı Roma kitaplarında diğer kitaplardan farklı olarak Fatma ve Sinem'in kız çocuk karakterler olarak verildiği gözlenmiştir. Seride yer alan 4 kitabın tümünde Başak isimli kız çocuk karakterin erkek kardeşi Alp ile birlikte ana karakter olarak verildiği görülürken serinin ikinci kitabından itibaren Tülay'ın da ana karakter olarak verildiği görülmektedir. Seride yer alan tüm kitaplarda Başak, Alp ve Tülay'ın dünyayı kötülüklerden korumak için atıldıkları maceralar ve başlarından geçen olaylar gözler önüne serilmiştir.

İncelenen çocuk kitaplarından Aura ve Cam Kafes isimli kitaplarda ana karakterleri kız çocuklar oluştururken Katpatuka, Çelebi Zinciri, Mühürler Sandığı Sümer, Mühürler Sandığı Roma, Mühürler Sandığı Olimpiyatlar ve Mühürler Sandığı Roma isimli kitaplarda ana karakter olarak hem kız hem erkek çocuk karakterler beraber yer almaktadır. Öte yandan 8 kitapta kız çocuklarına ait toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin iletilerin kitaplarda yer alan diğer kız çocuk karakterler aracılığı ile de etkili bir şekilde verildiği görülmüştür.

Tablo 3.1: Birsen Ekim Özen'in Çocuk Kitaplarında Yer Alan Kız Çocuk Karakterlerine İlişkin Toplumsal Cinsiyet Rol İletileri

Keyifleri kaçınca yüzlerini asarlar.(A,s.6)
Özlem, sevgi ve sevinçlerini sarılarak gösterirler, zıplarlar, ellerini çırpırlar ve çığlık atarlar.. (A,s.8) (CK, s.25) (K,s74) (MSS, s.87) (MSO, s.78) (MSO,s.165) (A,s.45) (A,s.80) (CK,s104) (MSS,s.87) (MSO,s.27) (MSR,s.68) (MSR,s.144)
Hemcinsleriyle aralarında üstünlük yarışı vardır.(MSR, s.9)
Hemcinsleriyle tartışabilirler.(A,s.14) (MSM, s.145)
Müzik dinlemeyi severler.(A,s.14) (A,s.55)
Alıngandırlar.(A.s19)
Ödevlerine önem verirler.(A,s.126) (CK, s.7)
Heyecanlanınca sesleri titrer, çığlık atarlar ve elleri titrer.(A,s.111) (MSR, s.56) (MSR,s.43) (MSR,s.62)
Üzülünce ve duygulanınca ağlayabilirler.(A,s.22) (MSO, s.150)
Bir yere gitmek için annelerinden izin alırlar.(A,s.23) (A,s.148) (ÇZ, s.115)
İnternette araştırma yapabilirler.(A,s.23) (ÇZ, s.111) (K,s.80) (MSR,s.120)
Selamlaşırlar, teşekkür ederler, özür dilerler.(A,s.25) (A,s.28) (A,s.102) (ÇZ,s.67) (K,s.126) (MSS,s.95) (MSO,s.26) (MSO,s.161) (MSR,s.57) (MSR,s.126)
Evde yalnız kalabilirler.(A,s.29) (MSS,s71)
Yalnız başlarına dışarı çıkabilirler.(A,s.30) (CK, s.57) ÇZ,s.107)
Haksızlığa uğramayı sevmezler.(A,s.30)
Dedikodu yaparlar, kıskançlık yapabilirler, yalan söyleyebilirler, umursamazdırlar, sabırsızdırlar.(A,s.32) (A,s.153) (ÇZ,s.60) (K,s.50) (A,s.34) (A,s.39) (A,s.31) (K,s.91) (MSS,s.117) (MSM,s.115) (MSO,s.31) (MSO,s.38) (MSO,s.125) (MSR,s.10) (MSR,s.68) (MSR,s.124)
Ev işlerine yardım ederler.(MSS, s.44) (MSM, s.102) (MSR,67)
Agresif tavırlar sergilerler.(MSS, s.44) (MSM, s.67) (MSR,s.57)
Sağlık konusunda hassastırlar.(MSO, s.164)
Endişelenince gözlerini büyütür ve tedirgin hareketler sergilerler.(A,s.50) (K,s.37)
Sinirlenince kaşlarını çatırlar, kötü kelimeler kullanabilirler, kapıyı çarparlar, çığlık atarlar, fiziksel şiddete başvurabilirler, nefes egzersizi yaparlar, seslerini yükseltebilirler, eşyaları fırlatabilirler, ağlayabilirler, karşılarındakini azarlayabilirler.(A,s.20) (A,s.39).(A,s.19) (A,s.55) (A,s.78) (A,s.88) (A,s.92) (A,s.120) (CK,s.71) (CK,s.72) (CK,s.79) (ÇZ,s.69) (MSS,s.112) (MSS,s.121) (MSR,s.9) (MSR,s.28) (MSR,s.84) (MSR,s.40) (MSR,s.99)
Erkek çocuklarla sohbet ederler, oyun oynarlar, onlarla iş birliği yaparlar, kavga ederler.(A,s.57) (ÇZ,s.99) (K,s.68) (MSS,156) (MSM,s.10) (MSM,s.21) (MSM,s.39)
Şüphelidirler ve intikamcıdırlar.(A,s.56) (MSS, s.155) (MSS,s.178)
Cep telefonu, bilgisayar vb. elektronik aletleri kullanırlar.(A,s.62) (CK, s.8) (CK,s.80) (ÇZ,s.47) (ÇZ,s.107) (ÇZ,s.113) (K,s.23) (MSS,s.174)
Strese girince midelerine kramp girer.(A,s.109)
Korkunca çığlık atabilirler, erkek çocuklardan yardım alabilirler ve tehdit altında ağlarlar.(A,s.155) (ÇZ,s.122) (K,s.29) (K,s.62) (K,s.116)
Hasta ziyaretine giderler.(A,s.165)
Takdir edilince mutlu olurlar.(A,s.174)

Tablo 3.1: Birsen Ekim Özen'in Çocuk Kitaplarında Yer Alan Kız Çocuk Karakterlerine İlişkin Toplumsal Cinsiyet Rol İletileri (Devamı)

Arkadaşlarının başarısıyla mutlu olurlar ve onları savunurlar.(A,s.174) (MSM,s.117) (MSM,s.165)
Batıl inançları vardır.(CK, s.15) (CK,s97)
Arkadaşlarını eleştirebilirler, onlara karşı kırıcı olabilirler.(CK,s.17) (CK,s.44) (CK,s.22) (K,s.92) (K,s103)
İnternet kullanabilirler.(CK, s.28)
İnsanlar hakkında olumsuz yorum yapabilirler.(CK , s.29)
Alaycı ve küçümseyici davranışlar sergileyebilirler.(CK,s36) (K,s.14) (K,s.74) (MSM, s.114) (MSM,s.117) (MSM,s.164) (MSO,s.15) (MSR,s.29) (MSR,s.30) (MSR,s.128)
Olaylarla ilgili çıkarımlarda bulunurlar.(CK, s.43)
Geleceğe dair hedefleri vardır.(CK, s.43) (K,s.73)
Kendini başkalarına ispat etmek isterler, özgüvenlidirler.(CK,s.46) (MSO,s.19)
Merhametlidirler, iyimserdirler, yardımseverdirler, dost canlısıdır, duygusaldır, hayal kurmayı severler, temkinlidirler, meraklıdır, girişkendirler.(A,s.36) (A,s.93) (CK,s.69) (ÇZ,s.138) (K,s.73)(K,s85) (K,s.85) (K,s.94) (K,s.102) (MSS,s.17) (MSS,s.17) (MSS,s.77) (MSO,s.62) (MSO,s.94) (MSO,s.132) (MSR,s.24) (MSR,s.113) (MSR,s.113) (MSR,s.117)
Hayvanseverdirler, çevreye ve tarihi eserlere karşı duyarlıdır.(A,s.36) (ÇZ,s.146) (MSS,s.92) (MSM,s.146) (MSM,s.166) (MSO,s.66) (MSR,s.29) (MSR,s.29) (MSR,s.129)
Dış görünüşe önem verirler, elbiseleri şık olsun isterler. (MSO, s.9) (MSO, s.64) (MSR, s.80)
Spor yapmayı severler. (MSO, s.14) (MSO, s.120)
Toplumsal eşitlikten ve adaletten yanadırlar. (MSO,76)
Hayvanlara karşı acımasız olabilirler. (MSR, s.29) (MSR, s.129)
Günlük tutarlar.(A,s.41)
Erkek çocuklarla rekabet ederler, onları azarlayabilirler, onlarla dışarda vakit geçirebilirler, onlarla paylaşımda bulunabilirler, onlarla birlikte oyun oynayabilirler.(CK, s.46) (ÇZ, s.45) (ÇZ,s.57) (ÇZ,s.96) (ÇZ,s.112) (K,s.13) (MSS,s.70) (MSM,s.70) (MSO,s.19) (MSR,s.23)
Misafirlere ikramda bulunurlar.(CK, s.58)
Diyet yaparlar.(ÇZ, s.79)
Ebeveynlerini otorite olarak kabul ederler.(K,s.6) (K,s.126)
Yasakları çiğneyebilirler.(ÇZ, s.116) (MSM, s.33)
Anaç tavırlar sergilerler. (ÇZ,s124)
Uzlaştırmacı tavırlar sergilerler. (K,s.13) (K,s.14)
Çikolata yemeyi severler. (CK,67)
Ebeveynlerine olumsuz tepkiler verebilirler. (K,s.17) (K,s.20)
Gizli işler çevirebilirler. (MSS, s.81) (MSO, s.29) (MSO, s.38) (MSO, s.135)
Takılarla resmedilirler. (MSS, s82) (MSM, s.46)
Tehdit etme davranışı sergileyebilirler. (MSS, s.172)
Güzelliğe önem verirler. (MSS, s.165)
Tanışırken tokalaşma hareketini sergilerler. (MSM, s.29)
Hata yapınca özür dilerler. (MSM. s.110)
Başkalarının eşyalarını izinsiz karıştırabilirler. (MSM, s.113)
Lider olmak isterler. (MSO, s.28)
İnsanlarla selamlaşırlar. (MSO, s.33)

Tablo 3.1: Birsen Ekim Özen'in Çocuk Kitaplarında Yer Alan Kız Çocuk Karakterlerine İlişkin Toplumsal Cinsiyet Rol İletileri (Devamı)

Tiksinince yüzlerini buruştururlar. (MSO, s.41)
Eve ekmek alma görevini yerine getirirler. (MSO, s.54)
Vedalaşırken el sallarlar. (MSO, s.60)
Sorumluluklarını yerine getirmeyebilirler. (MSR, s.23)
Sorunlarını çözemediklerinde büyüklerinden yardım isterler. (MSR, s.157)
Başkalarını gizlice dinleyebilirler. (MSR,160)

Tablo 3.1'de Birsen Ekim Özen'in çocuk kitaplarında yer alan kız çocuk karakterlere ilişkin toplumsal cinsiyet rollerine dair iletiler verilmiştir. Kitaplarda yer alan kız çocuk karakterleri ev içi ve ev dışı bütün alanlarda görmek mümkünken bazı kitaplarda toplumun kadına ve kız çocuklarına biçtiği geleneksel tavrın yer yer sürdüğünü söylemek de mümkündür. İncelediğimiz kitaplarda kız çocuk karakterler duygusal olarak yansıtılmıştır. Kız çocuk karakterlerin özlem, sevgi, sevinç ve üzüntülerini yaşarken ağladıkları ve çığlık attıkları görülmektedir. Aura kitabında ana karakter olan Beril'in en yakın arkadaşı Alin, öğretmeni tarafından azarlanınca gözleri doluyor ve ağlamaya başlıyor(A,s22), bir diğer kitapta ise Tülay isimli kız çocuğu birbirini seven iki insanın kavuşmasına duygulanıyor ve gözleri yaşlarla ıslanıyor(MSO, s.150).Öte yandan kız çocuk karakterlerin yaşadığı duyguların bedenlerine yansıdığını söylemek mümkündür(A,s.6;CK, s.25; K,s74;MSS, s.87; MSO, s.78).Kız çocukların keyifleri kaçınca yüzlerinin asılması, özlem ve sevinçlerini gösterirlerken birbirlerine sarılmaları, zıplamaları, el çırpmaları, sinirlenince kaşlarının çatılması ve ağlamalarına kitapları okurken şahit olunmaktadır. Aura kitabında ana karakter Beril'in "*Keyfimin kaçtığı annemden saklamadım. Suratım asılmıştı(A,s.6).*" demesi, Cam Kafes kitabında Eda'nın arkadaşına sevgisini göstermek için kolunu boynuna dolması ve onu yanağından öpmesi(CK, s.25), Mühürler Sandığı Olimpiyatlar kitabında Tülay'ın sevinince kolenin boynuna sarılması(MSO,s.27) ve yine Tülay'ın başka bir bölümde sinirinden gözlerinin dolması(MSR,s.28) kız çocuk karakterlerin duygularını bedensel hareketlerine yansıtarak ortaya koydukları iletisini vermesi bakımından önemli görülmektedir. Öte yandan kız çocukları genel anlamda duygusal olarak nitelendirilirken Çelebi Zinciri kitabında Defne karakterinin sinirlenince kaşlarını çatlaması(ÇZ, s.69), Mühürler Sandığı Sümer adlı kitapta Tülay karakterinin fotoğrafını çekmek isteyenlere "Niye fotoğrafımı çekiyosunuz cadılar (MSS, s.121)." demesi, bir başka kitapta kız çocuğunun sinirlenince sıranın üzerindeki kitabı alıp karşısındakine fırlatması(A,s.20) ve erkek çocukla tartışırken üzerine atılması(A,s.92) kız çocuklarının

da sinirli bir karakter özelliği sergileyebileceğini göstermektedir. Bir kız çocuğunun kendisinden fiziksel olarak güçlü olan erkek çocuk karşısında bu davranışı sergilemesi kızların erkekler karşısında güçsüz olmadıklarını, gerektiğinde kendilerini savunabileceklerini ortaya koymaktadır. Güzellik uğruna arkadaşının yaptığı maskeyi yüzüne süren Ayça'nın yüzü turunculaşınca arkadaşı Ayla'ya “*Bana bak Ayla. Eğer yüzüm böyle kalırsa seni öldürürüm.*” demesi kız çocuklarının bazı durumlarda tehditkâr davranışlar sergileyebileceklerini gösterebilmektedir (MSS, s.72). Mühürler Sandığı serisinin son kitabı olan Mühürler Sandığı Roma'da Ayla'nın Tülay ve Başak ile girdiği üstünlük yarışında aralarında şu konuşma geçer:

Başak: Of Ayla! Öyle olmaz. O zaman biz de Everest'in tepesini bile gördük diyebiliriz.

Tülay: Ben de Ay'ı gördüm diyebilirim. Televizyondaki filmlerde gösteriyor. Ayla kaşlarını kaldırıp onları küçümseyen bakışlarıyla süzdü.

Ayla: Teyzeniz Ay'a gitti mi bakalım? Ya seninki Everest'e çıktı mı? Sadece fotoğraflarla olmaz öyle (MSR, s.9).

Konuşmalarda kız çocuk karakterlerin birbirlerine karşı küçümseyici bir tavır sergiledikleri ve kendilerini diğerlerinden üstün görmeye çalıştıkları görülmektedir. Buradan yola çıkarak kız çocukların hem cinsleriyle aralarında bir üstünlük yarışında olduğunu söylemek mümkünken diğer yandan çeşitli konularda aralarında anlaşmazlıklar çıktığı ve tartıştıkları okuyucuya yansıtılmaktadır. Aura kitabında Beril'in beraber ödev yapacağını söylediği Zeynep Ceyda ile tartışması(A,s.14) ve yakın arkadaş olan Başak ile Tülay'ın kavga etmeleri(MSM, s.144) hem cinslerin aralarında anlaşmazlıklar yaşandığını ortaya koymaktadır.

Şekil 3.1: Kitaplarda Kız Çocukların Birbirini Kıskandığını Gösteren Resim

Kız çocuk karakterler ile ilgili bu durum sadece hem cinsleri ile ilgili olarak görülmemekte karşı cinsle yani erkek çocuklarla da aynı durumların yaşandığı okuyucu

tarafından hissedilmektedir. Defne'nin ödevi için Atilla ile birlikte çalışmaya başlaması (ÇZ,s.99), aynı müzik grubunda yer alan Irmak ve Akın'ın birlikte oturup sohbet etmeleri(A,s.57), Başak, Tülay ve Alp'in beraber oyun oynamaları(MSM,s.10)kız çocuk karakterlerin erkek çocuklarla iyi anlaştığını gösterirken; Mühürler Sandığı Mısır kitabında Başak ile Alp arasında geçen şu konuşma kız çocuk karakterlerin erkek çocuklarla kavga ettiğini ortaya koymaktadır:

Alp: Yeter ama artık. Şu sandığı kendi odamıza taşısak daha iyi olmaz mı? Her seferinde yakalanacağız diye ödüm patlıyor.

Başak: İyi fikir doğrusu. Nasıl olup da akıl ettin? Hayret!

Alp: Başak, beni sinirlendirme. İki yaş büyüksün diye kendini profesör mü zannediyorsun (MSM, s.39)?

Şekil 3.2: Kız ve Erkek Çocukların İyi Anlaştığını Gösteren Resimler

Aura kitabında ana karakter olan Beril sokakta yürürken bir kedi yavrusuna rastlar ve annesini bulamayınca onu eve götürerek bakımını üstlenir(A,s.36),öte yandan bir diğer kitap olan Mühürler Sandığı Roma'da kız çocuk karakterlerden Ayla, Ayça, Nazlı ve Ayşe'nin sokak kedilerinin kuyruğuna teneke bağladıkları ve onların bedenlerinde yaralanmalara neden oldukları görülürken(MSR,s.25) aynı kitapta yer alan kız çocuk karakterlerden Başak ve Tülay'ın onların bu yaptıklarına karşı çıktıkları kedilere yardımcı olmaya çalıştıkları görülmektedir.(MSR,s.29). Beril, Tülay ve Başak'ın hayvanlar konusunda gösterdikleri bu hassasiyet onların hayvansever olduklarını gösterirken öte yandan Ayça, Ayla, Nazlı ve Ayşe'nin tutumu kız çocuk karakterlerin zaman zaman hayvan haklarını ihlal ettiklerini ve hayvanlara karşı şiddete varan davranışlar sergilemekten çekinmediklerini ortaya koymaktadır.

Şekil 3.3: Kız Çocukların Hayvansever Olduklarını Gösteren Resim

Kız çocukları ile ilgili olumlu anlamda dikkat çeken bir diğer unsur ise çevreye, doğaya ve tarihi eserlere karşı duyarlı olmalarıdır ve onlara sahip çıkmalarıdır. Defne Çelebi Zinciri adlı kitabın ana karakterlerinden biridir ve arkadaşı Atilla ile ödev araştırması yaparken öğrendiği bilgiler onun tarihin büyümesine kapılmasına yol açmış, ödevini tamamladıktan sonra artık gönüllü olarak tarihi eserleri ziyaret edecek kişilere rehber olmak istediğini açıklamıştır (ÇZ,s.146). Mühürler Sandığı Sümer kitabında Başak ve Alp'in geçmişe yaptıkları yolculuklarda tarla açmak için orman yakıldığını öğrenmeleri ve Başak'ın *“Doğaya böyle zarar veremezsiniz Başınıza büyük dertler açılır(MSS,s.92).”*demesi kız çocuk karakterlerin doğaya, tarihimize sahip çıktığı iletişime ulaşılması bakımından önemlidir.

İncelediğimiz kitaplarda dikkat çeken bir diğer ileti ise kız çocuklarının yalan söyleme davranışı sergileyebilecekleridir. Katpatuka kitabında hem ana karakter hem de kız çocuk karakter olarak karşımıza çıkan Eylem'in tehlike altında olduklarından Atharvan'a güvercinlerin ülkelerine şans getireceğine dair söylediği yalanlar (K,s.50), Çelebi Zinciri kitabında Defne'nin ödevleri için bilgi toplarken turist gibi davranarak oradaki esnafı kandırması(ÇZ, s.60), Aura kitabında ana karakter olan Beril'in Serpil Hoca'dan haber almak için Serpil Hoca'nın eşine söyledikleri(A,s.153), Mühürler Sandığı Mısır kitabında Tülay'ın çatı katına çıktıkları anlaşılmasın diye Başak'ın annesine söyledikleri(MSM,s.31) kız çocuk karakterlerin zor durumda kalınca yalana başvurabildikleri iletişimini vermektedir. Mühürler Sandığı serisinin dördüncü kitabı olan Mühürler Sandığı Roma'da Ayla'nın *“Bir de benim hakkımda fısıldaşıyorsunuz. Bunu da öğretmene söyleyeceğim (MSR, s.10).”*demesi, Aura kitabındaki kız çocuk karakterlerden biri olan Yankı'nın ailesiyle aynı apartmanda oturan Serpil Hoca'nın eşiyile tartışıklarını sınıftaki arkadaşlarına anlatması (A,s.31) kız çocuklarının dedikodu

yaptıklarını ortaya koymaktadır. Katpatuka ve Cam Kafes isimli kitaplarda kız çocukların arkadaşlarını eleştirebildikleri, onlar hakkında olumsuz yorumlar yapabildikleri ve onlara karşı kırıcı tavırlar sergileyebildikleri görülmektedir.

Şekil 3.4: Kız Çocukların Birbirlerine Karşı Olumsuz Tavırlar Sergilediklerini Gösteren Bir Resim

Katpatuka kitabında ilgili durumla ilişkili olarak şu bölüm dikkat çekmektedir:

Eylem bir anda dönüp Mine'nin yakasına yapıştı. Bana bak Mine bizim yaptığımız korkmak değil, tedbir almak. Korkunun da cesaretin de azı karar çoğu zarar. Anla artık, ne olursun. Mine en sevimli haliyle gülümseyip kendini Eylem'in ellerinden kurtardı. Neyse ki konuşmayı da kesti.(K,s.92)''.

Bununla ilgili bir diğer örnek ise Cam Kafes kitabında karşımıza çıkmaktadır. Ana karakter olan kız çocuğu Eda'nın arkadaşı hakkında söyledikleri şunlardır: “Kafeye o renkli tişört ve kocaman küpelerle girince Fatoş ile neden arkadaş kaldığımı bir kez daha sorgulamak zorunda hissettim kendimi. On beş dakikadır onu bekliyordum. Her zamanki gibi geç kalmıştı ve görünüşü de sinir bozucuydu(CK,s.17). Yine aynı kız çocuğu kitabın başka bir bölümünde erkek çocukla girdiği rekabet ile karşımıza çıkar(CK,s.46). Eda sırf Oğuz'dan geride kalmamak için yardım projesine dahil olur ve okuma yazma bilmeyen öğrencilere bu konuda yardımcı olmaya başlar. Bunu yapmak istemese bile erkek çocuk ile girdiği rekabet onu, bunu yapmaya zorlar. Bu da kız çocuklarının istemedikleri davranışları bile işin içine rekabet ve hırs girince yapabileceklerini gösterir.

Mühürler Sandığı serisinin dördüncü kitabı olan Mühürler Sandığı Roma'da şöyle bir bölüm karşımıza çıkmaktadır:

Az sonra hepsi sirk salonuna girdiler. Yerlerine oturmak için sıraların arasından geçmeye çalıştılar. Başak ve Tülay'sa Ayla'nın yanından geçmeye dikkat ederek ilerliyorlardı. Tam onun önünden geçerken Başak yorulmuş gibi ofladı.

-Şuraya oturalım işte Tülay. Çok yorulдум.

-Yorulduk ama değdi. Bir daha böyle bir fırsatı nasıl yakalarız?

Ayla daha iyi duyabilmek için kafasını onlara yaklaştırmıştı (MSR, s.160).

Yukarıdaki bölümde kız çocuklarından Başak ve Tülay'ın Ayla'yı kandırabilmek için oyun oynadıkları, Ayla'nın da bu oyuna gelerek olanları öğrenmek ve kızları öğretmene şikâyet etmek için onları gizlice dinlediği görölmektedir. Tüm bu bölüm gösteriyor ki kız çocukları birbirlerine karşı çeşitli hileler içine girebilmektedir. Öte yandan bu bölümde verilen bir diğer mesaj ise kız çocuk karakterlerin başkalarını gizlice dinleyebilecekleridir. Benzer bir duruma Mühürler Sandığı Sümer kitabında da rastlanır. Tülay'a kötü bir şaka yapan Ayla ve arkadaşlarından intikam almak için Başak ve Tülay Alp isimli erkek çocuğun yardımıyla plan yaparlar. Kurdukları oyuna gelen Ayla ve arkadaşları olayların kötü sonuçlanmasıyla tuzağa düştüklerini anlarlar(MSS,s.156). Bu durum kız çocuk karakterlerin gerektiğinde karşı cinsle işbirliği yapabildiğini, intikam duygusu taşıdığını tekrar okuyucuya göstermesi bakımından önemli iletiler vermektedir.

Katpatuka kitabında okula Suriyeli bir öğrenci olan Salih gelir ve Merve “Bir bizim okulda olmaları eksikti(K,s.14).” der. Yanındaki erkek arkadaşıyla birlikte göçmenler hakkında konuşmaya nefret söylemlerinde bulunmaya başlarlar. Bu durum bazı kız çocuklarının insanlar arasında sınıf farklılığına gittiklerini ve ayrılıkçı bir tavır sergilediklerini ortaya koyarken aynı kitapta bu olaylara karşı başka bir kız çocuğu olan Mine'nin onlara karşı çıktığı ve bu tarz şeylere devam etmeleri durumunda onları şikâyet edeceğini söylediği görülür. Eylem' de Mine ile aynı fikirde olduğunu belirtir(K,s.14).Bu durum ise farklı etnik kökene sahip olsalar bile kız çocuklarının insanlar arasında herhangi bir ayırım yapmadıklarını insana insan olduğundan dolayı değer verilmesi gerektiğini veren mesajları ortaya koymaktadır. Bu konuyla alakalı olarak bir diğer kitap olan Mühürler Sandığı Olimpiyatlar kitabında geçmişe yolculuk yapan çocuklar, orada yaşayan köle olduğunu ve efendisinin olduğunu söyleyen kişiye şaşırarak bakarlar. Tülay hemen onun efendi değil iş veren olduğunu söyler(MSR,s.76). Bu durum yine kız çocukların sınıfsal farklılıklara karşı olduğunu ortaya koyar.

Yine Katpatuka adlı kitapta Mine arkadaşları Teoman ve Eylem arasındaki tartışmayı yatıştırmaya ve onların arasındaki gerilimi azaltmaya çalışırken karşımıza

çıkıyor(K,s.13). Çelebi Zinciri kitabında ise Defne hasta olan arkadaşı Atilla'nın alnına elini koyarak ateşine bakma davranışı sergiliyor(ÇZ,s.124). Bu davranışlar kız çocuklarının gerektiğinde yetişkinler gibi hareket edebilecekleri ve anaç tavırlar sergileyebilecekleri iletisini okuyucuya veriyor.

Kız çocuk karakterler anne ve babalarının otoritelerini kabul eder ve buna göre hareket ederler. Çelebi Zinciri kitabında Defne'nin eve telefon edip ödevini yapmak için annesinden biraz daha süre istemesi ve annesi kabul edince dışarda kalması, Mühürler Sandığı Mısır kitabında çamaşırlarını dolaba kaldırmalarını isteyen annenin bu isteğinin çocuklar tarafından itiraz edilmeden kabul edilmesi(MSM,s.12), Aura kitabında Eylem'in annesinden izin alıp arkadaşına gitmesi(CK,s.23), Katpatuka kitabında Eylem'in güneşin batışını görmesi ve annesi aklına gelince aceleyle eve gitmek istemesi(K,s.126) kız çocuk karakterlerin ebeveynlerinden çekindiklerini gösterirken onlardan izin almadan hareket etmediklerini ve söyledikleri şeyleri itirazsız yerine getirdikleri iletisini vermektedir. Geleneksel aile yapısında kız çocuklardan ev işlerine yardım etmeleri beklenmektedir. Mühürler Sandığı Sümer kitabında Başak yeni taşındıkları evde kitaplığı yerleştirirken verilmiş(MSS,s.44), aynı serinin ikici kitabı olan Mühürler sandığı Mısır'da Başak karakteri kirli tabak ve bardakları makineye yerleştirirken, rafları toplayıp tozunu alırken(MSM,s.102) okuyucuya verilmiştir. Verilen bu bölümler kız çocuklarının ev işlerinde aktif bir şekilde rol aldıklarını ortaya koymaktadır. Yine kız çocuğu olan Tülay Mühürler Sandığı Olimpiyatlar kitabında akşam yemeği için eve ekmek almaya giderken karşımıza çıkar(MSO,s.54). Bu da kız çocukların hem ev içi rollerde hem de ev dışı rollerde görev aldığını ortaya koymaktadır. Geleneksel anlayışa göre anne ile birlikte ev işlerinde aktif rol alması beklenen kız çocukları bu anlayışa uygun olarak eve gelen misafirleri iyi bir şekilde ağırlamaya çalışır onlara çeşitli ikramlarda bulunurlar. Cam Kafes kitabında ödev için arkadaşı Fatoş'un evine giden Eda'ya Fatoş çay ikram etmiştir(CK,s.58). Bu da kız çocukların kendilerine atfedilen geleneksel anlayışa eskisi kadar olmasa bile uygun hareket ettikleri iletisini ortaya koymaktadır. Ev ile ilgili rollerini başarıyla yerine getiren kız çocuk karakterlerden Tülay'ın okul ile ilgili sorumluluklarını aksattığını, ödevlerini zamanında yapmadığını söylemek mümkündür(MSR,s.23). Bu da kız çocukların okul ile ilgili işlerini zamanında yerine getirmediklerini ortaya koymaktadır.

Aura kitabında müzikle ilgilenmekten hoşlanan ve bunun için uğraş veren kız çocukları karşımıza çıkmaktadır: Beril ve Irmak(A,s.55) (A,s.110). Beril ve Irmak'ın okulun müzik grubuna üye olması, Irmak'ın provalarda şarkı söylemesi, müzik grubunun üyeleriyle buluşmaları ve plan yapmaları kız çocukların şarkı söylemeyi sevdiklerini ve müzikle ilgili olarak çeşitli çalışmalar yaparak kendilerini geliştirmeye çalıştıklarını göstermektedir. Öte yandan müziğin kız çocukları üzerinde sakinleştirici bir etkisi olduğunu söylemek mümkündür(A,s.14).Beril kendisini üzen bir olayı annesine anlattıktan sonra annesinin kendisini anlamadığını düşünür ve annesinin yanından ayrılır. Kendini iyi hissetmek için hemen kulaklığını alarak odasına gider ve dinlemekten hoşlandığı bir şarkıyı açar. Şarkının kendini rahatlattığını anlatmak için “Biraz önce dinlediğim şarkı yine içimi doldurdu(A,s.15).”der. Bu durum müziğin kız çocukları üzerinde sakinleştirici bir etkisi olduğu iletisini vermektedir. Kız çocukların sevdiği bir diğer etkinlik ise spor yapmak ve yarışlara katılmaktır. Mühürler Sandığı Olimpiyatlar kitabında Başak ve Tülay'ın okulda yapılacak olimpiyatlara katılmak istedikleri bunun için seçmelere katıldıkları ve başarı gösterdikleri okuyucuya verilmiştir(MSO,s.120). Bu durumda kızların sporu sevdiklerini ve bu alanda başarı gösterdiklerini söylemek mümkündür.

Şekil 3.5: Kız Çocukların Spor Yaptığını Gösteren Bir Resim

Dış görünüşe önem veren kız çocuklarını incelediğimiz tüm kitaplarda görmek mümkündür. Pelin Çelebi Zinciri kitabında tombulca bir kız olarak verilmiştir. Ne zaman arkadaşlarıyla konuşsa diyetle olduğunu söylemekte ve diyet bisküvileri yemektedir(ÇZ, s.79). Mühürler Sandığı Sümer kitabında ise kız çocukların güzellik uğruna yüzlerine havuç, ketçap ve çilek reçeli sürdükleri görülmektedir(MSS, s.172). Her iki durumda kız çocuklar için güzellikğin önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Kız çocuklar için önemli olan hoşlarına giden bir diğer konu ise kıyafetler ve takılardır. Mühürler Sandığı serisinin bütün kitaplarında kız çocuklarının geçmişe yaptığı

yolculuklar esnasında süslü kıyafetlerle verilmesi ve resmedilmesi dikkat çekmektedir. Mühürler Sandığı Sümer kitabında Başak geçmişe yolculuğu sırasında saçları ince ince örülmüş, üzerinde beyaz bir elbise, boynunda ve bileklerinde değişik takılarla verilirken(MSS,s.82); Mühürler Sandığı Mısır’da Başak beyaz sade bir elbise, mavi taşlardan yapılmış geniş bir kolyeyle verilmiş(MSM,s.46); Mühürler Sandığı Roma’da ise Başak ve Tülay okuyucunun karşısına beyaz düz kesimli üstü tül gibi ince bir elbise, onu süsleyen pembe, mavi kumaşlar ve renkli taşlarla çıkmıştır(MSR,s.80).Tüm kitaplardan kız çocuklarının bu kıyafetlerden son derece memnun oldukları ve kendilerini bu kıyafetler içinde iyi hissettikleri iletisine ulaşmak mümkündür.

Şekil 3.6: Kız Çocuklarının Dış Görünüşlerine Önem Verdiklerini Gösteren Resimler

Merak, sorgulama ve araştırma yetenekleri güçlü olan kız çocuklarının bu ihtiyaçlarını giderirken genellikle interneti kullanma eğiliminde olduklarını söylemek mümkündür. Aura kitabında insanların duygularını vücutlarının etrafındaki renklerden ayırt edebilme özelliğini fark eden Beril’in ilk başlarda bu durumu anlayamaması ve konuyla ilgili olarak arkadaşı Alin ile internetten araştırma yapmaya başlaması(A,s,23), Çelebi Zinciri kitabında Defne’nin ödevleriyle ilgili olarak internete başvurması(ÇZ,s.111),Mühürler Sandığı Roma kitabında Başak’ın eskiden neden Roma’da pizzacı olmadığını merak etmesi ve arkadaşlarına “Haydi gidip internetten bakalım(MSR,s.120)” demesi kız çocuklarının çağın getirdiği yeniliklere ayak uydurduğunun bir göstergesi olmaktadır. Verilen bu iletiler doğrultusunda dikkat çeken bir diğer nokta ise kız çocuk karakterlerin bilgisayar, cep telefonu, fotoğraf makinesi vb. elektronik aletleri kullanabiliyor olmalarıdır. Katpatuka kitabında Eylem ve Mine’nin kendilerine cep telefonlarından gelen mesajları okumaları(K,s.23),Çelebi Zinciri kitabında Defne’nin Atilla ile birlikte ödevleri için fotoğraf çekmeleri(ÇZ,s.107),Cam Kafes kitabında Eda’nın “Odamda uzanmış matematik çalışmak için kendimi ikna etmekle uğraşırken telefonuma mesaj geldi(CK,s.80).” demesi, aynı kitapta Fatoş adlı

kız çocuğunun telefonunun çaldığının söylenmesi(CK,s.8) ve Aura kitabında ana karakter Beril'in "Dersteyken sesini kapadığım telefon defalarca çalmıştı(A,s.62)." demesi elektronik aletlere erkeklere oranla daha az merakı olan kız çocuklarının da ihtiyaçlarına yönelik olarak artık elektronik aletleri kullandıklarını söylemek mümkündür.

Mühürler Sandığı Olimpiyatlar adlı kitapta Başak sürekli ellerinde cips ve enerji içeceğiyle dolaşan Ayla ve grubunu şu cümlelerle uyarıyor: "Yediğiniz yiyeceklerde şu enerji versin diye içtiğiniz içeceklerde tek kelimeyle felaket. Size böyle şeyler içmemenizi öneririm. Sağlığınız için çok zararlı(MSO, s.164)."Bu cümleler kız çocuklarının sağlık konusunda hassasiyetlerinin bulunduğunu ve etrafındakilere de bu konuda uyarı yaptıklarını gösteriyor.

Şekil 3.7: Kız Çocuklarının Sağlıksız Yiyecekler Tükettiğini Gösteren Bir Resim

Yine sağlık konusu eksenini etrafında kız çocuklarında görülen bir diğer davranış şekli ise hasta ziyaretlerinde bulunmalarıdır. Aura kitabında Alin ve Irmak'ın hasta olan Beril'i ziyarete gelmeleri, Çelebi Zinciri kitabında ise Defne'nin Atilla ve onun annesiyle birlikte hastanede yatan Profesör Gani'yi ziyaret etmeleri(ÇZ,s.138) kız çocukların hasta ziyaretlerine önem verdikleri iletişimini okuyucuya aktarması bakımından önemlidir. Mühürler Sandığı Mısır kitabında Başak yeni tanıştığı kız çocuğuyla tokalaşırken(MSM,s.29),serinin bir diğer kitabı olan Mühürler Sandığı Olimpiyatlar kitabında yine aynı kız çocuğu mahalleye yeni taşınan aileye "Merhaba. Hoş geldiniz(MSO,s.33)." der. Bu davranışlar kız çocukların selamlaşma ve tanışma eylemlerini gerçekleştirdiklerini ortaya koyar. Öte yandan aynı kitapta Başak ve Alp Egi'nin yanından ayrılırken ona el sallayarak vedalaşma davranışında bulunurlar(MSO,s.60).

3.1.2. Erkek Çocuk Karakteri Üzerinden Verilen Toplumsal Cinsiyet Rol İletileri

İncelenen toplam 8 adet kitapta ismi verilen 9 erkek çocuk karakter yer almaktadır. Bunlar Oğuz, Akın, Eymen, Teoman, Atilla, Efe, Alp, Atum ve Burak'tır. Bunlar içerisinde Alp Mühürler Sandığı serisinin tüm kitaplarında başkarakter olarak yer almaktadır. Alp'e serinin son kitabında Burak adlı erkek çocuk karakter eşlik etmekte onunla birlikte yaşadığı maceraya atılmaktadır. Atilla Çelebi Zinciri adlı kitapta Defne isimli kız çocuğuyla beraber başkarakter olma rolünü üstlenirken, Teoman Katpatuka adlı kitapta aynı Atilla gibi Eylem ve Mine adlı kız çocuk karakterlerle başkarakter olma rolünü üstlenmektedir. Alp, Teoman ve Atilla isimli erkek çocuk karakterleri dışında kalan Oğuz, Akın, Eymen, Burak, Efe ve Atum ise yardımcı karakterler olarak kitaplarda yer almaktadır. Kitaplardaki erkek çocukların hepsi ilköğrenim yaş dönemindedir. Hemen hemen hepsi okuyucuya ev ve okul arasında yaşadıkları olaylarla verilmiştir. Bu karakterler aracılığıyla tüm kitaplardaki erkek çocuk karakterlerine ait toplumsal cinsiyet rollerine ulaşılmıştır.

Tablo 3.2: Birsen Ekim Özen'in Çocuk Kitaplarında Yer Alan Erkek Çocuk Karakterlerine İlişkin Toplumsal Cinsiyet Rol İletileri

Lider ruhludurlar, arkadaş gruplarının fikirlerini önemserler ve akran baskısından çekinirler.(A,s.96) (ÇZ,s.44) (ÇZ,s.78) (ÇZ,s.80)
Kırıcı konuşmalar yapabilirler.(A,s.21)(A,s.92)
Kız çocuklarla rekabet ederler, onlarla fikir ayrılığı yaşayabilirler, onlara karşı saygısız davranışları vardır.(CK,s.46) (A,s.120)(K,s.94)
Sinirlenince kızarırlar(CK,s.94)
Sevecendirler, hoşgörülü ve dost canlısıdır, övülmekten hoşlanırlar.(CK,s.94) (CK,s.30) (K,s.95)
Yaramazlık yaparlar ve bunu kabul ederler.(A,s.92)(K,s.9)
Tehlikeli durumlarda yalan söyleyebilirler.(K,s.47) (MSS,s.138) (MSM,s.60) (MSM,s.115) (MSR,s.68) (MSR,s.105)
Müzikle ilgilenir ve müzik aleti çalarlar.(A,s.56)(K,s.73)
Telefonları var.(K,s.23)(ÇZ,s.37)
Öfkelenince bağırabilirler.(K,s.10)
Umursamaz, karamsar ve umutsuzdurlar.(K,s.13) (K,s.15)
Arkadaşları hakkında olumsuz yorum yapabilirler.(K,s.28)
Kurallara uymayabilirler.(K,s.6)
Tanışırken ve vedalaşırken tokalaşma, el sallama hareketi yaparlar.(K,s.127) (MSM,s.29) (MSO,s.17) (MSO,s.60)
Girişken, korumacı, tedbirli, temkinli, uzlaştırmacıdır. (K,s.73) (K,s.42) (K,s.37) (K,s.93) (K,s.104) (ÇZ,s.69)(MSR,s.81)

Tablo 3.2: Birsen Ekim Özen'in Çocuk Kitaplarında Yer Alan Erkek Çocuk Karakterlerine İlişkin Toplumsal Cinsiyet Rol İletileri (Devamı)

Mutfak işi yaparlar, ev işlerine yardım ederler.(K,s.150) (MSM,s.102) (MSR,s.67)
Teşekkür etme davranışında bulunuyor.(K,s.79)(ÇZ,s.67) (MSS,s.95) (MSO,s.16)
Ödevlerine önem verirler.(ÇZ,s.8)
Teknolojik aletler kullanabilirler.(ÇZ,s.42) (ÇZ,s.107) (ÇZ,s.113) (MSS,s.154) (MSS,s.175) (MSM,s.6) (MSR,s.133)
Kız çocuklarla işbirliği yapabilirler, yakın arkadaşlık kurabilirler, sırlarını paylaşabilirler, oyun oynayabilirler, beraber dışarıda vakit geçirebilirler.(K,s.68)(ÇZ,s.57) (ÇZ,s.96) (ÇZ,s.99)(K.s.147) (MSS,s.70) (MSS,s.156) (MSM,s.10) (MSM,s.123) (MSM,s.143) (MSO,s.19) (MSR,s.23) (MSR,s.172)
Dedikodu yapabilirler.(ÇZ,s.20) (ÇZ,s.45)
Hata yapınca özür dilerler.(MSM,s.65) (MSM,s.110)
Hayvanseverdirler.(MSM,s.70)(MSO,s.66)(MSR,s.129)
Önyargılı, özgüvenli ve kendilerini beğenmişler.(ÇZ,s.20)(MSM,s.57)
Acımasız, öfkeli, tehditkar, intikamcı, kavgacıdır ve hakaret edebilirler. Sinirlenince yumruklarını sıkırlar. (CK,s.49) (K,s.88) (K,s.100) (K,s.141) (ÇZ,s.65) (MSR,s.85) (CK,s.36) (MSS,s.179) (MSM,s.39) (MSM,s.112)
Hayalperest, maceracı, meraklı, bilgili, araştırmacıdır.(MSS,s.14) (MSS,s.17) (MSO,s.52) (MSO,s.67) (K,s.72) (K,s.80) (MSR,s.18) (MSM,s.99) (MSM,s.100)
Çevreye ve doğaya karşı duyarlıdır.(ÇZ,s.146) (MSS,s.92) (MSO,s.127) (MSM,s.38) (MSR,s.117)
Duygusal, yardımsever, alıngandır ve cesaretlidir, utanınca kızarırlar(ÇZ,s.49) (MSR,s.112) (ÇZ,146) (MSO,s.61) (MSR,s.24) (MSR,s.112) (MSM,s.68)
Kendilerine ait odaları vardır.(ÇZ,s.36)
Çözüm odaklı ve pratik zekalıdır, mantıklarıyla hareket ederler.(MSM,s.45) (MSO,s.151)
Yalnız başlarına dışarıya çıkabilir ve işlerini halledebilirler.(ÇZ,s.ç107) (ÇZ,s.112)
Sevgilerini sarılarak ve zıplayarak gösterirler.(MSM, s.93) (MSR,s.68) (MSS,s.87)
Sporla ilgilenir, şiir yazar, kitap okumayı severler.(K,s.17) (ÇZ,s.7) (MSO,s.120)
Yasak olanı yapmaktan çekinir, kurallara uyarlar.(ÇZ,116) (ÇZ,s.137)
Misafirlere hoş geldin deme ve ikramda bulunma davranışı sergilerler.(ÇZ,s.15) (MSR,s.35)
Böceklerden ve yabancılardan korkabilir, korkunca da çığlık atabilirler.(K,s.39)(MSS,s.19)(MSS,s.96) (MSM,s.87)
Ailelerine verdikleri söze sadıktır fakat bazen onlardan gizli işler yapabilirler.(MSS,s.72) (MSO,s.29)
Aileleriyle ilgili olumsuz düşüncelere sahip olabilirler.(K,s.7)(K,s.20) (K,s.36)

Tablo 3.2'de Birsen Ekim Özen'in çocuk kitaplarında yer alan erkek çocuk karakterlere ilişkin toplumsal cinsiyet rollerine dair iletiler verilmiştir. Kitaplarda yer alan erkek çocuk karakterleri ev içi ve ev dışı bütün alanlarda görmek mümkünken bazı kitaplarda toplumun erkek çocuklarına biçtiği geleneksel tavrın yer yer sürdüğünü söylemek de mümkündür. Erkek çocuklar geçmişten itibaren ataerkil aile yapısına uygun olarak hep kız çocuklardan güçlü ve değerli görülmüş aile içinde soyun devamını

sağlayan kişi olacağı düşünüldüğü için her konuda kız çocuğundan bir adım önde olmuştur. Erkek çocuklar bu bağlam üzerine incelendiğinde ele aldığımız kitaplarda da hep lider olma özelliklerini korumuşlardır. Aura kitabında çocukların okulda kurdukları bir müzik grubu vardır ve bu gruba Akın isimli erkek çocuk karakter liderlik yapmaktadır(A,s.96). Fakat bu lider birileri tarafından seçilmiş bir lider değildir. Grup üyeleri Akın'ı kendiliğinden liderleri olarak kabul etmişlerdir. Erkek çocuklar arasında bir gruba ait olmanın önemli olduğu görülmektedir. Çelebi Zinciri adlı kitapta başkarakterlerden Teoman sırf dahil olduğu grubundan dışlanmamak için onların hoşlanmadığı fakat öğretmeni tarafından ödev arkadaşı olarak seçilen kız çocuğuyla ödevi yapmak istememektedir(ÇZ,s.44).Yine kitabın ilerleyen bölümünde Teoman sırf grup olduğu erkeklerden Efe ile ters düşmemek için Defne ile görünmek istememektedir(ÇZ,s.78). Bu durum erkek çocuk karakterler için dahil oldukları akran gruplarının önemli olduğu iletisini ortaya koymaktadır. Erkek çocuk karakterler sürekli olarak kız çocuklarıyla bir rekabet içine girerler, onlarla sık sık fikir ayrılığı yaşarlar ve kız çocuklarına karşı saygısız davranışlarda bulunabilirler. Cam Kafes adlı kitapta başkarakter olan Eda okuldaki sosyal yardım projesine dahil olunca bunu gören Oğuz isimli erkek çocuk karakter de hemen projeye dahil oluyor(CK,s.46). Bu da erkek çocuğun kız çocukla bir rekabet içinde olduğu iletisini okuyuculara veriyor. Katpatuka adlı kitapta ise başkarakterlerden olan Atilla ve Mine sürekli fikir ayrılığı yaşıyor(K,s.94). Erkek çocuk karakterlerin yaptıkları sadece bunlarla kalmıyor bazen kız çocuklarına karşı saygısız hareketlerde bulunabiliyorlar. Aura kitabında kız çocuklarının konuşmalarını dinleyen ve onlarla alay eden bir erkek çocuğu karşımıza çıkıyor: Eymen, Eymen kız çocuklarının konuşmalarını dinledikten sonra “Ooo! *Deliler çoğalmış*(A,s.120).” diyerek onlarla alay ediyor ve kız çocuklarına dil çıkarıyor. Kızlara karşı kırıncı cümleler kullanabiliyorlar. Yine Aura kitabında hemofili hastası olan Beril adlı kız çocuğu insanların hissettiği duygulara göre etraflarında çeşitli renklerin oluştuğunu söylüyor ve bunu duyan Eymen isimli erkek çocuk “Ooo *küçük hanım, siz renkler filan da mı görüyorsunuz? Kafanızda da mı bozukluk var*(A,s.21).” diyerek hem kız çocuğunun hemofili rahatsızlığını dile getirmiş hem de onun psikolojik olarak sorunlu bir kişilik olduğunu söyleyerek onu kırmıştır. Kimi zaman bu durum küçük çaplı fiziksel şiddete varmış Eymen yine Beril’e “*Deli! Şimdi de renkler mi görmeye başladın. Seni buradan alıp tımarhaneye kapatmaları lazım*(A,s.92).”diyerek elindeki

kağıt topunu kafasına fırlatmıştır. Tüm bu örnekler erkek çocukların kız çocuklara karşı kırıcı davranışlarını ortaya koymaktadır.

Öte yandan incelediğimiz kitapların bazılarında erkek çocuk karakterlerin kız çocuklarla sırdaş ve arkadaş olduklarını, onlarla iş birliği yaptıklarını, oyun oynadıklarını ve beraber dışarda vakit geçirdiklerini söylemek mümkündür. Mühürler Sandığı serisinin tüm kitaplarında bu durumları sık sık görmek mümkündür. Mühürler Sandığı Mısır kitabında kardeş olan Alp ve Başak'ın tavan arasında buldukları gizemli sandıktan ve daha sonra yaşadıklarından kimseye bahsetmemeleri ve bu sırlarını Tülay adlı kız çocukla paylaşmaları(MSM,s.123), Mühürler Sandığı Olimpiyatlar kitabında Alp, Başak ve Tülay'ın ortak sırları olan Egi'den ve başka dönemlere yaptıkları gezilerden başkalarına bahsetmemeleri (MSO,s.19),Çelebi Zinciri adlı kitabın başkarakterleri olan Atilla ve Defne'nin ödevleri için iş birliği yapmaları(ÇZ,s.99) ve beraber dışarda bir şeyler içmeleri(ÇZ,s.57) ve Katpatuka'da Teoman, Eylem ve Mine'nin başlarına gelen olayları çözmek için beraber hareket etmeleri(K,s8) erkek çocukların gerektiğinde kız çocuklarla beraber hareket ettiklerini ortaya koyar. Kitaplarda erkek çocuklarla ilgili olarak dikkat çeken bir diğer konu ise kız çocuklarla oyun oynamalarıdır. Mühürler Sandığı Sümer ve Mühürler Sandığı Mısır kitaplarında bununla ilgili bölümlerle okuyucular karşılaşmaktadır. Mühürler Sandığı Mısır'da Alp, ablası Başak ve arkadaşı Tülay ile birlikte yaprak toplayarak bunların türünü tablettten bulmakta Tülay ise bu yaprakları deftere yapıştırmaktadır(MSM,s.11), Mühürler Sandığı Sümer kitabında ise yine Alp, ablası Başak ve arkadaşları Tülay ile oyun kurmak için hazırlanmaktadır(MSS,s.70). Tüm bu durumlar erkek çocukların zaman zaman kız çocuklarla anlaşımadıklarını zaman zaman ise onlarla keyifli vakitler geçirebildiklerini ortaya koymaktadır.

Şekil 3.8: Erkek ve Kız Çocukların Birlikte Vakit Geçirdiklerini Gösteren Resimler

Çelebi Zinciri kitabında Atilla ve Defne ödevleri için İstanbul'un tarihi yerlerinde araştırma yapmaktadır. Bu araştırmalar sırasında Defne kullandıkları sanal gözlükle birlikte kendini dışarı atmakta ve bunun üzerine Atilla ona izin vermeyerek *“Yaptığın tehlikeliydi Defne. Hiçbir şey görmeden kendini dışarı atıverecektin. Kuşun peşinden koşmak iyi de dışarı da yığınla araç var(ÇZ,s.69).”* diyerek arkadaşını uyarmaktadır. Bu davranışı erkek çocukların korumacı olduğunu ve olaylara temkinli yaklaştıklarını göstermektedir. Katpatuka adlı kitapta da buna benzer bir durumla karşılaşmaktadır. Yaşadıkları olağanüstü olaylar karşısında nerede olduklarını bilemeyen Eylem, Mine ve Teoman'ın bulundukları yerden kurtulmak için bir çare aradıkları sırada Mine'nin *“Bir araba geçse hemen bizi yukarı çıkarmalarını rica ederiz(K,s.37)”* demesi ve bunun üzerine Teoman'ın kurduğu şu cümleler erkek çocukların olaylara daha temkinli yaklaştıklarını göstermesi bakımından önemlidir: *“Bu ıssız yolda tanımadığım insanların arabalarına binecek kadar aklımı peynir ekmekle yememiştım. Hatta bir araba sesi duyarsak kenardaki ağaçların arkasına gizlensek daha iyi olurdu bence.(K,s.37).”*Mühürler Sandığı Roma kitabında ise Alp eski çağlara yaptıkları yolculuk esnasında kıyafetlerine bakarak yüksek sesle yorum yapan Tülay'ı hemen susturarak *“Çıldırın mı sen? Herkesin dikkatini mi çekmek istiyorsun?(MSR,s.81)”* der. Bu da erkek çocukların her zaman tehlikelere karşı temkinli yaklaştığını ortaya koyar. Cam Kafes kitabının bir bölümünde Oğuz adlı erkek çocuğun kız çocukla girdiği tartışmada sinirlenerek kıpkırmızı olduğu ve kız çocuğuna *“Kötüsün sen. Cadı!(CK,s.94).”* diye bağırdığı, Katpatuka kitabında Atilla'nın sorunlar yaşadığı babasıyla ilgili yorum yapan rehber öğretmenine bağırdığı(K,s.10)görülr. Her iki örnek de erkek çocukların sinirli olduğu algısını güçlendirmektedir.

Erkek çocuklar kitaplarda birçok olumlu özellik ile verilerek toplumsal cinsiyet rollerini temsil etmede olumlu iletiler sergilemiştir. Erkek çocuklar toplum tarafından hep güçlü, cesaretli, olaylar karşısında duygularıyla değil mantığıyla hareket eden bireyler olarak görölmek istenmiş ve bu şekilde yetiştirilmeye çalışılmıştır. Fakat Mühürler Sandığı Roma kitabında gladyatörlerin esir düştüğünü gören ve onlar için bir yardımda bulunamayan Alp'in gözlerinin dolduğu görölr(MSR,s.112). Bu durum geleneksel anlayışta yer alan erkekler ağlamaz esasına ters bir durum ortaya çıkarır. Erkek çocuklar duygusal olsalar bile kitaplarda cesaretli olma özelliklerini yaptıklarıyla ortaya koymuşlardır. Farklı zaman dilimlerine sihirli bir sandıkla yolculuk yapan Alp,

Tülay ve Başak bir bilinmezin içinde olduklarının ve ne ile karşılaşacaklarının bilinmezliklerinde yolculuğa başlarlar. Sandık içinde gerçekleştirilen yolculuk esnasında varmak istedikleri çağa ulaşan çocuklardan Tülay ve Başak sandığın kapağını açmaya cesaret edemezler. Sandığın kapağını açmaya cesaret eden tek kişi Alp olur(MSO,s.61). Çelebi Zinciri adlı kitapta ise arkadaşı Defne ile yaptığı konuşma esnasında Atilla'nın *"Yine bozuldum. Ben kırılmaya bile gerek duyulmayan, kolayca anlaşılabilir, basit bir insan mıydım yani?(ÇZ,s.49)"* demesi erkek çocukların kırılğan ve alıngan bir tavır içinde olduklarını ortaya koyar. Öte yandan erkek çocukların utanınca kızardıkları görülür. Çelebi Zinciri'nde Efe isimli erkek çocuk karakter sunumlarını yapmak için tahtaya çıkan Defne ve Atilla'yı zor duruma sokmak isterken kendisi istemediği bir durumla karşı karşıya kalır ve tüm sınıf buna öğretmende dahil olmak üzere Efe'nin bu durumuna gülerek karşılık verirler. Bu durum karşısında Efe utanarak kıpkırmızı olur ve sessizliğe gömülür(ÇZ,s.146). Erkek çocukların neredeyse incelediğimiz bütün kitaplarda yardımsever bireyler olduğu iletisi verilmektedir. Gerek hayvanlara gerek insanlara karşı bir yardımseverlik anlayışıyla kendilerini gösterirler. Katpatuka'da okulun asansöründe gizemli olaylar yaşayarak kendilerini başka bir yerde bulan çocuklara karşılaştıkları erkek çocuğun kollarını açarak onları sıcak bir şekilde karşılaması(K,s.24),Mühürler Sandığı Mısır kitabında çöl iklimini bilmeyen Alp, Başak ve Tülay'a orada yaşayan bir çocuğun çölün bayıltıcı sıcaklığından korunmalarını sağlamak için kafalarına saracakları beyaz örtüler getirmesi(MSM,s.68),Cam Kafes kitabında Eda ile Oğuz'un tartışmalarından korkan ve ağlayan küçük çocuğa Oğuz'un yaklaşıp sevgi göstermesi ve onu sakinleştirmesi(CK,s.94) erkek çocuk karakterlerin yardımsever, hoşgörülü, sevecen olduklarını ortaya koyar. Erkek çocuklar sadece insanlara karşı değil çevreye ve doğaya karşıda duyarlıdır. *"Oysa burada yaşıyorsan sende bu şehri güzelleştirmek için elini uzatmalısın. Biz gönüllü rehber olmaya karar verdik. Sultanahmet'teki tarihi eserleri ziyaret edenlere bilgi vereceğiz(ÇZ,s.146)"* bu cümleler Çelebi Zinciri'nin başkarakterlerinden biri olan Atilla'ya aittir. Bir diğer kitapta Alp *"Baba bahçe için güneş ışığıyla çalışan bir lamba alalım mı? Bu ampul bir sürü elektrik harcıyordur. Bence çok yazık(MSM,s.38)."demektedir.* Yine Mühürler Sandığı serisinin bir başka kitabında eski çağlara yolculuk yapan Alp'in nesilleri tükenen tarpanlar hakkında öğrendiklerine üzülen *"Bu insanlara birinin bu dünya sadece size ait değil demesi lazım(MSO,s.127)." cümlelerini kurması ve eski çağlara*

yaptıkları yolculuk esnasında ormanları yakarak tarla açan insanlarla karşılaşan Alp'in bu duruma tepki göstermesi(MSS,s.92) erkek çocukların doğaya ve çevreye karşı hassas bir yapıya sahip bireyler olduklarını ortaya koyuyor. Sadece doğaya ve çevreye karşı değil hayvanlara karşı da aynı hassasiyeti gösteriyorlar. Mühürler Sandığı Mısır kitabında filin sırtında yolculuk yapan adamın file kırbaçla vurması ve hayvanın acıyla bağırması sonucunda Alp'in tepki göstermesi (MSM, s.70), yine serinin bir diğer kitabı olan Mühürler Sandığı Roma kitabında Ayla ve arkadaşlarının kedilere yaptığı kötülük karşısında Alp'in sessiz kalmaması (MSR,s.129), Mühürler Sandığı Olimpiyatlar kitabında karşılaştıkları yabani atı Alp'in sevmesi (MSO,s.66) erkek çocukların hayvansever oldukları iletilisini vermektedir.

Şekil 3.9: Alp'in File Şiddet Uygulayan Adamlara Kızdığı Resim

Erkek çocuklar genel itibariyle araştırmayı seven, meraklı, bilgili, hayalperest ve maceracı karakterler olarak karşımıza çıkmaktadır. Mühürler Sandığı serisinin bütün kitaplarında bu özellikler başkarakter Alp üzerinden okuyucuya iletilmektedir. Alp ve ablası Başak'ın yeni taşındıkları ev için babalarının evin çok eski olduğunu söylemesi üzerine bir maceraya atılmak istemeleri Alp'in ablası Başak'a *"Evin her köşesini araştıralım. Eski bir define haritası bulur muyuz dersin?"*(MSS,s.14)demesi erkek çocuk karakterlerin hayalperest ve macerasever olduklarını ortaya koyması bakımından önemli iletiler vermektedir. Alp geçmişe yapacakları geziler ile ilgili olarak sürekli bir şeyleri merak etmekte ve merak ettikleri şeyleri internetten ve kütüphaneden araştırmakta daha sonra yaptığı araştırmaların sonucunu Başak ve Tülay ile paylaşmaktadır. Mühürler Sandığı Olimpiyatlar kitabında Alp *"Kütüphanede küçük bir araştırma yaptım. Bu Akropolis yüksek şehir anlamına geliyor. Çünkü şehirlerin en yüksek tepesine kuruluyormuş. Çoğu Antik Yunan kentinde var. Önemli yapılar burada bulunuyor"*(MSO,s.52) diyerek yaptığı araştırmanın sonuçlarını paylaşıyor. Yine aynı

kitapta geçmişe yaptığı yolculuk esnasında gördüğü farklı türdeki atlarla ilgili olarak döner dönmez araştırma yapacağını söylüyor(MSO,s.67). Mühürler Sandığı Mısır kitabında yine Alp “Başak dün piramidin kapısında çerçeve içinde tuhaf şekiller vardı ya işte onların ne demek olduğunu öğrendim(MSM,s.99).” diyor. Tüm bu verilenler erkek çocukların araştırma yapmayı sevdiklerini ortaya koyuyor.

Şekil 3.10: Erkek Çocukların Araştırmayı Sevdiklerine Dair Resimler

Dedikodu yapmak genel itibariyle kız çocuklarıyla bağdaştırılmış bir özelliktir ama Çelebi Zinciri adlı kitabın başkarakterlerinden Atilla'nın da zaman zaman dedikodu yapması dikkat çekmektedir. Atilla'nın ödev arkadaşı Defne ile ilgili onu tanımadan ukala olduğunu söylemesi(ÇZ,s.20) yine aynı kitapta Efe'nin Defne ile ilgili olarak arkasından konuştuğunun belirtilmesi(ÇZ,s.45) erkek çocuklarının da dedikodu yaptığını ve ön yargılı olduğunu ortaya koymaktadır. Mühürler Sandığı serisinin başkarakterlerinden olan Alp'in tehlike anlarında yalan söylemesi (MSS,s.139) (MSM,s.60) (MSR,s.68) aynı davranışı Katpatuka kitabında başkarakter olan Teoman'ın da sergilemesi(K,s.47) erkek çocukların sıkışınca yalan söyleyebildiklerini ortaya koymaktadır. Bu olumsuzluklara rağmen erkek çocuklar yaptıkları hataların farkına varınca özür dileme davranışı sergiliyorlar. Mühürler Sandığı Mısır kitabında Atum zor duruma soktuğu Alp, Başak ve Tülay'dan özür diliyor(MSM,s.65) yine aynı kitabın farklı bir bölümünde ise eve gelen misafirlere karşı işledikleri bir hata yüzünden Alp'in misafirlere özür dilediği görülüyor(MSM,s.110). Bu durum erkek çocukların yaptıklarının yanlış olduğunu anladıklarında özür dileme davranışından kaçınmadıklarını ortaya koyar. Mühürler Sandığı Olimpiyatlar kitabında okula yeni gelen Alp ile Burak'ın yakınlaşarak tanışmaları(MSO,s.16),bunun üzerine Burak'ın Alp'i oturması için kendi sırasına davet etmesi ve Alp'inde teşekkür etme davranışında bulunması(MSO,s.17); Mühürler Sandığı Mısır kitabında Alp'in evlerine misafir gelen Ayla ile tokalaşması(MSM,s.29); tokalaşma hareketinin bu defa vedalaşılırken Katpatuka kitabında Atharvan ve Teoman arasında olması(K,s.127) yine Mühürler

Sandığı Olimpiyatlar kitabında Egi'ye veda edecek olan Alp'in giderken el sallaması(MSO,s.60) erkek çocuk karakterlerin çabuk arkadaşlık kurdukları iletisini verirken tanışma ve vedalaşma seremonilerinde tokalaşma ve el sallama hareketlerini gerçekleştirdiklerini ortaya koymaktadır. Ayrıca erkek çocuk karakterler kendilerine yapılan olumlu davranışlar karşısında teşekkür ederler. Katpatuka kitabında okula yeni başlayan Suriyeli Salih ile dalga geçilmesi sonucunda Mine ve Eylem Salih'i savunur. Bunun üzerine Salih kızların bu hareketi karşısında kızlara teşekkür eder(K,s.79). Benzer bir tablo da Çelebi Zinciri kitabında karşımıza çıkar. Ödevleri için kendilerine yardımda bulunan dedenin yaptıklarına karşılık Teoman ve Defne teşekkür ederek oradan ayrılır(ÇZ,s.67).

Aura kitabında Eymen'in Alin'in kafasına kağıt topunu atması(A,s.92) ve Katpatuka kitabında Teoman'ın okuldaki havuzun içini boşalttığını itiraf etmesi(K,s.9) erkek çocukların yaramaz olduğunu ve hatalarını kabul ettiklerini; yine Aura kitabında Akın'ın müzik grubunun lideri olması(A,s.56) ve Katpatuka kitabında Salih'in keman çaldığını söylemesi(K,s.73) müzikle ilgilendiklerini ve enstrümanlara ilgi duyduklarını; Çelebi Zinciri'nde ana karakter Atilla'nın telefonuna gelen mesajın sesiyle uyanması(ÇZ,s.37) ve Katpatuka kitabında Teoman'ın telefonuna bilinmeyen bir yerden mesaj gelmesi(K,s.23) telefon kullandıklarını; Katpatuka kitabında Teoman'ın kendisi için *"Daha öncede bu durumun benzerlerini defalarca yaşamış, kuralları umursamayıp kafama göre davrandığım için müdür odalarını ziyaret etme konusunda resmen yüksek lisans yapmıştım(K,s.6)"*demesi kurallara uymada sorunlar yaşadıklarını; Mühürler Sandığı Roma kitabında Alp'in eve gelen misafir için yorgan ve yastık getirmesi(MSR,s.67), Katpatuka' da Teoman'ın yorulan babası için bitki çayı hazırlaması(K,s.150) Mühürler Sandığı Mısır kitabında Alp'in ablasıyla birlikte kirli tabak ve bardakları makinaya yerleştirmesi(MSM,s.102) ve odadaki rafların tozlarını alması(MSM,s.103) ev işlerine yardım ettiklerini; Çelebi Zinciri kitabında Atilla'nın verilen ödev için gün boyu dolaşarak sahaflarda kaynak araması(ÇZ,s.8) ödevlerine ve verilen görevlere önem verdiklerini; Çelebi Zinciri'nde Teoman'ın, Mühürler Sandığı Sümer kitabında ise Alp'in ödevlerini araştırmak için bilgisayar kullanmaları(MSS,s.154) (ÇZ,s.42) ve fotoğraf çekmek için fotoğraf makinesi kullanmaları(ÇZ,s.107) teknolojik aletleri kullanabildiklerini; Çelebi Zincir'inde Atilla'nın *"Bende odama krallığının kalesine kapandım(ÇZ,s.36)"*demesi kendilerine

ait özel alanlarının olduğu; Alp'in annesine söz verdiği için top oynamak yerine çamaşırları toplamasının gerektiğini söylemesi(MSS,s.72) annelerine verdikleri söze sadık olduklarını; Çelebi Zinciri'nde Atilla'nın eve gelen misafirlere hoş geldiniz demesi(ÇZ,s.15) ve Mühürler Sandığı Roma kitabında Burak'ın hazırlayacakları proje için evlerine gelen arkadaşlarına ikramda bulunması(MSR,s.35) misafirperver olduklarını ortaya koymaktadır.

3.2. Yetişkin Karakterler Üzerinden Verilen Toplumsal Cinsiyet Roller

3.2.1. Anne Karakteri Üzerinden Verilen Toplumsal Rol İletileri

Okunan kitaplara bakıldığında kadın karakterlerin de ön planda olduğu görülür. Toplam 29 kadın karakterden 15 tanesi anne karakteridir. Anne ile ilgili mesajlar gerek anne karakteri üzerinden gerekse diğer karakterlerin konuşmalarından oluşturulmuştur. Aura kitabında ana karakter Beril'in annesi, Arkadaşı Yankı'nın annesi; Cam Kafes kitabında ana karakter Eda'nın annesi, Arkadaşları Fatoş ve Oğuz'un anneleri; Katpatuka kitabında ana karakterler Teoman ve Eylem'in anneleri ile arkadaşları Salih'in annesi; Çelebi Zinciri kitabında ana karakterler Defne ve Atilla'nın anneleri; Mühürler Sandığı serisinde ana karakterler Alp, Başak ve Tülay'ın anneleri ile arkadaşları Burak ve Ayla'nın anneleri kitaptaki anne karakterleridir.

Tablo 3.3: Birsen Ekim Özen'in Çocuk Kitaplarında Yer Alan Anne Karakterine İlişkin Toplumsal Cinsiyet Rol İletileri

Mutfak işleriyle ilgilenir, yemek yaparlar.(A,s.5) (A,s.15) (A,s.148)(ÇZ, s.15) (MSS,s.9) (MSS,s.109) (MSM,s.126)
Batıl inançları vardır.(CK,s.19)
Çocuklarına sevgilerini onlara sarılarak, onları öperek gösterirler.(A,s.6) (ÇZ, s.15) (K,s.86) (K,s.97) (K,s.153) (MSM, s.38) (MSM, s.126) (MSR, s.22)
Çocukları hasta olduğunda onlarla ilgilenirler.(A,s.10) (A,s.127) (CK, s.48) (ÇZ, s.130) (MSM,s.5)
Erkek çocuklara da ev işlerinde görev verebilirler.(MSR,s.33)
Meslek sahibidirler ve ev dışında çalışırlar.(A,s.9) (MSO,s.7) (MSM,s.125) (MSR,s.59)
Misafirperverlerdir.(A,s.117) (MSM,s.28) (MSR,s.122)
Otoriterlerdir.(A,s.23) (A,s.149) (CK,s.6) (ÇZ,s.85) (ÇZ,s.115) (ÇZ,s.135) (MSR,s.187)
Elektronik aletleri kullanabilirler.(A,s.114) (MSM,s.23) (MSR,s.33)
Makyaj yapmayı ve bakımlı olmayı severler.(ÇZ,s.15) (MSM,s.96)
Çarşıya gitmek, alışveriş yapmak vb. ev dışı işleri de yapabilirler(MSS,s.67) (MSM,s.12)
Çocuklarına sorumluluk verir, onları çeşitli konularda yönlendirebilirler.((MSM,s.12) (MSM,s.97)
Çocuklarının her türlü ihtiyaçlarını gidermeye çalışırlar.(A,s.118) (K,s.86) (MSS,s.66) (MSM,s.36) (MSR,s.131)
Çocuklarına ceza verebilirler.((MSS,s.24) (MSM,s.110)
Ailesine karşı korumacı tavırlar sergileyebiliyor.(A,s.42) (A,s.79) (ÇZ,s.41) (ÇZ,s.130)

Tablo 3.3: Birsen Ekim Özen'in Çocuk Kitaplarında Yer Alan Anne Karakterine İlişkin Toplumsal Cinsiyet Rol İletileri (Devamı)

Araba kullanabilirler.(MSS,s.75)
Etrafindakilere karşı öfkeli tavırlar sergileyebilirler.(A,s.17) (A,s.27) (A,s.81) (A,s.82)(ÇZ,s.131) (MSS,s.76)(MSO,s.55) (MSM,s.106)(MSM,s.110)
Ev işleriyle ilgilenirler. (K,s.152) (MSS,s.17) (MSS,s.66)
Babanın sorunlarını dinler, ona karşı sevecen davranırlar.(A,s.74)
Çocuklarının okul işleriyle ilgilenirler.(A,81) (CK,s.8) (MSR,s.22)
Kuralcıdırlar.(MSS,s.10)(MSM,s.6)(MSM,s.25)
Kadınların eğitim almaları konusuna önem verirler ve kadına şiddete karşıdırlar.(A,s.142) (CK,s.14)
Hasta ziyaretine giderler.(ÇZ,s.140)
Düşünceli, dost canlısı ve yardımseverdirler.(A,s.117) (ÇZ,s.109) (ÇZ,s.140)(K,s.86)(MSO,s.7) (MSR,s.118)
Komşularıyla iyi anlaşırırlar.(MSO,s.133)
Ev hanımı rolündedirler.(ÇZ,s.41)
Çocuklarından haber alamayınca endişelenirler.(K,s.72) (MSM,s.93)
Başka çocuklara karşı sevecendirler.(CK,s.19) (ÇZ,s.133)
Çocukları büyüse bile onlara küçük çocuk muamelesi yaparlar.(ÇZ,s.17)
Temkinli, aceleci ve inatçıdırlar.(A,s.11) (A,s.138) (A,s.164)

Tablo 3.4'te Birsen Ekim Özen'in incelediğimiz sekiz kitabında yer alan anne karakterine ait toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin iletiler verilmiştir. Geleneksel anlayışa bakıldığında anne karakterine atfedilen temel görev ev işlerini yapmak ve çocuklara bakmaktır. İncelediğimiz kitaplarda dikkat çeken en önemli hususlardan biri değişen toplumsal yapıya rağmen anne karakterinin kitaplarda yine aynı işlerle sık sık anılıyor oluşudur. Çelebi Zinciri kitabında anne tam bir ev hanımı rolünde ortaya konulmuştur. Anne evde yemeği yapıp eşi eve gelene kadar eline kumandayı alıp yemek yemek için eşini bekleyen bir karakter olarak okuyucuya verilmiştir(ÇZ,s.41). Burada annenin tek görevinin ev işi yapmak ve yemek hazırladıktan sonra eşini beklemek olduğu ortaya konulmuş bununla da okuyucuya gelenekselde var olan kadın evin işlerini yapar anlayışını tam olarak vermek açısından gayet açık bir tavır sergilenmiştir. Aura kitabında, daha kitabın ilk sayfasında başkarakterin annesini evde kek, börek yaparken hayal ettiği satırlar okuyucuyu karşılıyor(A,s.5). Aynı kitabın ilerleyen bölümünde annenin kızına “Yemek hazır. Gel diyorum ama duymuyorsun(A,s.15).” dediği görülüyor. Çelebi Zinciri adlı kitapta erkek çocuğun annesinin misafirleri için tüm hünelerini döktürdüğünü, kendisini evde annesinin yaptığı bol soğanlı böreklerin ve içine limon kabuğu rendelenmiş keklerin beklediğini söylediğini görüyoruz(ÇZ,s.15). Tüm bu durumlar anne karakterinin mutfak işleriyle ilgilendiği ve yemek yaptığı iletisini ortaya koymaktadır. Bu durum diğer kitaplarda da yer yer kendini

göstermektedir. Mühürler Sandığı Sümer kitabında annenin kahvaltı yapmak için mutfağa gelen çocuğuna omlet yaptığı görülürken(MSS,s.109), Mühürler Sandığı Mısır kitabında yemek yapmak için dolaptan tavuk çıkaran bir anne karşımıza çıkmaktadır(MSM,s.126). Anne evde sadece yemek yapmaz bunun dışında kalan bütün ev işleriyle de ilgilenir. Katpatuka kitabında erkek çocuklardan Salih'in annesinin çay içildikten sonra çay fincanlarını mutfağa götürdüğü görülürken(K,s.152) Mühürler Sandığı Sümer kitabında anne karakterinin yeni taşındıkları evde kolileri açma işini yaptığı(MSS,s.17) yine aynı kitapta anne karakterinin bahçeye çamaşır asarken(MSS,s.66) verildiği görülmektedir. Tüm bu bölümler anne karakterinin geçmişten günümüze varana kadar aile yapısında yaşanan tüm modernleşmelere rağmen ev içindeki rollerinin devam ettiğini ortaya koymaktadır. Tüm bu saydıklarımıza kanıt oluşturacak bir başka ileti ise anne karakterinin misafirperver olmasıdır. Çelebi Zinciri kitabında Atilla'nın annesi için "Misafirleri için tüm hünelerini döktürürdü.(ÇZ,s.15)"demesi, Aura kitabında annenin kızının arkadaşına "Kızım içeri gelsene. Dışarıda sohbet edeceğinize içeride edin yavrum(A,s.117) demesi Mühürler Sandığı Roma kitabında annenin çocuklarının arkadaşını evinde yatılı misafir etmesi ve Mühürler Sandığı Mısır kitabında yine annenin yeni tanıştığı komşusunu çaya davet etmesi(MSM,s.29) annelerin misafirperver olduğunu okuyucuya iletmesi bakımından önemlidir.

Şekil 3.11: Anne Karakterinin Ev İş Yaptığını Gösteren Bir Resim

Ayrıca anne karakterinin komşularla arası iyidir. Mühürler Sandığı Olimpiyatlar kitabında anne ve babanın birlikte komşularına çay içmeye gitmeleri(MSO, s.133) annenin komşularıyla iyi geçindiğini ortaya koymaktadır. Diğer yandan annelerin erkek çocuklarına ev işlerinde rol verdiklerinin göstergesi olması bakımından şu örnek dikkat çekmektedir. Mühürler Sandığı Roma kitabında Burak'ın annesi eve gelen oğlunun arkadaşlarını çok sıcak karşılar ve oğluna: "Burakcığım sen arkadaşlarına birer

dondurma getir bakalım (MSR, s.33).”der. Bu hem annenin misafirperver olduğunu ortaya koyarken hem de erkek çocuklara ev işi yaptırılmaz anlayışının dışında bir tavır ortaya koyması bakımından önemli bir örnek olarak görülebilir. Yine Mühürler Sandığı Roma kitabında annenin erkek çocuğuna da yemek yedikten sonra tabaklarını makineye koymasını, misafir geleceği için odasını toplamasını, raflarını düzenlemesini söylemesi ve ablasıyla birlikte toz almalarını istemesi(MSS,s.97;MSS,s.102;MSS,s.103) annenin erkek çocuk ev işi yapmaz anlayışından uzak bir tavır sergilediğini ortaya koymaktadır.

Kitaplarda anneler sürekli olarak çocuklarıyla ilgilenen, onların sorunlarını çözen, hastalandıklarında çocukları için endişelenen, çocuklarını yönlendiren, onlara sorumluluklar veren, onların ihtiyaçlarını gideren, yeri geldiğinde onlara ceza vermekten çekinmeyen yeri geldiğinde çocuklarına karşı sevgilerini en üst seviyede gösteren bireyler olarak karşımıza çıkmaktadır. Katpatuka kitabında Salih’in annesinin ziyarete gittiği oğlunu görünce hemen ayağa kalkıp sarılmak için kollarını açması(K,s.86), yine aynı kitapta başkarakter olan Teoman’ın annesinin oğluna sarılıp öperken onu evde görmenin güzel olduğunu söylemesi(K,s.153), Çelebi Zinciri kitabında Atilla’nın annesinin eve gelen oğlunu öperek karşılaması(ÇZ,s.15), Mühürler Sandığı Mısır kitabında Alp ve Başak’ın annesinin onlar uyumadan onları öpmesi ve iyi geceler dilemesi(MSM,s.39) anne karakterinin çocuklarına karşı sevgisini gösterirken fiziksel temasa başvurduğunu ortaya koymaktadır.

Şekil 3.12: Anne Karakterinin Çocuklarına Sarıldığı Bir Resim

Yine annenin kitaplarda çocuklarına sorumluluk verdiği ve onları bazı konularda yönlendirdiği görülmektedir. Mühürler Sandığı Mısır kitabında anne çocuklarına temiz çamaşırlarını dolaplarına kaldırmalarını söylerken (MSM, s.12) yine aynı kitapta annenin çocuklarına yemeklerini yedikten sonra tabaklarını bulaşık makinesine koymalarını(MSM, s.97) söylediğini görmekteyiz. Her iki örnekten de yola çıkarak annenin çocuklarını sözlü olarak yönlendirdiğini ve onlara sorumluluk duygusu kazandırmaya çalıştığını söylemek mümkündür. Anne karakteri kitaplara bakıldığında

sürekli olarak çocuğuyla beraber, çocuğunun yanında, çocuğunun ödevlerine, uykusuna varana kadar her türlü ihtiyacını gideren ve bundan da hiç yükmüş gibi bahsetmeyen bir karakter olarak okuyucuya yansıtılmıştır. Aura kitabında hasta olan kızıyla ilgili olarak okula giden bir anne karşımıza çıkarken(A, s.81), yine aynı kitabın başka bir bölümünde kızının gününün nasıl geçtiğini öğrenmeye çalışan bunun için çocuğuyla oturup sohbet eden(A,s.118) bir anne okuyucuya sunulmuş, bir başka kitap olan Mühürler Sandığı Mısır'da anne ile çocuklar yine aynı sahne ile okuyucuya verilmiş(MSM, s.36), Katpatuka adlı kitapta okulların kar tatiline girmesiyle birlikte çocuğunu eve götürmek için okula gelen bir anne bizi karşılamış(ÇZ, s.86), Mühürler Sandığı Sümer kitabında annenin çocuklarının karınlarını doyurup doyurmadığını sorması(MSS,s.66) söylediklerimizi okuyucuya iletmesi bakımında önemli bir örnek olmuştur.

Şekil 3.13: Annenin Kızının Öğretmeniyle Görüştüğü Bir Resim

Anneler çocuklarının büyüüklerini hiç kabul etmezler ve kaç yaşında olurlarsa olsunlar onları çocuk olarak görürler. Çelebi Zinciri kitabında Teoman'ın annesine bizimle beş yaşında çocukmuşuz gibi konuşuyor (ÇZ,s.17) demesi bunu ortaya koyması bakımından önemlidir. Katpatuka kitabında çocuğundan haber alamayınca endişelenen bir anne karşımıza çıkar(K,s.72). Tüm bu örneklerin annenin çocuğuna olan bağlılığını ortaya koyması bakımından önemli iletiler verdiğini söylemek mümkündür. Anne sadece çocuğuyla değil eşiyle de ilgilenmekte onun sorunlarını dinleyip çözüm aramaktadır. Aura kitabında işiyle ilgili sorun yaşayan bir baba karşımıza çıkmaktadır. Anne babayı dinleyip ona destek olmak için elini tutar ve beraber bu soruna bir çözüm üretirler(A,s.74).

Çocuğuyla sürekli olarak olumlu ilişkiler kuran ve onlar için her fedakârlığı yapan anne karakterinin yeri geldiğinde de hem otorite hem de ceza verici rolünde olduğunu görmek mümkündür. Cam Kafes kitabında Fatoş halıya boya sıçradığını fark

eder ve annesi kızacağı için tedirgin olur (CK,s.6). Aura kitabında Beril annesinden izin alarak arkadaşına gider(A,s.23). Aynı kitabın farklı bir bölümünde anne yine kız çocuğuna arkadaşına gitmesi için izin verir fakat on beş dakika içinde geri gelmesi gerektiğini belirtir(A,s.149). Aynı duruma Mühürler Sandığı Roma kitabında da rastlanır. Çarşıya gitmek isteyen çocuklar annelerinden izin istemektedirler (MSR,s.187).Öte yandan Çelebi Zinciri adlı kitapta Teoman annesinin telefonlarına bakamayınca şu cümleleri kurmaktadır: “Eve dönmek zorunda kalmamızın nedeni aramalarına dönüş yapmayı ertelediğim, bu yüzden küplere binen annemdi(ÇZ,s.85). Görüldüğü üzere anne karakteri çocuk üzerinde hep bir otoritedir. Gerektiğinde ise çocuklarının yaptıkları yanlışlara karşılık onlara ceza verebilir. Mühürler Sandığı Sümer kitabında anne elinden koluyu düşürmesine ve bardakların kırılmasına sebep olan çocuklarına iki hafta harçlık vermeme cezası uygularken(MSS,s.24) serinin bir diğer kitabı olan Mühürler Sandığı Mısır’da ise anne misafirlerine karşı saygısızlık yaptığını düşündüğü çocuklarına televizyon izlememe ve bilgisayar oynamama(MSM,s.110) cezası vermiştir. Her iki örneğinde annenin gerektiğinde çocuklarına ceza vermekten geri durmadığı iletişimi ortaya koyduğunu söylemek mümkündür.

Şekil 3.14: Annenin Çocuklara Ceza Vermesine Sebep Olan Sahneler

Hem otorite hem ceza verici olan anne aynı zamanda kuralcıdır da. Dışarıda oyun oynamak isteyen Alp ve Başak anneleri tarafından “Dışarıda kavurucu güneşin altında kalmanızı istemiyorum.” diyerek ikisini de odasına gönderir ve çocuklar bu duruma itiraz edemezler(MSM,s.6). Aynı kitabın ilerleyen bölümlerinde yine aynı annenin şu cümleleri kurduğunu görüyoruz: “Lütfen bana itiraz etmeyin. İki saat ekranın önünde oturmak zaten çok fazla. Şimdi hemen bilgisayarı kapatıyor ve mutfığa geliyorsunuz.” Bunun üzerine çocuklar yapabilecekleri bir şey olmadığını anlar ve annelerinin dediklerini yaparlar(MSM,s.25). Annenin kuralcı tutumuna Mühürler Sandığı Sümer kitabında da rastlanır. Anne çocuklarının pizza, döner, poğaç vb.

besinleri haftada sadece bir kez tüketmelerine izin vermektedir(MSS,s.10). Tüm bu örnekler annenin kuralcı olduğu iletisini ortaya koymaktadır.

Aura kitabında temkinli, inatçı, aceleci ve çevresindekilere karşı zaman zaman öfkeli tavırlar sergileyebilen bir anne karakteri karşımıza çıkmaktadır. Kitapta kızının hastalığı için mücadele eden bir annedir bu. Hemofili rahatsızlığıyla mücadele eden kızının sağlığı için karanlıkta uyuması gerektiğini öğrenir ve hemen siyah perdeler sipariş eder. Perdeler gelir gelmez yıkamaya bile fırsat tanımadan onları takar(A,s.11). Bu durum annenin çocuğunun sağlığıyla ilgili konularda aceleci olduğunu ortaya koymaktadır. Öte yandan kitabın bir bölümünde başı belaya giren kızını, annenin kızından gizli olarak telefonuna yüklediği takip programıyla bulduğunu görmekteyiz(A,s.164). Bu durum ise annenin her zaman temkinli olduğunu ortaya koyması bakımından önemlidir.

Şekil 3.15: Annenin Kızının Sağlığına İyi Geleceğini Düşündüğü Siyah Perdeleri Taktığı Resim

Anne etrafındakilere karşı öfkeli tavırlar sergileyebilmekte, insanlarla kırıcı bir şekilde konuşabilmektedir. Çelebi Zinciri kitabında anne hasta olan oğluyla ilgili kendilerine bilgi vermediğini söyleyerek Defne karakterine “*Daha Defne’ye bunun hesabını sormadım(ÇZ,s.131).*”diyerek karşısındaki kız çocuğuyla onu incitecek tehditvari bir konuşma gerçekleştirmiş, Mühürler Sandığı Mısır kitabında anne kendi kızıyla ilgili “*Bu kız da hep böyle. Mutlaka dürteceksin. Babasına mı çekmiş nedir?(MSM,s.106)*” diyerek kızını başkalarının yanında küçük düşürmüş, Mühürler Sandığı Sümer kitabında ise anne masa örtüsünü kirleten çocuklarına bağırarak “*Çabuk odanıza. Akşam yemeğine kadar cezalısiniz(MSS,s.76).*” demiştir. Tüm örnekler anne karakterinin sinirli bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Elbette anne karakteri kitaplarda sadece evin içindeki rolleriyle verilmemiştir. Geleneksel anlayıştan sıyrılarak modern bir yapı kazanan aile kurumunda annenin

meslek sahibi olduğunu ve çalışma hayatına aktif bir şekilde katıldığını söylemek mümkündür. Mühürler Sandığı Olimpiyatlar kitabında anne karakteri öğretmen rolünde ortaya çıkmaktadır(MSO,s.7). Bu durum serinin bir diğer kitabı olan Mühürler Sandığı Mısır'da da çocuklar tarafından dile getirilmektedir(MSM,s.59). Aura ve Mühürler Sandığı Mısır kitabında yer alan karakterlerden Beril ve Tülay'ın annelerinin de çalıştıkları belirtilmiş fakat meslekleri söylenmemiştir(A,s.9;MSM, s.125). Anne sadece dışarda bir işe gidip gelmekle kalmamış aynı zamanda çarşıya giderek alışveriş yapmak vb. işlerle de ilgilenmiştir. Mühürler Sandığı Sümer kitabında anne çocuklarına “Alışverişe gidiyorum. Bir saate dönerim.(MSS,s.67)” der ve gider. Tüm bu durumlar annenin artık ev dışındaki hayatta da varlık gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Annelerin kitaplarda karşımıza çıkan bir diğer dikkat çekici durumu ise genellikle erkeklerle bağdaştırılan araba ve elektronik aletleri kullanma işlerini ustalıklı yerine getirebilmeleridir. Mühürler Sandığı Sümer kitabında anne alışverişe arabayla gidiyor(MSS,s.75), Mühürler Sandığı Mısır kitabında anne çocuklarının sorduğu soruyu cevaplamak için bilgisayarı açıyor(MSM,s.23), serinin bir diğer kitabında Burak'ın annesi Nurdan Teyze veri almak için bilgisayar kullanıyor(MSR,s.33). Tüm bunlar anne karakterinin teknolojik gelişmelere ayak uydurduğu iletisini ortaya koyuyor.

Anne rolüyle ilgili verilen dikkat çekici bir diğer ileti ise annelerin bakımlı olduğu, kozmetik ürünler kullandığı ve makyaj yapmayı sevdikleridir. Çelebi Zinciri adlı kitapta anne misafirleri geleceği için hazırlanmış makyaj yapmış ve parfüm sürmüştür(ÇZ, s.15). Mühürler Sandığı Roma kitabında ise çocuklar güneşten yanan derilerini iyileştirmek için annelerinin kremlerinden birini alıyorlar(MSM, s.96). Her iki örnekte annelerin bakıma önem verdiklerini ve süslenmeyi sevdiklerini ortaya koymaktadır.

3.2.2. Baba Karakteri Üzerinden Verilen Toplumsal Rol İletileri

Çalışmaya konu olan çocuk kitaplarının toplam karakterlerinden 7'sinin baba karakteri olduğu gözlemlenmiştir. Baba karakterlerinin genellikle kitaplardaki başkarakterlerin babası olduğu tespit edilmiştir. Cam Kafes kitabında başkarakter Eda'nın babası, Aura kitabında başkarakter Alin'in babası, Katpatuka kitabında başkarakterlerden Teoman'ın babası, Çelebi Zinciri kitabında başkarakterlerden Atilla ve Defne'nin babaları, Mühürler Sandığı serisinin tümünde başkarakterler Alp ve

Başak'ın babası ile Mühürler Sandığı Mısır kitabında geçmişe yapılan yolculuk esnasında karşılaştıkları erkek çocuk karakterlerden Atum'un babası vardır. Bu kitaplardan elde edilen iletiler ile baba karakterine ilişkin veriler elde edilmiştir. Baba karakteri anne karakterine nazaran kitaplarda daha geri plana itilmiştir. Baba karakterine ilişkin veriler kimi zaman diğer karakterlerin konuşmalarından elde edilirken baba karakterinin somut olarak var olduğu kitaplarda kendini göstermiştir.

Tablo 3.4: Birsen Ekim Özen'in Çocuk Kitaplarında Yer Alan Baba Karakterine İlişkin Toplumsal Cinsiyet Rol İletileri

Evin geçimini sağlamak için çalışırlar ve işlerine önem verirler.(A,s.9) (ÇZ,s.42) (K,s.85) (MSM,s.127)
Otoriterdirler. (CK, s.91) (ÇZ,s.41)
Eşlerine destek olurlar, sorunlarını eşleriyle paylaşırlar ve onlara karşı itaatkardırlar.(A,s.11) (A,s.172) (A,s.73)(A,s.74)
Çocuklarının sağlıklarıyla ilgilenir, onlarla sohbet eder ve onlara karşı sorumluluklarını yerine getirmeye çalışırlar. (A,s.118) (A,s.172) (K,s.84)
Evdeki elektrik işleriyle ilgilenirler.(MSS, s.12)
Olumsuz davranışlara karşı ceza verebilirler.(MSS, s.24)(MSM, s.53)
Ev işlerine yardım ederler.(MSS, s.43) (MSO, s.50) (MSO, s.52)
Doğayı sever ve bahçe işleriyle ilgilenirler.(MSS,s.13) (MSR, s.189)
Misafirperverlerdir.(MSS, s.13)
Korumacı ve yardımseverlerdir.(A,s.79) (MSM,61)
Komşularıyla iyi geçinirler.(MSO, s.133)
Çocuklarının seçimlerine saygı duyarlar, onlara sorumluluk verirler ve onları başarılarından dolayı tebrik ederler.(A,s.173) (MSS, s.45) (MSM, s.53)
Başkalarının etkisi altında kalabilirler.(MSO, s.161)
Anne ile her konuda iş birliği yaparlar.(MSS, s.17)
Telefon bağımlısıdır.(CK, s.12)
Yemekten sonra çay içmeyi severler(MSO,s.50)
Hayvanseverdirler.(A,s.45)

Tablo 3.4'te Birsen Ekim Özen'in incelediğimiz sekiz kitabında yer alan baba karakterine ait toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin iletiler verilmiştir. Çelebi Zinciri kitabında başkarakter Atilla babasından “*Babam bir esnaf lokantasında bütün gün yemek pişirir, sonra gelenlerin tabaklarına onları kepçeyle doldurur. Tüm gün yemek içinde olsa da o annemin yemeklerini yemek için saatleri ipe çekiyor sanki(ÇZ s.42).*” diye bahsediyor. Mühürler Sandığı Mısır kitabında da benzer bir durumla karşılaşılıyor. Tülay'ın işten gelen babası elindeki çantayı koridora koyarken eşine “*Hayatım ben geldim, yemekte ne var?(MSM, s.127)*” diye sesleniyor. Bu durum baba karakterinin evin geçimini sağlamak için çalıştığını ortaya koyarken baba karakterinin eve geldiğinde eşinden yemek pişirmesini beklediği iletisini vermektedir. Aura kitabında ise

Beril, evi geçindirmek için babası ve annesinin durmadan çalıştıklarını söylemekte(A,s.9) onun bu cümlelerinden baba karakterinin bir işte çalıştığı mesajı okuyucuya verilmektedir.

Cam Kafes kitabında baba ile ilgili söylenen şu cümleler de dikkat çeker: *“Babam Hakan’ın ailesinin gelip beni istemesi gerektiğini söyledi. Kulağa çirkin geldiğini söyledim. Bana kızdı. Oysa haklıydım. Ben bir mal değildim ki isteneyim. Tanışmaya gelsinler dese iyi olurdu. Ama babam sinirlenince daha fazla üsteleyemedim(CK, s.91).”* Çelebi Zinciri kitabında ise baba ile ilgili şu cümlelere yer verilir: *“Annem televizyonun kumandasını eline alıp babam gelene kadar canının istediğini seyretme özgürlüğünün keyfini çıkarmaya başladı. Babam evdeki kumandanın evdeki en güçlü kumandasıdır(ÇZ, s.41).”* Tüm bu ifadeler doğrultusunda baba karakterinin evin reisi ve evde bir otorite olduğu, onların evdeki konularla ilgili son sözü söyleme yetkilerini kendilerinde gördüklerini, çocuklarının fikirlerine önem vermediklerini, istedikleri olmayınca sinirlendiklerini, kendi isteklerini evdeki diğer bireylerin isteklerinden önde tuttuklarını söylemek mümkündür.

Kitaplardan elde edilen iletilerde baba karakterinin geleneksel ataerkil yapıdan uzaklaşan, evde eşinin fikirlerine önem veren hatta bazen eşinin hakimiyeti altına girerek itaatkar tavırlar sergileyen, eşiyle sorunlarını ve dertlerini paylaşan, eşinin fikirlerine önem veren ve gerektiğinde eşine her türlü konuda destek olan bir profil ortaya konulmaktadır. Aura kitabında hemofili hastası kızları için mücadele eden anne ve baba karakterleri karşımıza çıkmaktadır. Anne kızının hastalığına iyi gelecek her türlü yolu denemekte kızının vücudunun serotonin salgılaması için elinden geleni yapmaktadır. Tüm bunları yaparken baba karakteri annenin isteklerine boyun eğmekte ve anneye karşı itaatkar bir tavır içine girmektedir. Bu konuyla ilgili olarak geçen şu bölüm dikkat çekmektedir:

Akşam yemeğine oturduğumuzda da sabah pişen mis gibi dolmadan önce karşıma hindi ızgara çıkınca şaşırmıştım. Babam bile yüzünü buruşturmuştu.

-Hindi mi? Keşke normal et...

Annem hemen onun sözünü kesti.

Babam boynunu büküp hindiyi kesmeye başlamıştı bile(A,s.11).

Yine aynı kitapta keyifsiz bir şekilde eve gelen bir baba karşımıza çıkar. Baba işte sorunlar yaşamaktadır ve yaşadığı olayları eşiyle paylaşır. Anne ise ona konuyla ilgili düşüncelerini söyler(A,s.74). Bu da baba karakterinin eşinin fikirlerine önem verdiğini ortaya koyar. Kitapta kızının hastalığıyla mücadele eden anne bazen kızına karşı aşırı tepkiler verir. Bazen duygularını kontrol edemez ve yanlış davranışlarda bulunabilir. Bunun sonucunda da yine kendisi üzüldür. Eşinin tüm bu olumsuzluklarla başa çıkmaya çalıştığını gören baba, annenin omzunu sıvazlar. Ona destek olmak istediğini gösterir ve kızına “*Yarın seninle doktora ben geliyorum. Annene biraz nefes aldirmek lazım. Onu yalnız bıraktım sanırım*(A,s.172).” ifadelerini kullanır. Buradan hareketle baba karakterinin annenin duygularını anlamaya çalıştığı ve ona güven vererek yanında olduğunu hissettirecek davranışlar sergilediği iletisine ulaşmak mümkündür. Öte yandan baba sadece anne ile değil çocuklarıyla ilgili olan tüm durumlarla da ilgilenir. Çocuğuyla sohbet eder, çocuğunun sağlığıyla ilgilenir ve her türlü probleminde yanında olmaya çalışır. Katpatuka kitabında okulların kar tatiline girmesi sebebiyle Atilla’nın babası oğlunu arayarak “*Taksi durağına haber verdim, bir taksi seni almaya gelecek. Sen hazırlan*(K,s.84).” ifadelerini kullanır. Buradan babanın çocuğuyla ve onun okuluyla ilgili meselelerle alakadar olduğu sonucuna varılabilir. Aura kitabında ise babanın kızıyla sohbet ettiği onunla ilgili konulardan haberdar olmak istediği şu ifadelerden anlaşılmaktadır: “*Ne! Sen gruba mı girdin? Bize neden söylemedin. Bunu ne kadar zamandır istiyordun*(A,s.118).” Yine Aura kitabında babanın kızına “*Yarın seninle doktora ben geliyorum*(A,s.172).” dediği görülür. Bu durum baba karakterinin çocuğunun sağlığıyla ilgilendiği durumunu desteklemektedir.

Mühürler Sandığı serisinin tüm kitaplarında başkarakterler Alp ve Başak’ın babasını görmek mümkündür. Serinin birinci kitabı olan Mühürler Sandığı Sümer’de ailenin yeni bir eve taşındığı görülür. Öğlen yemeğinden sonra masa toplanıp Alp ve Başak’ın anneleri ile babaları tekrar koli açma işine geri dönerler (MSS,s.17). Bu bölüm babanın anne ile iş birliği yaparak evin işlerini halletmeye çalıştığını ortaya koyar. Baba taşınma esnasında anneye yardımcı olur ve kolilerden çıkardığı kitapları raflara yerleştirmeye çalışır (MSS, s.43). Bu durum baba karakterinin ev işlerine yardımcı olduğunun ortaya konulmasında önem arz eder. Baba yeni evle ilgili eksikleri giderirken kitabın bir bölümünde tavana avize takmaya çalışırken resmedilmiştir (MSS, s.12). Bu durum ise babanın evde erkek işleri arasında sayılabilecek elektrik işlerini

yaptığını ortaya koyarken babanın şu cümleleri dikkat çekmektedir: “Kullanamayacağımız kadar büyük bir evde oturursak onu ısıtmak için doğaya daha çok atık bırakmış, onu kirletmiş oluruz. Çevreye yazık değil mi?(MSS, s.13). Bu durum babanın çevreye karşı duyarlı olduğunu ortaya koyarken doğayı sevdiği iletişini vermektedir. Mühürler Sandığı Roma kitabında ise çocuklar eve vardıklarında babalarının bahçedeki yabancı otları temizlediklerini söylerler(MSR, s.189).Bu ise baba karakterinin evle ilgili ağır işlerin sorumluluğunu aldığını ortaya koyabilir.

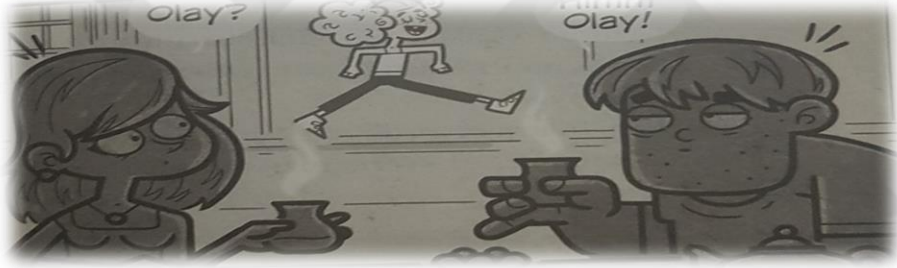
Şekil 3.16: Baba Karakterinin Ev İşlerine Yardım Ettiğini Gösteren Resimler

Ayrıca babanın komşularla da arasının iyi olduğunu anne ile birlikte komşulara çaya gitmesinden anlayabiliriz(MSO, s.133). Baba sadece kendisi misafirliğe gitmekten hoşlanmıyor misafir ağırlamayı da seviyor. Çocuklarının yeni taşındıkları eve arkadaşlarını çağırmak istemesi üzerine “Misafirler için her zaman yerimiz var(MSM,s.13).”ifadesini kullanması baba karakterinin misafirperver olduğunu gösterebilmektedir. Baba sadece misafirperver değil aynı zamanda da yardımsever bir özellik gösterebilmektedir. Yine aynı kitapta geçmiş zamanda Mısır’a yolculuk yapan Alp ve Başak’a Atum’un babası “Açsınız demek ki? Bizim ülkemiz çölün en zengin ülkesidir. İki çocuğu aç bırakacak değiliz. Haydi alın o ekmekleri ve yiyin(MSM,s.61).” diyerek yardım eder. Bu durum baba karakterinin yardımsever olduğu iletişini vermektedir. Baba karakterindeki bu yardımsever tutum sadece insanlara karşı değil hayvanlara karşı da benliğinde yer bulmaktadır. Aura kitabında Beril eve sokaktan bulduğu yavru bir kedi getirir fakat anne bu kediye evde istemez. Çünkü kızı hemofili hastasıdır ve kedinin kızına zarar verebileceğini düşünür. Bu esnada kedi babanın kucağında uyumaktadır ve baba kedinin evden gitmemesi için onu veteriner götüreceğini söyler. Bu ifadeler ve durum babanın hayvanları sevdiğini ve onlara korumacı yaklaştığını ortaya koyar.

Mühürler Sandığı Olimpiyatlar kitabında anne ile birlikte çay içen babanın kapının çalması sonucu hızlı adımlarla kapıyı açmaya gittiği okuyucuya verilmiştir(MSO, s.50). Bu durum evin reisi olan babanın dışarıdan gelen kimse ilk olarak evin erkeği tarafından karşılanması gerektiği iletisini vermektedir. Mühürler Sandığı Olimpiyatlar kitabında Fatma isimli kız çocuğu karakteri amcası istemediği için babası ve annesinin onu okula göndermediğini ifade ediyor(MSO,s.161). Bu durum baba karakterinin kendi ailesiyle ilgili kararları kendisinin alamadığını ve başkalarının etkisi altında kaldığını göstermektedir. Fakat buna karşın bir başka bölümde aynı babanın kendisine çay almak için anneyi veya evdeki diğer bireyleri beklemediği kendi çayını kendisinin aldığı görülür(MSO,s.52). Bu da bir önceki bölümde geleneksel ataerkil yapıdan uzaklaşarak modern aile yapısına uygun hareket eden bir babanın varlığını ortaya koymaktadır.

Şekil 3.17: Babanın Eşiyle Vakit Geçirdiği Bir Resim

Babaların çocukları üzerinde olumlu etkilerinin olduğu söylenebilir. Aura kitabında aynı gün istediği iki seçenek yan yana gelen fakat birini seçmek zorunda olan Beril'e babası: *"Sen karar ver kızım. Yarın müzik provası mı yoksa gördüğün renklerle ilgili görüşme mi?"* der. Bunun üzerine Beril: *"Doktora gidelim baba."* diyince babası *"Tamam canım kızım sen nasıl dersin(A,s.173).* diyerek karşılık verir. Bu konuşmadan sonra Beril babasının bu tavrından ötürü kendini değerli hissettiğini söyler. Bu durum babanın çocuğunun fikirlerine önem verdiğini ve çocuğunu değerli hissettirdiğini ortaya koyar. Mühürler Sandığı Sümer kitabında ise kendisine Sümerler ile ilgili soru soran çocuklarının bu ilgilerine karşılık baba onlara *"Bravo size ya! Benim ne kadar akıllı çocuklarım var böyle(MSS,s.45).*" diyerek onları övücü ifadeler kullanabilir. Bu ise babanın çocuklarını gerektiği yerde yüceltmekten geri kalmadığı iletisini vermektedir. Fakat gerektiği yerde çocuklarını öven baba gerektiği yerde ve zamanda da sorumluluklarını yerine getirmeyen ve olumsuz tavırlar sergileyen çocuklarına ceza da verebilmektedir. Mühürler Sandığı Sümer kitabında çığlık atarak annelerinin elindeki

koliyi düşürmesine ve bardakların kırılmasına yol açan Alp ve Başak'ın harçlıklarının bir hafta kesileceğini söyleyen annelerine itiraz etmeleri sonucu baba devreye girerek cezanın uygulanacağı ile ilgili son sözü söylemiştir(MSS,s.24). Mühürler Sandığı Mısır kitabında ise fırında çalışan ve babasının hamur yapmasını istediği erkek çocuğu hamuru yapmazsa babasının onu yine cezalandıracağını söylemektedir(MSM,s.53). Her iki durumda baba karakterinin gerektiğinde ceza vermekten sakınmadığını ortaya koyar.

Baba karakteriyle ilgili dikkat çeken bir diğer durum ise Cam Kafes kitabında yer almaktadır. Kitabın başkarakteri Eda, babasıyla bir konuyu konuşurken babasının telefonda başını kaldırmadığını ve gençlerin internet bağımlılığından şikâyet eden yetişkinlerin bu durumlarının onlardan daha beter olduğunu ifade ediyor(CK, s.12). Bu durum baba karakterinin telefon bağımlısı olduğu iletilerini veriyor.

3.2.3. Kadın Karakter Üzerinden Verilen Toplumsal Rol İletileri

İncelediğimiz çocuk kitaplarındaki karakterlerden 10 tanesinin kadın karakter olduğu tespit edilmiştir. Bu karakterler Mühürler Sandığı serisinin tüm kitaplarında yer alan Egi, Mühürler Sandığı Olimpiyatlar kitabında öğretmen olan Betül Hanım, Cam Kafes kitabında güvenlik görevlisi Gülnaz Abla, Aura kitabında öğretmen olan Serpil Hanım ve Feyza Hanım, Katpatuka kitabında öğretmen olan Çağla Hanım ve Teoman'ın babaannesi, Çelebi Zinciri kitabında öğretmen olan Bahar Hanım ve İstamata Teyze'dir. Kadın karakterlerle ilgili iletiler anne karakteri dışında yukarıda saydığımız isimler aracılığıyla verilmiştir.

Tablo 3.5: Birsen Ekim Özen'in Çocuk Kitaplarında Yer Alan Kadın Karakterine İlişkin Toplumsal Cinsiyet Rol İletileri

Sinirlidirlere ve sinirlenince bağırırlar.(A,s.22) (A,s.89)
Ev dışında işte çalışabilirler ve evin geçimini sağlarlar.(A,s.22) (A,s.38) (A,s.93) (A,s.166) (CK, s.27) (CK,s.108) (CK,s.60) (CK,s.70) (K,s.7) (ÇZ,s.8) (MSO,s.9)
Sevecen, duygusal, güven verici, dost canlısı, yardımsever ve fedakardırlar.(A,s.60) (A,s.90) (A,s.93) (CK,s.24) (CK,37) (CK,s.86) (CK,s.99) (MSS,s.79) (MSM,s.40) (MSO,s.162)
Şiddete maruz kalabilirler.(A,s.52) (A,s.155)
Mutfak işlerini severler ve mutfak işleriyle anılırlar.(CK,s.55) (ÇZ,s.15)
Ev işleri yaparlar.(K,s.98)
Misafirlğe elleri boş gitmezler.(MSM,s.104)
Dış görüşlerine önem verirler.(CK,s.75) (K,s.133) (MSS,s.35) (MSO,s.22)
Pazar alışverişi yapabilirler.(MSM,s.27)
Hemcinslerinin çalışmasına karşı çıkabilirler ve erkeklerin kendilerinden üstün olduğunu düşünebilirler ve erkek egemenliğinden çekinirler.(CK,s.13) (CK,s.91) (MSO,s.34)
Dünya ve insanlıkla ilgili olumlu mesajlar verirler.(MSM,s.130) (MSR,s.17) (MSR,s.184)

Tablo 3.5: Birsen Ekim Özen’in Çocuk Kitaplarında Yer Alan Kadın Karakterine İlişkin Toplumsal Cinsiyet Rol İletileri (Devamı)

Kendilerini korumak için yalan söyleyebilirler.(CK,s.55)
Torunlarını önemser, onlara yardımcı olurlar.(K,s.133) (K,s.143)
Başörtülü olarak verilebilirler(MSM,s.33)
Geleneksel tutumlar içinde olabilirler.(ÇZ,s.118)
Çözüm odaklıdır ve sır saklayabilirler.(A,s.68) (A,s.76)

Birsen Ekim Özen’e ait 8 çocuk kitabında toplumsal cinsiyete ilişkin yetişkin kadın karakterlerle ilgili olarak verilen iletiler Tablo 5’te yer almaktadır. Yetişkin kadın karakterler kitaplarda zaman zaman varlık göstermektedir.

Kitaplarda yer alan kadın karakterlerle ilgili göze çarpan ilk özellik kadın karakterlerin meslek sahibi olmaları ve ev dışında bir işte çalışarak evin geçimine katkıda bulunmalarıdır. Aura kitabında Serpil Hoca, Feyza Hoca ve bayan güvenlik görevlisi(A,s.38)(A,s.90)(A,s.93);Cam Kafes kitabında güvenlik görevlisi Gülnaz Abla, bankacı kadın ve araştırma görevlisi Asiye(CK,s.60)(CK,s.70)(CK,s.108) ;Katpatuka kitabında Çağla Hoca(K,s.7);Çelebi Zinciri kitabında Bahar Hoca(ÇZ,s.8);Mühürler Sandığı Olimpiyatlar kitabında renkli kıyafetler giydiği söylenen kadın hoca(MSO,s.9) yer almaktadır. İncelenen kitaplara bakıldığında kadınların çalışma hayatında aktif rol aldığına ulaşılrken özellikle öğretmenlik mesleğini tercih ettikleri iletilerine ulaşılmaktadır. Aura kitabının kadın karakterlerinden olan Serpil Hoca kocasının işini kaybetmesi üzerine hem okulda çalışmakta hem de okuldan sonra özel kurslar vererek evin geçimini sağlamaktadır(A,s.166). Bu durum ataerkil yapının değiştiğinin ve kadınında evin reisi olma özelliğini göğüsleyebileceğinin ifadesi olmaktadır.

Şekil 3.18: Öğrencisiyle İlgilenen Bir Öğretmene Ait Resim

Yetişkin kadın karakter olarak verilen kişiler arasında en dikkat çekenler kadın öğretmenlerdir. Aura kitabında Beril’in insanların duygularına ilişkin olarak onların etrafında renkler gördüğünü öğretmenine anlatması üzerine öğretmeni “Hiç

meraklanma rahat ol.(...) Sakin ol ve bana başından itibaren her şeyi tek tek anlat(A,s.60).”ifadelerini kullanmıştır. Bu durum kadın karakterlerin güven verici ve sakinleştirici olduğu iletisini vermektedir. Yine aynı kitapta Alin’in annesi ile müdür tartışmakta bunun üzerine odaya giren Feyza Hoca olayların ortasında kalan Beril’e hemen sarılmakta ve kulağına sakin olmasını fısıldamaktadır(A,s.90). Bu durum ise öğretmenlik mesleğini yapan kadın karakterin çocuklara karşı korumacı olduğunu iletmektedir. Mühürler Sandığı Olimpiyatlar kitabında okula ailesinin engellemeleri yüzünden gidemeyen Fatma’nın ailesiyle görüşmek için giden kadın öğretmenin Fatma’nın söyledikleri üzerine gözleri dolar (MSO,s.162). Bu da kadın karakterlerin duygusal olduğu sonucuna varmamızı sağlamaktadır. Bununla ilgili olarak Cam Kafes kitabında yer alan bir bölümde adı verilmeyen bankacı kadın karakterin gençliğinde sevdiği adamın ona hediye ettiği çikolatalardan masasında hediye olarak görmesi üzerine gözlerinin dolması(CK,s.99); Mühürler Sandığı Mısır kitabında başka bir gezegenden gelerek dünyadaki kötü gidişatı düzeltmeye çalışan Egi’nin aklına dünyada savaşlar yüzünden ayrılan kardeşlerin gelmesi üzerine gözlerinin dolması(MSM,s.40)kadın karakterlerin duygusal olduğu iletisini güçlendirmektedir. Bayan öğretmenlerle ilgili ulaşılabilecek bir diğer ileti ise çözüm odaklı olmaları ve sır saklayabilmeleridir. Aura kitabında Beril’in insanların etrafında renkler gördüğünü söylemesi üzerine Feyza Hoca’nın hemen konuyla ilgili araştırma yapmaya başlaması ve endişeli olan kız çocuğunu rahatlatmak için çabalaması(A,s.68) çözüm odaklı olduğunu gösterirken; Beril’in bu durumundan habersiz olan ailesine, Beril kendini hazır hissedene kadar bu durumdan bahsetmeyeceğini söylemesi(A,s.76) kadın karakterlerin sır saklayabilen kişiler oldukları iletisini ortaya koymaktadır.

Geleneksel yapının kendisine koyduğu görevlerin ve anlamların dışına adım atan daha modern bir hayatta varlık göstermeye çalışan kadın karakterin anneanne olarak yer aldığı Cam Kafes kitabında anneanne tarafından kurulan şu cümleler dikkat çekicidir: *“Dinleme kızım sen anneni. Her kız güzel olmak güzel kıyafetler giymek, eğlenmek, güzel bir hayat yaşamak ister. Bunda bir tuhaflık yok.”* der. Daha sonra kızına dönerek: *“Çalışmak yerine sende evinde otursaydın bak nasıl farklı bir hayatın olurdu(CK,s.13).*”ifadelerini kullandığı görülür. Bu durum anneanne karakterinin kadınların çalışmasına karşı olduğu iletisini vermesi bakımından önemli görülmektedir. Mühürler Sandığı Olimpiyatlar kitabında ise kadın karakterin erkek karakter olan

amcadan çekindiği ve kızına “*Oyalanmayı bırak, hemen içeri gir. Şimdi amcan gelir(MSO,s.34).*”diyerek onu uyarması kadın karakterlerin erkeklerden korkup çekindikleri ve buna göre hareket etmeye çalıştıklarını ortaya koymaktadır. Aura kitabında Yankı isimli kız çocuk karakter arkadaşlarına apartman komşuları olan Serpil Hoca ile ilgili şu cümleleri aktarmaktadır: “*Serpil Hoca dün akşam vurma artık diye bağırdı(A,s.52).* Başka bir bölümde ise kitabın başkarakteri Beril Serpil Hoca’yı yatağa bağlı ve ağzı bantlanmış bir şekilde gördüğünü söylüyor(A,s.155). Bu durum kadın karakterlerin eşleri tarafından şiddete maruz kaldığını ortaya koymaktadır.

Şekil 3.19: Eşi Tarafından Şiddet Gören Serpil Hoca ve Eşine Ait Bir Resim

Kadın karakterler tıpkı anne karakterinde olduğu gibi burada da ev işleriyle ve mutfakla ilgili işlerle anılırlar. Katpatuka kitabında farklı zamana yolculuk yapan başkarakterler orada kadınların evlerine girip çıkarak kocaman bir yer sofrası hazırladıklarına şahit olmaktadır(K,s.98). Cam Kafes kitabında ise turta yapmak için böğürtlen bulduğuna sevinen bir kadın karşımıza çıkmaktadır(CK,s.55). Öte yandan Çelebi Zinciri kitabında Atilla evlerine misafir olarak gelen İstamata Teyze’nin kendisine çok sevdiği paskalya çöreklerinden pişirip getirdiğini söylemektedir(ÇZ,s.15). Tüm bu durumlar kadınların mutfak işleriyle özdeşleştirildiği ve mutfak işlerini sevdiği iletisini vermektedir. Mühürler Sandığı Mısır kitabında yeni taşındığı mahalledeki komşusunu eve davet eden Alp ve Başak’ın annelerinin bu davetine icabet eden Ayla’nın annesi, elinde bir tabak ile gelir. Tabakta çörekler vardır(MSM,s.104). Bu da kadın karakterlerin ziyarete giderken elleri boş gitmedikleri iletisini vermektedir.

Cam Kafes kitabında bankacı kadın karakterden saçları son moda kesilmiş, tırnakları kırmızı ojeli(CK,s.75) diye bahsedilmesi; Katpatuka kitabında babaannesinin yanına giden Teoman’ın babaannesini pantolonu, inci kolyesi ve ipek gömleği ile sarayda yetişmiş bir kadına benzetmesi(K,s.133) kadın karakterlerin dış güzelliğe önem verdikleri iletisini vermektedir.

Şekil 3.20: Kadın Karakterlerin Dış Görünüşlerine Önem Verdiklerini Gösteren Bir Resim

3.2.4. Erkek Karakter Üzerinden Verilen Toplumsal Rol İletileri

İncelediğimiz kitaplarda toplam 15 erkek karakter vardır. Bunlar Aura kitabında Serpil Hocanın eşi, okul müdürü, Göz Doktoru Tamer Tepetakla; Katpatuka kitabında Atharvan; Çelebi Zinciri kitabında Adil Öğretmen, dede, Profesör Gani; Mühürler Sandığı Olimpiyatlar kitabında Nazif Bey, Selim Öğretmen, Atirus, Dionyus, Fatma'nın amcası; Mühürler Sandığı Roma kitabında Mustafa Amca, sirk müdürü ve gladyatörler erkek karakterler olarak verilmiştir. Erkek karakterlerle ilgili iletiler bu karakterler aracılığıyla okuyucuya vermeye çalışılmıştır.

Tablo 3.6: Birsen Ekim Özen'in Çocuk Kitaplarında Yer Alan Erkek Karakterine İlişkin Toplumsal Cinsiyet Rol İletileri

Kaba konuşabilirler, küfür edebilir ve tehlikeli hareketler sergileyebilirler. (A,s.33) (A,s.154) (A,s.156) (K,s.41) (ÇZ,s.65) (MSS,s.98) (MSS,s.119) (MSO,s.128) (MSM,s.70)
Karşılarındakini tehdit edebilirler. (A,s.82) (K,s.65) (K,s.111) (MSS,s.142)
Dedikodu yapabilirler. (CK, s.77)
Güler yüzlü, yardımsever, ilgili, yapıcı, uzlaştırmacı, hoşgörülü, dost canlısı, düşünceli ve koruyucu davranabilirler. (A,s.81) (A,s.159) (K,s.56) (K,s.95) (K,s.104) (ÇZ,s.66) (MSR,s.6) (MSO,s.46) (MSO,s.49) (
Lider ruhludurlar. (K,42) (K,s.96) (K,s.114)
Sinirlidirler. (K,s.104) (K,s.107) (MSS,s.98) (MSM,s.32)
Temizlik konusunda hassastırlar. (MSO,s.12)
Baskıcı ve despotturlar (MSO, s.129)
Güç erkekler için önem arz eder. (MSO, s.93) (MSO,s.149)
Tarihi eserlere karşı duyarlıdırlar. (MSR, s.188)
Eğitime karşı olabilirler. (MSO, s.161)
Dış görünüşlerine önem verirler. (K, s.38) (MSO,s.74)
Duygulanınca gözleri dolar. (K, s.51)
Evlenme teklif ederler. (CK,s.84)
Hayvanseverdirler. (K,s.57)
Sevgilerini fiziksel temasla gösterebilirler. (MSO,s.83)

Tablo 3.6'da Birsen Ekim Özen'in seçtiğimiz 8 çocuk kitabında yer alan yetişkin erkek karakterlere ait toplumsal cinsiyet rolleri verilmiştir. Yetişkin erkek karakterlerle

ilgili olarak dikkat çeken ilk durum tehditkâr, kaba konuşabilen, etrafındakilere zarar verme potansiyeline sahip şiddete meyilli kişiler olarak verilmeleridir. Tehditkâr davranışlar sergileyen erkek karakterler bunu ya sözlü olarak ya da fiziksel olarak ortaya koymaktadır. Katpatuka kitabında zamanda yolculuk yapan Teoman, Eylem ve Mine orada karşılaştıkları kişilerin söylediklerine itiraz edince mızrakların kendilerine doğrultulduğunu ve onların istediklerini yapmak zorunda kaldıklarını söylüyorlar(K,s.65). Aynı kitabın başka bir bölümünde ise çocuklar yetişkin bir erkek tarafından *Burada misafir olduğunu unutma. Bu konuşmalarını da başkalarına sakla. Eğer yer altı şehrimizi birilerine anlatacak olursan bunun bedelini çok ağır ödersin(K,s.111).*”ifadeleriyle açıkça tehdit ediliyorlar. Verilen bu örnekler gösteriyor ki yetişkin erkek karakterler kendilerinden zayıf olarak gördükleri kişilere karşı tehditkâr davranışlar sergileyebilirler.

Şekil 3.21: Erkeklerin Tehditkâr Davrandıklarını Gösteren Bir Resim

Aura kitabında Serpil Hoca'nın eşi bir büfenin önünde karşılaştığı Beril'e büfede farkında olmadan sırasını aldığı için sert bir tavırla *“Sırada ben varım. Beklemeyi öğren(A,s.33)”*diyerek ikazda bulunuyor. Başka bir bölümde ise haber alamadıkları öğretmenlerini sormak için yaşadığı dairenin kapısını çalan kız çocukları Serpil Hoca'nın eşi tarafından zor kullanılarak eve hapsediliyor(A,s.154). Daha sonra elleri ve ayakları bağlanarak aynı kişi tarafından Serpil Hoca ile birlikte alıkonuluyorlar(A,s.156). Tüm bu durumlar erkeklerin kaba konuştukları, şiddete meyilli oldukları ve insanları hürriyetlerinden yoksun bırakabildikleri iletisini veriyor. Mühürler Sandığı Olimpiyatlar kitabında ise benzer bir durum yaşanmaktadır. Amcası tarafından okula gönderilmeyen Fatma ekmekle süt almak için dışarı çıkmıştır. Fakat onun evde olmadığını anlayan amca sinirli bir şekilde kızın adını bağırarak bunu duyan Fatma'nın korktuğu her halinden belli olmaktadır. Yanına gelen amca Fatma'ya

“Ben sana evden çıkmayacaksın demedim mi?(MSO,s.129)” diye hesap sormaktadır. Bu durum erkek karakterlerin baskıcı ve despot bir tavır içinde olduklarını göstermektedir. Çelebi Zinciri kitabında ise başkarakter Atilla ile tartışan fakat ismi verilmeyen bir yetişkin erkek karakter karşımıza çıkıyor. Atilla ve arkadaşı Defne’nin turist rolü yaparak ödevleri için bilgi toplamasına sinirlenen erkek karakter küfür ederek çocuklara bağırıyor ve Atilla’nın üzerine yürüyor(ÇZ,s.65).Bu da yetişkin erkek karakterlerin tahammülsüz ve kavgacı olduklarını ortaya koyuyor.

Katpatuka kitabındaki yetişkin erkek karakterlerden Atharvan kendisinin sözünü dinlemeyerek gidilmesi tehlikeli bölgeye giden çocuklara sinirlenince yere bir tekme savurur(K,s.104). Aynı kitabın başka bir bölümünde ise sinirlenen askerin hırsıyla yere vurduğu görülür(K,s.107). Buna benzer bir durum ise Mühürler Sandığı Mısır kitabında okuyucuya verilmiştir. Tülay’ın izinsiz olarak şapka tezgahına çıkması ve şapkaları istediği fiyata satması üzerine şapkacının sinirden morarıp patlayacak gibi olduğu söylenmiştir (MSM,s.32).Bu da erkek karakterlerin agresif bir ruh haline sahip oldukları illetisini okuyucuya vermektedir.

Yetişkin erkek karakterlerin lider oldukları ve güç ögesinin onlar için önemli oldukları görülmektedir. Katpatuka kitabında nöbetçiler liderleri olan adamın işareti üzerine kalenin kapılarını açarlar. Kitabın başka bir bölümünde ise bir adamın köyün lideri olduğu ve onun aldığı kararlar doğrultusunda hareket edildiği görülür(K,s.96). Mühürler Sandığı Olimpiyatlar kitabında ise sevdiği kızla evlenebilmek için Dionyus’un düzenlenen yarışlarda güç sergileterek birinci olması gerekmektedir (MSO,s.149). Her iki durumda erkek karakterler için güçlü ve lider olmanın önemli olduğunu ortaya koyuyor.

Şekil 3.22: Güçlü Olduğu Belirtilen Bir Erkek Resmi

Toplum tarafından sürekli kadınlarla bağdaştırılan temizlik konusu bu kez bir erkek karakterle ilişkilendirilmiş olarak veriliyor. Mühürler Sandığı Olimpiyatlar

kitabında temizlik konusunda hassas bir karakter karşımıza çıkıyor: Müdür Yardımcısı Nazif Bey. Nazif Bey çantasını yere koyan Alp'e yaklaşarak *"Oğlum çantanı neden yere koyuyorsun? Yerdeki tüm pislikler çantanın altına yapışıp sınıflara dolacak şimdi(MSO,s.10)."* ifadelerini kullanıyor. Alp'in yanındaki çocuk ise müdür yardımcısından temizliğe aşık biri olarak bahsediyor. Bu da yetişkin erkek karakterlerin de temizlik konusunda hassas davrandıkları iletisini veriyor.

Şekil 3.23: Nazif Bey'in Temizlik Konusunda Hassas Olduğunu Anlatan Bir Resim

Kadınlarla bağdaştırılan bir diğer konu ise dış görünüşe önem vermeleri ve süslü kıyafetler tercih etmeleridir. Fakat bu durum Katpatuka ve Mühürler Sandığı kitaplarında yetişkin erkek karakterlerde de gözlemlenmiştir. Katpatuka kitabında zamanda yolculuk yapan başkarakter Teoman karşılaştıkları adamın üzerinde yerlere kadar uzanan kırmızı, süslü bir kıyafet ve bembeyaz bir pelerin olduğunu söylüyor(K,s.38). Mühürler Sandığı Olimpiyatlar kitabında ise geçmişe yolculuk yapan çocuklar yanlarından geçen çok süslü bir adamdan bahsetmektedirler(MSO, s.74). Her iki örnekte erkek karakterlerin süslü kıyafetler giyebileceklerini ortaya koyuyor.

Geleneksel anlayışın erkekler için biçtiği bir durum olan erkekler ağlamaz kalıbının incelediğimiz kitaplarda aksinin ortaya konulmasıdır. Katpatuka kitabında tüm savaşçıların başı olan Atharva'nın Mine'nin anlattığı Pamuk Prenses masalında Pamuk Prensesin elmadan boğulduğunu söylemesi üzerine gözleri dolar(K,s.51). Bu durum erkek karakterlerin sert gözükmeye çalışsalar bile duygusal bir yanlarının olduğu iletisini vermesi bakımından önemlidir.

Mühürler Sandığı Olimpiyatlar kitabında geçmiş zamanda karşılaştıkları adamın Alp, Başak ve Tülay'ın başlarını okşayarak onlara iyi dileklerde bulundukları görülür (MSO, s.83). Katpatuka kitabında ise Atharvan'ın atlara binmeden önce atların başını sevgiyle okşadığı görülür(K,s.83). Bu durum erkek karakterlerin sevgilerini gösterirken fiziksel temasa başvurdukları iletisini vermektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. Sonuçlar

Birsen Ekim Özen'e ait Aura, Katpatuka, Cam Kafes, Çelebi Zinciri, Mühürler Sandığı Sümer, Mühürler Sandığı Mısır, Mühürler Sandığı Olimpiyatlar ve Mühürler Sandığı Roma adlı 8 kitaptaki toplumsal cinsiyete ilişkin iletileri tespit etmeyi amaçlayan bu çalışmada cinsiyet rolleri bakımından modern toplum yapısını yansıtan eşitlikçi bir yapının oluşmaya başladığını gösteren pek çok iletiye rastlanmıştır.

İnceleme sonucunda elde edilen veriler ile kitapların çocuk karakterler bakımından kız çocuk karakterler yönünden baskın bir biçimde kurgulandığı görülürken kadın ve erkek karakterler açısından da aynı durumun söz konusu olduğu görülmektedir. Yani kadın karakterler de erkek karakterlere göre baskın bir şekilde okuyucuya verilmiştir. Kitaplarda yer alan 78 karakterin %17,66'sı kız çocuk karakterlerden oluşurken,%7,02'si erkek çocuk karakterlerden,%22,62'si kadın karakterlerden son olarak %14,04'ü ise erkek karakterlerden oluşmaktadır. Kitaplarda kız çocuk karakterlerin yer yer toplumsal kalıp yargılara uygun verildiği görülürken çoğunlukla modern toplum yapısını yansıtacak şekilde ortaya konulduğu görülmektedir. Vannicopoulou' ya (2004) göre genel itibariyle kitaplardaki kadın karakter oranı erkek karakter oranına nazaran azdır ve bu da kız çocuklarının benliklerini bulmalarında, doğru kişilik oluşturmalarında engel teşkil etmektedir. Bu kez durum söylenenin aksini yansıtmaktadır. Kız çocuklarında erkek çocuklar gibi lider özellikler göstermesi, kendilerine olan öz güvenlerinin artmış olması, bazı ihtiyaçlarını gidermek için yalnız başlarına dışarı çıkıyor olmaları, erkeklere karşı kendilerini savunuyor olmaları ya da erkeklerin bir iş için onlara akıl danışması bu kanıya varılmasının en önemli nedenlerindendir. Bu durum Özkan ve Gündoğdu'nun (2011) atasözleri ve deyimleri

toplumsal cinsiyet bağlamında ele aldıkları iki cins arasında eşitlikçi yaklaşım açısından olumsuz farklılıkların olduğunu savundukları çalışmalarından farklı olarak bu durumun ortadan kalktığını gözler önüne sermektedir. Özkan ve Gündoğdu'nun (2011) çalışmalarında kız çocuklarının geleneksel olarak erkeğin egemenliği altında olma, ev içindeki sorumluluklarını yerine getirme vb. konularla bağdaştırılarak yetiştirildiği ortaya konulmuştur. Ama Birsen'in kitaplarında kız çocuklarının erkek çocuklarla birlikte hareket ettiği, onların yaptığı tüm işleri yapabildikleri görülürken 8 kitaptan 2'sinin ana karakterinin kız olması, geriye kalan 6 kitabın ise ana karakteri olma özelliğini kızların erkeklerle paylaşıyor olması toplumsal cinsiyet açısından kızların ön plana çıkmasını sağlamış, modern toplum yapısına geçildiğine kanıt oluşturmuştur. Erkek çocuklarında başlarına gelen olaylar karşısında ağlamaları ya da korkmaları erkek egemen toplumdaki "erkekler ağlamaz" düşüncesinin yıkılmasına neden olabilecek bir sonuç ortaya çıkarmaktadır. Bu genel çerçeve dâhilinde kitaplardan toplumsal cinsiyet iletileri çıkarılabilmektedir. Kız çocukları ve erkek çocukları toplumsal cinsiyet açısından keskin hatlarla birbirinden ayrılmamıştır. Kitaplarda yer alan kız çocuk karakterlerin sorumluluk almaktan çekinmeyen, lider olma özelliklerine sahip, gelecekle ilgili kariyer planları yapan bireyler olduğu düşünüldüğünde kız ve erkek çocuk karakterlerin toplumsal cinsiyet rolleri açısından eşitlikçi bir düzlemde sunulduğunu ve bu konuda olumlu mesajlar verildiğini söylemek mümkündür. Bu bakımdan kitapların kız çocuk iletilerinde geleneksel kalıp yargılardan uzaklaştığını büyük oranda eşitlikçi toplumsal cinsiyet iletilisine sahip olduğu söylenebilir.

Kitaplarda kadın karakterler üzerinden verilen iletiler incelendiğinde dikkat çeken en önemli nokta kadınların iş hayatına atılmış ve ekonomik özgürlüklerini kazanmış bireyler olarak verilmesidir. Literatüre bakıldığında kadın ve erkek karakterlerin ortaya konulduğu çocuk kitaplarında, ders kitaplarında, çizgi filmlerde ve reklamlarda bu karakterlerin eşitlikçi bir çizgide vermesi toplumda demokratik bir ortamın oluşmasını sağlamaktadır (Yılmaz & Yakar, 2016). Bu açıdan bakıldığında kadınların da artık erkekler gibi evin geçimine katkı sağlamakta olduğu görülmekte bunun da kadın ve erkek arasındaki sınıfsal farklılığı ortadan kaldırmaya yönelik bir adım olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Tabi ki bunun yanında kadınların ev içindeki rolleri devam etmekte fakat bu roller artık erkeklerle paylaşılmaktadır. Atasözlerinde, reklamlarda, bilgisayar oyunlarında ve ders kitaplarında toplumsal

cinsiyet üzerine yapılan birçok çalışmada anne ya da kadına ikinci sınıf bir birey rolü yüklenmekte, evin içiyle sınırlandırılan rolleri sofrayı hazırlamak, evi temizlemek ve yemek yapmayı geçmemektedir. (Günindi Ersöz 2010; Özdemir 2010; Kalaycı 2015; Kırbasoğlu Kılıç ve Eyüp, 2011; Gooden ve Gooden, 2001). Özen'in kitaplarında kadın yine temizlik yapmakta, yemek pişirmekte ve çocuk bakmaktadır fakat bu kez erkek de kadının yanında yerini almaktadır. Bu açıdan bakıldığında Özen'in çalışmaları diğer çalışmalardan farklılık göstermektedir. Yapılan çalışmalarda baba ev dışı rolleri üstlense de, ev işlerini yaparken görülmemektedir. Bu durum, ev dışı rollerin baba, ev içi rollerin anne olduğu geleneksel anlayıştan farklı olarak annenin iş yükünün artmasına ve babanın iş yükünün azalmasına yol açmaktadır (Yılmaz & Yakar, 2016). Fakat bu durum yine Birsen'in çalışmalarında aksini ortaya çıkarmaktadır. Kadının mutfakta iş yaparken erkeğin ona yardım etmesi, çocuklarla ilgili sorumlulukları erkeklerin de üstlenmesi ya da kadının bir işte çalışması söylenenlerin doğruluğu bakımından önem arz etmektedir. Kadın ve erkeğin rolleri artık yavaş yavaş birbirine yaklaşmaktadır. Yapılan çalışmalara bakıldığında anaokulu öğretmenliği, hosteslik ve hemşirelik kadınlara atfedilen meslekler olarak kabul görürken; pilotluk ve cerrahlık erkeklerin yapması uygun görülen meslekler olarak kabul görmüştür (Bhasin, 2003). Erkeğe atfedilen rollerin kadın tarafından da yapılması eşitlikçi bir toplumsal yapının oluştuğunu ortaya koymaktadır. Kitaplarda erkeklerde özdeşleşen güvenlik görevlisi olma mesleğini kadınlarında yaptığı görülmekte, kadınlarında araba kullanmasından bahsedilmekte, alınan kararlarda kadınların fikri de önemsenmektedir. Bu da yaptığımız çalışmanın bu açıdan daha önce yapılan çalışmalardan farklı olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Artık kadın Brugeilles ve diğerlerinin (2002) çalışmalarında da belirttiği gibi hikâyelerde sadece bir anneyi temsil etmemekte ya da ev içi rollerle anılmamakta toplumsal cinsiyet rolleri bakımından erkekten keskin çizgilerle ayrılmamaktadır. Fakat kitaplarda yine de cinsiyet kalıp yargılarının görüldüğünü belirtmek gerekmektedir. Kadının işe giden kocası için yemek yapması, kocası işten gelince kadının seyrettiği televizyonun kumandasını alarak kendi istediği kanalları izlemesi, erkeğin kadına dayak diye adlandırabileceğimiz fiziksel şiddete varan davranışları bir önceki cümleyi kanıtlar niteliktedir. Öte yandan kitaplarda meslek sahibi olan ve ev dışında çalışan kadınlara öğretmenlik mesleğinin verilmiş olması da buna kanıt olarak gösterilebilmektedir. Konuyla ilgili olarak dikkat çeken bir diğer nokta ise anne karakterinin baba karakterine

nazaran ön planda olmasıdır. Anne mutfakta, hastalanan çocuğunun başında, alışverişte, evde çamaşır toplarken, okulda öğretmenlik yaparken vb. her alanda aktif olarak verilirken baba sadece annenin yanında bazı işlere yardım eden ya da konuşmalardan varlığı saptanabilen yardımcı bir karakter olarak verilmektedir. Annenin çocuğuna karşı sergilediği bu davranışlar sevgi ve şefkatten kaynaklanmaktadır. Yapılan çalışmalara bakıldığında anne sevgi ve şefkât duygusuyla hareket eden bir kişilik özelliğiyle ön plana çıkarılmaktadır (Akbalık, 2013). Fakat bu çalışma geneline bakıldığında anne artık güçlü bir karakterdir ve her alanda sorumluluk alabilir, sorunlarla tek başına başa çıkabilir.

Erkek karakterlere bakıldığında kadınlara oranla toplumsal cinsiyet rollerinin daha az değiştiğini söyleyebiliriz. Kadınlar ev dışı rollerde daha aktifken erkekler ev içi rollerde daha az görülmekle beraber erkeğin kadın işi gibi görülen mutfakta kahvaltı hazırlama, rafları yerleştirme, çocukla ilgilenme gibi rolleri üstlenmesi dikkat çekmektedir. Bunlar toplumsal cinsiyet rolleri bakımından olumlu iletiler vermektedir. Fakat bu durumların oldukça kısıtlı olduğunu da söylemek mümkündür. Erkeklerle oranla kadın, erkeğe atfedilen işleri yaparken daha çok karşımıza çıkmaktadır. Alışveriş yapma, okuldaki toplantılara katılma, elektronik alet kullanma bunlardan bazılarıdır.

Tüm bu verilere bakıldığında kitaplardaki her karakterin toplumsal cinsiyet rolleri bakımından geleneksel kalıp yargılara sahip olduğunu söylemek mümkünken giderek modernleşen bir toplumsal yapıya geçişle birlikte çoğu kalıbın dışına çıkıldığını ve artık her iki cinse ait rollerin eşit düzlemde bir seyirde olduğunu, rollerin giderek birbirine yaklaştığını söylemek mümkündür. Yani kitaplarda toplumsal cinsiyet rolleri bakımından olumsuz iletilere rastlamak mümkünken genele bakıldığında toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını yıkan ve roller anlamında olumlu iletiler veren kaynaklar olduğu söylenebilir.

4.2. Öneriler

- Çocukların kişiliğinin oluşumunda önemli bir etkiye sahip olan çocuk kitaplarında kadın ve erkek rollerine ait dağılımlar nicelik ve nitelik yönünden eşitlik arz etmelidir.

- Kişilere yüklenen sorumluluklar cinsiyet baz alınarak ortaya konulmamalı, her iki cinsinde gerektiğinde her işi yapabileceği vurgusu yapılmalıdır.
- Çocuk kitabı yazarları eserlerini kaleme alırken toplumsal cinsiyet konusunda daha hassas hareket etmelidir.
- Kitaplarda toplumun dayatmasıyla şekillenen cinsiyet rollerinin oluşumuna değil kişinin kendini mutlu hissettiği şekilde rollerini oluşturmasına imkân verilmelidir.

KAYNAKÇA

- Akbalık, E. (2013). Türk Atasözlerinde Cinsiyet Algısı. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , 36 81-90.
- Akbalık, E. (2012). *Anadolu Sahası Türk Halk Hikayelerinde Toplumsal Cinsiyet Rollerini ile Kadın* (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Balkır, Z. G. (2013). *Kadın Kitabı*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Baş, B. (2011). Çizgi Filmlerdeki İletiler Üzerine Bir Değerlendirme. 3. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu İçinde (s. 301-306). Ankara Üniversitesi.
- Bayrakçı, M. (2007). Sosyal Öğrenme Kuramı ve Eğitimde Uygulanması. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* , 198-210.
- Bhasin, K. (2003). *Toplumsal Cinsiyet*. İstanbul: Kadınlarla Dayanışma Vakfı Yayınları.
- Bingöl, O. (2014). Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye’de Kadınlık. <http://dx.doi.org/10.18493/kmusekad.36760>. adresinden alınmıştır
- Brugelilles, C., Cromer, I., & Cromer, S. (2002). Male And Female Characters In Illustrated Children’s Books Or How Children’s Literature Contributes To The Construction Of Gender. *Population* , 57/2 237-267.
- Ceylan, B. (2022). *Oya Baydar’ın Eserlerinde Toplumsal Cinsiyet Rollerini* (Yüksek Lisans Tezi) . Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çınar, E. K. (2013). *Orta Okul Türkçe Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet* (Yüksek Lisans Tezi). Denizli Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Dökmen, Z. Y. (2021). *Toplumsal Cinsiyet*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Eken, H. (2006). Toplumsal Cinsiyet Olgusu Temelinde Mesleğe İlişkin Rol ile Aile İçeri Rol Etkileşimi: Türk Silahlı Kuvvetlerindeki Kadın Subaylar. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 247-280.
- Erdem, A. (2011). İlköğretim Öğrencilerinin Bakış Açısıyla Çocuk Kitaplarındaki Kahramanlar. 3. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu içinde (s. 613-620). Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Ersoy, E. (2009). Cinsiyet Kültürü İçerisinde Kadın ve Erkek Kimliği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19/2, 209-230.
- Ersöz, A. G. (2010). Türk Atasözleri ve Deyimlerinde Kadına Yönelik Toplumsal Cinsiyet Rollerini . *Gazi Türkiyat Dergisi*, 6, 167-181.
- Gooden, A., & Gooden, M. (2001). Gender representation in notable children’s Picture books: 1995-1999. *Sex Roles* , 45, 89-101.
- Gökarp, E. (2009). Medya, Kitle İletişimi ve Toplum. *Sosyolojiye Giriş İçinde*. Eskişehir: AÖF.
- Greenhaus, J., & Powell, G. (2010). Sex, Gender and Decisions at the Family- Work Interface. *Journal of Managet*, 36/4, 1011-1039.
- Güzel, E. (2014). Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık ve Medyanın Rolü. *Global Media Journal*. adresinden alınmıştır.
- Hamilton, M., Anderson, D., Broadbudd, M., & Young, K. (2006). Gender Stereotyping And Under- Representation Of Female Characters In 200 Popular Children’s Picture Books: A Twenty-First Century Update. *Sex Roles*, 55, 757-765.

- İlbeyii, H. (2018). *Tarık Dursun K.nın Hikayelerinde Toplumsal Cinsiyet Roller*. (Yüksek Lisans Tezi). Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kalaycı, N. (2015). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Açısından Bir Çizgi Film Çözümlemesi: Pepee. *Eğitim ve Bilim*, 40(177).
- Kan, D. (2012). Yeni Medya Aracı Bilgisayar Oyunlarında Toplumsal Cinsiyetin İnşası. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*: <http://dx.doi.org/10.7456/10204100/009>.
- Kapkıner, E. (2019). *Sevim Ak'ın Çocuk Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Rollerine Üzerine Bir İnceleme* (Yüksek Lisans Tezi). Burdur Mehmet Âkif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karatay, H. (2011). Transfer Of Values İn The Turkish And Western Children's Literary Works: Character education in Turkey. *Educational Research and Reviews*, 6/6, 472-480. , 6/6 472-480.
- Kaya, A. N. (2020). *Türk ve İngiliz Masallarında Toplumsal Cinsiyet Rollerine Üzerine Bir Araştırma* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaynak, D. (2017). *Okul Öncesi Hikaye Ve Masal Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Rollerine Üzerine Bir Araştırma* (Yüksek Lisans Tezi). Rize Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kılıçoğlu, E. B. (2016). *Ayla Kutlu'nun Çocuk Edebiyatı Ürünlerinde Toplumsal Cinsiyet Rollerine Üzerine Bir Araştırma* (Yüksek Lisans Tezi). Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Köseler, F. (2009). *Okul Öncesi Öykü ve Masal Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Olgusu* (Yüksek Lisans Tezi). Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Metin, S. (2018). *Tarık Dursun K.nın Romanlarında Toplumsal Cinsiyet Rollerine Üzerine Bir Araştırma* (Yüksek Lisans Tezi). Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özalp, E. (2007). *Sosyolojiye Giriş*. Bursa: Ekin Yayınları.
- Özçatal, E. Ö. (2011). Ataerkillik, Toplumsal Cinsiyet ve Kadının Çalışma Yaşamına Katılımı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* , 1/1, 21-39.
- Özdemir, M. (2010). Türkiye'deki Reklamlarda Toplumsal Cinsiyet ve Sunumu. *Milli Folklor Dergisi* , 88, 101-111.
- Özdemir, Y. (2019). *Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarının Toplumsal Cinsiyet Rollerine Göndermeleri Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Antalya Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özkan, B., & Gündoğdu, A. E. (2011). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Türkçede Atasözleri ve Deyimler. *Turkish Studies* , 6/3, 1133-1147.
- Özkan, R. (2013). İlköğretim Ders Kitaplarında Kadın Figürü. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6/5.
- Özkanca, M. (2018). *Çocuk Dergilerinde Toplumsal Cinsiyet Rollerine Üzerine Bir Araştırma* (Yüksek Lisans Tezi). Samsun: On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Püsküllüoğlu, A. (1994). *Arkadaş Türkçe Sözlük*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.

- Sarı, D. Ç. (2020). *Ortaokul Öğrencilerine Okutulmak Üzere Önerilen Öykü Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Rollerini* (Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Seçer, Z., & Sarı, H. (2006). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Ve Etmeyen Çocukların Ahlaki Ve Sosyal Kural Bilgilerinin Çeşitli Değişkenler açısından Karşılaştırmalı Olarak Analizi. *Milli Eğitim Dergisi*, 126-142.
- Seçgin, F., & Tural, A. (2011). Sınıf Öğretmenliği Bölümü Öğretmen Adaylarının Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumu. *e-Journal of New World Sciences Academy Education Sciences*, 6/4, 2446-2458.
- Senemoğlu, N. (2005). *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim (Kuramdan Uygulamaya)*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Sever, S. (2010). *Çocuk ve Edebiyat*. İzmir: Tudem Yayınları.
- Şafak, Ş., ÇOPUR, Z., & Özkan, M. (2006). Çocukların Evle İlgili Faaliyetlere Harcadıkları Zamanın İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi*.
- Taşçı, K. (2021). *Naki Tezel'in Türk Masalları Adlı Kitabında Toplumsal Cinsiyet Rollerini ve Kadın Erkek İlişkileri* (Yüksek Lisans Tezi). Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tietz, W. (2007). Women and Man in Accounting Textbooks: Exploring the Hidden Curriculum. *Issues in Accounting Education*, 22/3, 459-480.
- Uca, N. (2019). *Ayla Kutlu'nun Hikâyelerinde Toplumsal Cinsiyet Rollerini ve Kız Çocuklarının Eğitimi Sorunu* (Yüksek Lisans Tezi) Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ünelöz, G. (2017). *Ödüllü Çocuk Romanlarının Toplumsal Cinsiyet Kalıp Yargıları Bağlamında İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Vannicopoulou, A. (2004). Resimli Çocuk Kitaplarında Kadın Karakterler. *Ege Eğitim Dergisi*, 5/2, 65-73.
- Yener, T. (2020). *Okul Öncesi Hikâye Kitaplarındaki Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Kitabın Metinsel İçeriği ve Kitabın Resimleri Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Yeşil, F. (2014). *Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Cinsiyet İfadeleri ve Toplumsal Cinsiyet Rollerini* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yılmaz, O., & Yakar, M. Y. (2016). "Mother" in Aytül Akal's Stories wiht in the Context of Social Gender Perception. *International Journal of Higher Education*, 5 (2) ,p213-221.
- Yogev, Ş. P. (2016). *Ergenlerde Toplumsal Cinsiyetin Kazanılması Aile,Okul ve Arkadaş Etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Zivtçi, N. (2006). Çocuk Kitaplarında Kahramanın Yeri ve Önemi. 2. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu İçinde (s. 245-247). Ankara: Ankara Üniversitesi.

ETİK KURUL ONAYI

Bu çalışma için etik kurul onayı Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu'nun (Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu) 30/12/2021 tarihli ve 12/07 numaralı kararı ile alınmıştır.

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Selma GÜMÜŞTEPE	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Erzincan Binalı Yıldırım Üniversitesi
Fakülte	Eğitim Fakültesi
Bölümü	Türkçe Eğitimi
Yüksek Lisans	
Üniversite	
Enstitü Adı	
Ana Bilim Dalı	
Programı	
Makale ve Bildiriler (Varsa)	